

LASTENSUOJELUILMOITUS HUOLTOKIUSAAMISEN VÄLINEENÄ

SISÄLLÖNANALYYSI ÄITIEN KOKEMUKSISTA

Janette Vesterinen
Pro gradu -tutkielma
Turun yliopisto
Sosiaalitieteiden laitos
Sosiaalityö
15.11. 2021

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kerran olimme yhtä.
Yhtä mieltä.
Yhtä rakkaudessa,
huumassa,
josta lapsemme syntyi.
Tärkeintä hänelle maailmassa
Sinä ja minä
vaikka emme enää ole me.
Kun sisällissotamme syttyi.

Kiusa minulle on kiusa hänelle,
jää jäljet sanoistamme syvälle.
Ikuisesti isä, iäti äiti.
Olemme aina vanhemmat.
Hänelle ne rakkaimmat.
Katsoo peiliin syyllisen nähden.
Vaikka ois syy paras aselepoon?
Lippu valkoinen, lapsemme tähden?

Ilona Molli

TURUN YLIOPISTO
Sosiaalitieteiden laitos

VESTERINEN JANETTE, Lastensuojeluilmoitus huoltokiusaamisen välineenä –
Sisällönanalyysi äitien kokemuksista
Pro gradu -tutkielma, 113 s., 3 liites.
Sosiaalityö
Marraskuu 2021

Sosiaalityön pro gradu -tutkielmassani tarkastelen huoltokiusaamisen yhteydessä tehtyjen lastensuojeluilmoitusten merkityksiä. Laadullisen tutkielmani tavoitteena on havainnollistaa äitien kokemuksia isien huoltokiusaamisen yhteydessä tehtyjen lastensuojeluilmoitusten syistä sekä niiden vaikutuksista äitien vanhemmuuteen. Tutkielmassani kartoitetaan äitien kokemuksia kuulluksi tulemisesta sosiaalihuollossa lastensuojeluilmoituksen selvityksen yhteydessä. Tutkielmani pyrkii käsitteellistämään huoltokiusaamista, jota ei ole virallisesti määritelty. Tutkielmani teoreettinen viitekehys muodostuu konfliktieron-, huoltoriidan- ja vieraannuttamisen käsitteistä, jotka miellän huoltokiusaamisen kontekstiin.

Suomen Uusperheiden Liitto ry, Narsisminuhrien tuki ry, Ensi- ja turvakotien liitto ry, Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry ja Naistenkartano ry jakoivat äideille suunnattua kirjoituspyyntöäni sosiaalisen median kanavissaan aikavälillä 15.6–15.7.2021. Vastaanotin kirjoitukset sähköpostitse ja Webropol-lomakkeen avulla. Tutkielmani aineisto koostuu 18 äidin huoltokiusaamista koskevista ja tunteita herättävistä kirjoituksista, joiden kokemusmaailmaa analysoin sisällönanalyysin keinoin.

Tutkielmani osoittaa, että lastensuojeluilmoitukset koettiin huoltokiusaamistarkoituksessa tehdyiksi, joiden pyrkimyksenä oli ainoastaan mitätöidä äitien vanhemmuutta ja saada äidit näyttäytymään epävakailta viranomaisen silmissä. Tutkielmani perusteella on pääteltävissä, että vanhempien eron eriaikaisuus, uusi elämänvaihe, huoltoriita sekä lähisuhdeväkivalta ovat huoltokiusaamisen yhteydessä tehtyjen lastensuojeluilmoitusten merkittäviä taustatekijöitä. Lastensuojeluilmoitukset koetaan huoltokiusaamisen välineenä, jolla on kauaskantoinen heikentävä vaikutus kiusatun kokonaisuhyvinvointiin ja vanhemmuuteen.

Äitien kokemukset kuulluksi tulemisesta sosiaalihuollossa olivat suurimmaksi osaksi negatiivisia. Sosiaalihuollolla ei ollut tarjota apua huoltokiusaamisen uhreille ja työntekijöiden toimintatapa koettiin puolueellisena. Äitien kokemuksiin perustuen sosiaalihuollon viranomaiset eivät ottaneet juurikaan kantaa lastensuojeluilmoituksen selvityksen yhteydessä, mikäli lastensuojeluilmoitus paikantui huoltokiusaamisen, huoltoriidan tai vainoamisen yhteyteen. Tutkielmani vahvistaa jo todettuja havaintoja, että yhteiskunnan ja erityisesti sosiaalihuollon tulisi kehittää palveluja vanhempien haastavien ja konfliktoituneiden eroriitojen tueksi. Tutkielmani perusteella on paikannettavissa yhteistyön aukko kuntien eri toimijoiden sekä kolmannen sektorin erotukea tarjoavien järjestöjen sekä yhdistysten välillä. Jatkossa aihetta tulisi tarkastella sukupuolesta ja vanhemmuustaustasta riippumatta.

Avainsanat: huoltokiusaaminen, lastensuojeluilmoitus, huoltoriita, vieraannuttaminen, konfliktiero, sosiaalihuolto

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 HAASTAVA EROVANHEMMUUS	5
2.1 KONFLIKTOITUNUT VANHEMMUUS.....	9
2.2 ÄITINÄ ERON JÄLKEEN	13
3 HUOLTOKIUSAAMINEN ERON JÄLKEISENÄ ILMIÖNÄ.....	16
3.1 HUOLTORIITA KÄSITTEENÄ	17
3.2 HUOLTOKIUSAAMINEN KÄSITTEENÄ.....	20
3.3 VIERAANNUUTTAMISEN VAIKUTUS TORJUTUN VANHEMMAN NÄKÖKULMASTA	23
3.4 SOSIAALIHUOLLON KEINOT HUOLTORIITA- JA HUOLTOKIUSAAMISTILANTEESSA	27
3.4.1 Sosiaalihuollon viranomaiset lastensuojeluilmoituksen vastaanottajana ja selvittäjänä	30
3.4.2 Lastensuojeluilmoitus huoltokiusaamisen välineenä	37
4 TUTKIMUSASETELMA	40
4.1 TUTKIMUSTEHTÄVÄN JA TUTKIMUSKYSYMYSTEN MÄÄRITTELY.....	40
4.2 AINEISTON KUVAUS JA KERUU	42
4.3 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	43
4.4 SISÄLLÖNANALYYSI TUTKIMUSMENETELMÄNÄ	46
5 ÄIDIT ISÄN HUOLTOKIUSAAMISTARKOITUKSESSA TEHDYN LASTENSUOJELUILMOITUKSEN KOKIJOINA	51
5.1 HUOLTOKIUSAAMISTARKOITUKSESSA TEHTYJEN LASTENSUOJELUILMOITUSTEN HUOLENAIHEET JA NIIDEN TAUSTATEKIJÄT	54
5.1.1 Eron eriaikaisuus lastensuojeluilmoituksen taustatekijänä.....	54
5.1.2 Uusi elämänvaihe lastensuojeluilmoituksen taustatekijänä.....	60
5.1.3 Huoltoriita lastensuojeluilmoituksen taustatekijänä.....	63
5.1.4 Lähisuhdeväkivalta lastensuojeluilmoituksen taustatekijänä.....	64
5.2 HUOLTOKIUSAAMISTARKOITUKSESSA TEHTYJEN LASTENSUOJELUILMOITUSTEN VAIKUTUKSET ÄITIEN VANHEMMUUTEEN	66
5.3 ÄITIEN KOKEMUKSET KUULLUKSI TULEMISESTA LASTENSUOJELUILMOITUKSEN SELVITYKSEN YHTEYDESSÄ	71
6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	87
6.1 TULOKSET.....	87
6.2 TUTKIELMAN ANALYYTTINEN TARKASTELU	93
6.3 JATKOTUTKIMUKSEN TARVE.....	95

LÄHTEET	98
----------------------	-----------

LIITTEET	114
-----------------------	------------

LIITE 1: HUOLTOKIUSAAMISTARKOITUKSESSA TEHTYJEN LASTENSUOJELUILMOITUSTEN HUOLENAIHEET JA NIIDEN TAUSTATEKIJÄT	114
LIITE 2: KIRJOITUSPYYNTÖ TUTKIELMAAN OSALLISTUMISESTA.	116
LIITE 3: TIETOSUOJASELOSTE.....	118

TAULUKOT

TAULUKKO 1. Korkean konfliktin riskitekijät.....	11
TAULUKKO 2. Äitien kokemukset kuulluksi tulemisesta sosiaalihuollossa lastensuojeluilmoituksen selvityksen yhteydessä.....	72

KUVIOT

KUVIO 1. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin eteneminen.....	48
--	----

LYHENTEET

ElatusL Laki lapsen elatuksesta (704/1975)

HE Hallituksen esitys

HTL Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983)

LHL Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983)

LSL Lastensuojelulaki (417/2007)

RL Rikoslaki (39/1889)

SHL Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

TpL Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta (619/1996)

YK Yhdistyneet kansakunnat

1 JOHDANTO

Lasten vanhempien eroaminen on nykyisin hyvin yleistä ja tämän myötä eron jälkeiseen vanhemmuuteen liittyvien asioiden tarkastelu on lisääntynyt (Hokkanen 2005, 9). Ero merkitsee puolisoille erilaisia asioita, mutta väistämättä se aiheuttaa muutoksia jokaisen perheenjäsenen elämässä. Eroon liittyvän psyykkisen prosessin työstäminen voi viedä vanhempien voimavaroja ja aiheuttaa vanhempien välille erokriisin. Erakriisi voi ilmetä jatkuvana kamppailuna vaikeiden tunteiden, kuten vihan, katkeruuden, pelon, surun, syyllisyyden ja epätoivon kanssa. (Aaltonen 2015, 24.) Toisin kuin juridinen ero, joka on mahdollista saada nopeasti, psyykkinen eroprosessi etenee usean eri vaiheen kautta ja voi kestää pitkäänkin, että entisestä puolisoista kyetään irrottautumaan. (Aaltonen 2020, 1–2.) Erosta tulee usein haastavampi, mikäli puoliso käsittelevät eroa täysin eriaikaisesti tai pariskunnalla on lapsia (Stolbow 2014, 25). Vanhempien henkilökohtaisessa elämässä tapahtuvat muutokset, kuten uusi parisuhde saattavat synnyttää riidan vanhempien välille vielä eron jälkeenkin (Aaltonen 2020, 1–2; Aaltonen 2015, 23).

Osa eroista ajautuu erokonflikteihin, jolloin lasten asioista sopiminen voi muuttua vanhempien välillä haastavaksi (Nurmela & Kaittila 2019, 422). Vaikka suurin osa vanhemmista selviää erosta sovinnossa ja kykenevät yhdessä sopimaan lasten asioista, silti noin joka kymmenessä perheessä vanhemmat sabotoivat toistensa vanhemmuutta mustamaalalla toisiaan (Aaltonen 2020, 12; Ervasti & Nylund 2014, 457). Riitaisten erojen yleistymisestä kertoo sekin, että käräjäoikeudessa käsitellään vuosittain riitoja, jotka liittyvät noin kahden tuhannen lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen, joista osan käsittely jatkuu hovioikeuteen asti (Kääriäinen, Hämäläinen & Pölkki 2009, 11; Valkama & Litmala 2006, 31). Huoltoriidat voivat ilmetä siten, että vanhemmat riitelevät lapsen elatukseen, tapaamiseen tai huoltoon liittyvistä asioista. Vanhemmat saattavat käyttää valtaa toisiaan kohtaan ja kiusata tahallaan tai tahattomasti, ilman, että he edes ymmärtävät riitelevänsä. Tällöin voidaan puhua huoltokiusaamisesta, jota ilmenee eri tavoin. Yksi tapa satuttaa toisen vanhemmuutta on tehdä aiheettomia lastensuojeluilmoituksia toisen vanhemmuudesta huoltokiusaamistarkoituksella.

Aiheeton lastensuojeluilmoitus voidaan määritellä esimerkiksi siten, että lastensuojeluilmoituksessa väitetty huolenaihe ei liity millään tavalla huolen kohteena olevaan lapseen tai hänen perheenjäsenensä. Toisin sanoen, ilmoituksen tekijä on erehtynyt henkilöstä. Toisen määritelmän mukaan lastensuojeluilmoituksen huolenaihe liittyy ilmoituksessa mainittuun lapseen tai hänen perheenjäsenensä, mutta asianosaiset eivät tunnista samaa huolta ilmoituksen tekijän kanssa ja ilmoitus koetaan aiheettomaksi tai kiusaamistarkoituksella tehdyksi. Tutkielmassani aiheettomalla lastensuojeluilmoituksella tarkoitetaan huoltokiusaamisen yhteydessä tehtyä lastensuojeluilmoitusta, jonka tavoitteena on mustamaalata toisen vanhemmuutta. Tutkielmassani käytetään myös nimitystä *huoltokiusaamistarkoituksella* tehty lastensuojeluilmoitus, jonka määritelmä pohjautuu tutkielmaani osallistuneiden äitien kokemuksiin.

Yhä useammin nostetaan esiin perhesuhteiden ja vanhemmuuden moninaisuus. Aino Ritala-Koskinen (2001, 54–60) on eritellyt väitöstutkimuksessaan vanhemmuuden eri ulottuvuudet psykologiseen vanhemmuuteen, biologiseen vanhemmuuteen, arkielämän jakavaan sosiaaliseen vanhemmuuteen ja juridiseen vanhemmuuteen. Lapsen lailliseen vanhemmuuteen ei kuitenkaan vaadita biologista vanhemmuutta. Isyyslain (11/2015) 2 §:n mukaan avioliiton aikana syntynyt lapsi on juridisesti lapsen isä ja huoltaja, vaikka lapsi ei olisi biologisesti hänen. Avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen tunnustamiseen liittyy lakisääteinen isyyden selvittäminen (Gottberg 2011, 145). Tässä tutkielmassa tarkoitan äidillä lapsen biologista vanhempaa, äitiä, joka on synnyttänyt lapsen (Äitiyslaki 253/2018, 2 §) sekä isällä tarkoitan lapsen biologista isää. Tässä tutkielmassa ei ole eritelty vanhemmuutta lähi- ja etävanhempi tai huoltajuussuhteen näkökulmasta. Kirjoittaessani vanhemmuudesta tarkoitan lapsen biologisia vanhempia. Huoltajilla tarkoitetaan lapsen vanhempia tai henkilöitä, jotka vastaavat lain mukaan lapsen huollosta (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983, 3 §).

Tutkielmani on rajattu äitien näkökulmaan, koska Suomessa äitien kokemuksia huoltokiusaamisesta ei ole tutkittu, toisin kuin isien kokemuksia (ks. Kumpusalo 2018). Huoltoriita ja huoltokiusaaminen ilmiöinä herättävät runsaasti yhteiskunnallista keskustelua. Gottbergin (2012, 55–56) näkemyksen mukaan haastavien erojen myötä vaikeat huoltoriidat ovat Suomessakin yleistyneet. Isien huoltokiusaamista pro gradu -tutkielmassaan tutkinut Emilia Kumpusalo (2018, 37) toteaaakin, että huoltokiusaamisilmiön ja ongelmien esiin nostaminen, kokemuksista avoimesti puhuminen ja niistä kirjoittaminen

mahdollistavat viranomaisia kohdistamaan ammattitaitonsa ongelmakohtiin sekä tarjoaa työkaluja kehittää työskentelymetodeja huoltokiusaamisilmiön minimoimiseksi. Tutkielmani aiheen voi liittää puhekielessä käytettyyn termiin nimeltä *huoltokiusaaminen*, jolle ei kuitenkaan ole virallista määritelmää. Tässä tutkielmassa käsitelen huoltokiusaamista haastavan ja konfliktoituneen erovanhemmuuden, huoltoriidan ja vieraannuttamisen yhteydessä. *Konfliktiero*-käsitteellä puolestaan viitataan vanhempien avio- tai avoero tilanteeseen, jossa vanhemmilla on ristiriitaiset intressit, arvot ja käsitykset.

Lapsi- ja perhelainsäädännön tuntemus on merkittävässä roolissa tutkielmani luotettavuuden ja asiasisällön kannalta. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 59–60/1991) 3 artikla velvoittaa, että kaikissa julkisen ja yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuimen, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on otettava huomioon lapsen etu. Täten pidän tärkeänä, että tutkielmassani sivutaan myös lapsen edun näkökulmaa ja lapsen oikeuksia, vaikka tutkielmani pääpaino on äitien kokemuksissa.

Tutkielmani on laadullinen tutkimus, jonka aineisto analysoidaan sisällönanalyysin avulla. Laadullisen aineiston analyysin tarkoituksena on luoda kattava kokonaisuus, jonka avulla tuotetaan perusteltu tulkinta ja johtopäätökset tutkittavasta ilmiöstä. Analyysi on kietoutunut tulkintaan ja perustuu päättelyyn, jossa empiirisestä aineistosta pyritään käsitteellisempään ymmärrykseen. (Puusa & Juuti 2020, 149.)

Kiinnostukseni aiheen tutkimiseen kumpuaa työelämästäni perhesosiaalityön virkaaikaisessa päivystyksessä sekä lapsiperheiden palvelutarpeen arvioinnissa. Työkseni selvitän lastensuojeluilmoituksia (lastensuojelulaki 417/2007, 25 §) ja sosiaalihuoltolain (1301/2014) 35 §:n mukaisia yhteydenottopyyntöjä sekä käynnistän tarvittaessa sosiaalihuoltolain (1301/2014) 36 §:n mukaisen palvelutarpeen arvioinnin selvityksen. Olen tavannut paljon vanhempia, jotka kokevat, että yhteiskunta ei kykene tarjoamaan tukea ja konkreettisia keinoja huoltokiusaamistilanteessa. Tutkielmani on tällä hetkellä todella ajankohtainen, koska yhteiskunnalla ei ole juurikaan konkreettisia apukeinoja haastaviin erotilanteisiin. Eropalvelut koetaan irrallisiksi ja tuen tarve sekä saatavuus vaihtelevat paikkakunnittain. (Mattila-Aalto, Bergman-Pyykkönen, Haavisto & Karvinen-Niinikoski 2012, 236.)

Kokemukseni mukaan suurimassa osassa lastensuojeluilmoituksia huoli on ainakin jokseenkin aiheellinen. Joukkoon kuitenkin mahtuu ilmoituksia, joiden huolenaiheet näyttävät liittyvän enemmän toisen vanhemman kiusaamiseen, kuin aitoon huoleen lapsesta. Aiheettomiksi miellettyjen lastensuojeluilmoitusten sisällöllinen huoli on näissä ilmoituksissa liittynyt esimerkiksi siihen, että toisen vanhemman ostamat sukat eivät ole palautuneet viikonloppuvaihdon yhteydessä ostajavanhemman kotiin. Toisaalta ajattelen, että mikäli vanhempien välit ovat niin tulehtuneet, että toisen vanhemman vanhemmuudesta tehdään kiusaamistarkoituksella lastensuojeluilmoituksia, tulisi lapsen tuen tarve arvioida. On kuitenkin otettava huomioon, että huoli omasta lapsesta on jokaisen vanhemman oma subjektiivinen kokemus. Kukaan ulkopuolinen ei voi arvostella vanhemman huolen aiheellisuutta. Arkielämässä saattaa kuitenkin olla tilanteita, joissa vanhemman huoli lapsen selviytymisestä toisen vanhemman luona voi olla perustelua (Sinkkonen 2017b, 23).

Tutkielmallani on kolme erilaista tavoitetta. Tutkielman ensimmäisenä tavoitteena on selvittää äitien kokemuksia isien huoltokiusaamisen yhteydessä tehtyjen lastensuojeluilmoitusten syistä. Toisena tavoitteena on kartoittaa, miten isien huoltokiusaamisen yhteydessä tehdyt lastensuojeluilmoitukset ovat vaikuttaneet äitien vanhemmuuteen. Kolmantena tavoitteena on jäsentää, miten äidit kokevat tullessa kuulluiksi sosiaalihuollossa, kun isien huoltokiusaamisen yhteydessä tehtyjä lastensuojeluilmoituksia on selvitetty.

Tutkielmani etenee siten, että ensin käsittelen haastavaa erovanhemmuutta sekä konfliktoitunutta eroa kirjallisuuden ja aikaisempien tutkimusten avulla. Tämän jälkeen avaan tutkielmani oleelliset käsitteet: *huoltokiusaaminen, huoltoriita ja vieraannuttaminen*. Määrittelen käsitteet yksiselitteisesti ja tiiviisti. Käsitteiden määrittelyn jälkeen pohdin sosiaalihuollon roolia huoltokiusaamisessa ja huoltoriidassa sekä sosiaalihuollon roolia lastensuojeluilmoituksen vastaanottajana ja selvittäjänä. Luvussa neljä perehdyn tutkielmani tutkimusasetelmaan. Luvussa viisi käsittelen analyysivaiheen tuloksia sekä selvennän saamieni kirjoitusten perusteella äitien tunteita huoltokiusaamiseen liittyen. Luvussa kuusi kertaan tutkielmani tuloksia, esitän johtopäätöksiä sekä pohdin jatkotutkimustarpeita.

2 HAASTAVA EROVANHEMMUUS

Tässä luvussa paneudutaan haastavaan sekä riitaisaan erovanhemmuuteen konfliktiteoreettisesta näkökulmasta. Konfliktoitunut ja riitaisa ero saattaa vaikuttaa huoltoriidan tai huoltokiusaamisen ilmenemiseen. Tämän luvun tarkoituksena onkin kytkeä pro gradu -tutkielma tieteelliseen kontekstiin ja virittää lukijaa tarkastelemaan haastavan erovanhemmuuden seuraussuhteita huoltokiusaamisen muodostumisessa.

Osa tutkijoista mieltää perhesuhteiden perustuvan nykyään tunteisiin pohjautuvaan parisuhteeseen (Hokkanen 2005, 17; Jallinoja 2000, 175). Mikäli parisuhde ei toimi, perhe muuttaa muotoaan (Hokkanen 2005, 17). Perhesuhteet eroavat muista ihmissuhteista siten, että lainsäädäntö liittyy niihin sitoutumista, vastuita ja velvollisuuksia. Eroaminen on nykyään kulttuurisesti hyväksytty ratkaisu, mutta eron psyykkinen ja sosiaalinen prosessi voi osoittautua haastavaksi ja aiheuttaa eron osapuolille kuormittavia tunteita. (Kiiski 2012, 162–163.) Eroaminen on yleisintä 2–4 vuotiainen lasten perheissä ja ero vaikuttaa noin 30 000 lapsen elämään vuosittain (Aaltonen 2015, 24; Kontula 2013, 29). Eron jälkeen lapset toimivat siteinä vanhempien kesken. Kirjallisuudessa nostetaan esille, ettei vanhemmat voi koskaan täysin erota toisistaan. Parisuhde ennen eroa, eroamisen tapa ja eron jälkeinen suhde vaikuttavat vanhemmuuteen. Eron myötä vanhempana olemisen kuitenkin muuttaa muotoaan ja vanhempana olemisen tavat määrittyvät uudelleen. Tämä saattaa aiheuttaa vanhempien kesken haastaviakin erimielisyyksiä. (Hokkanen 2005, 10–11; Aaltonen 2015, 19.)

Eroon liittyviä syitä on monia. Puolisoiden väliset pitkittyneet kommunikaatio-ongelmat ovat yleinen eron syy. Naisten mukaan ero saattaa liittyä kommunikaation vähäisyyteen, yhteisten mielenkiinnon kohteiden puuttumiseen sekä tunteiden sammumiseen. (Sinkkonen 2017a, 15.) Myös puutteelliset parisuhdetaidot, sitoutumishaluttomuus sekä tunne-elämästä vieraantuminen voivat edistää eroaiteita (Kontula 2013, 64). Koskela (2012, 14) puolestaan listaa vanhempien eroon liittyviksi tekijöiksi ristiriitaiset arvot, taloudelliset haasteet, uskottomuuden, päihdeongelmat, mustasukkaisuuden ja vaikeudet

käsitellä vanhemmuuteen liittyviä paineita. Kiiskin (2011, 157) tutkimus osoittaa, että erityisesti avioliitossa eron syynä on yleensä läheisyyden puute.

Sosiaalityön dosentti Aino Kääriäinen (2008) on haastatellut tutkimuksessaan eronneita vanhempia ja selvittänyt vanhemmuuden ulottuvuuksia eron keskellä ja sen jälkeen. Kääriäisen tutkimus (2008, 37) osoittaa, että ne vanhemmat, jotka olivat pohtineet eroa hyvin pitkään, olivat yleensä eron aloitteen tekijöinä. Erilaiset tekijät, kuten tyytymättömyys parisuhteeseen, toimimaton yhteinen vanhemmuus sekä liiallinen päävastuun kantaminen perheestä arjen keskellä laukaisivat vanhemmat pohtimaan eroa. Myös läheisyyden puute ja yksinäisyys ilmenivät useiden haastateltavien puheissa. (Mt., 2006.) Kääriäisen (2008) tutkimuksessa osa vanhemmista nosti esiin parisuhdeväkivallan ja korostivat, että suhde piti päättää, jotta lapsen ei tarvinnut nähdä enää väkivaltilanteita. Vanhemmat toivoivat viimeiseen asti, ettei perhettä tarvitsisi hajottaa ja ongelmat saataisiin korjattua. Tämä näkyi siten, että osa haastateltavista koki pohtineensa eroa sen vuoksi pitkään, etteivät he haluaisi lastensa kokevan toisen vanhemman puuttumista. (Mt., 37–39.) Kuten Kiiskin (2012, 173) tutkimus osoittaa, 51,5 prosenttia vanhemmista kokee syyllisyyttä avioeron vaikutuksista lapsiin. Vanhempien vastuulla on punnita lapsen etua. Tarjoavatko he lapsilleen riitelevän kodin vai pykivätkö he riittävän hyvään yhteistyövanhemmuuteen? Yhteistyövanhemmuudesta tulee haasteellinen, mikäli osapuolilla on erilaiset intressit.

Avoliiton, avioliiton tai seurustelusuhteen päätyttyä lapsen vanhempien on sovittava lapsen huoltajuudesta, asumisesta, tapaamisoikeudesta ja elatuksesta (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983, 7 §; Aaltonen 2020, 205). Vanhemmat voivat päättää edellä mainituista asioista keskenään ja lapsen kotikunnan lastenvalvoja vahvistaa vanhempien välisen sopimuksen lapsen huollosta, tapaamisoikeudesta ja elatuksesta, mikäli se on lapsen edun mukainen (HTL 8 §; Laki lapsen elatuksesta 704/1975, 8 §). Avioerossa vanhemmat voivat jättää yhteisen huollon ennalleen ilman erillistä viranomaisten vahvistusta, mutta huollon muutosta koskeva vanhempien sopimus ei saa oikeusvaikutuksia ilman sosiaalitoimen tai tuomioistuimen vahvistamista (Aaltonen 2020, 205–206). Asumisesta ja tapaamisoikeudesta vanhemmat voivat tehdä sopimuksen ilman viranomaisen myötävaikutusta, mutta lapsen asumisesta toisen vanhemman luona on tehtävä päätös, vaikka lapsi asuisi vuoroviikoin vanhempiensa kanssa (Mt., 205–206; Gottberg 2011, 182). Suurin osa lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyvistä asiois-

ta käsitellään ja vahvistetaan edelleen kunnan sosiaalitoimessa tai lastenvalvojan luona (Aaltonen 2015, 26; Forsberg & Ritala-Koskinen 2021, 28; Valkama & Litmala 2006, 2). Vahvistettu sopimus on yhtä pätevä, kuin oikeuden päätös (Aaltonen 2015, 26).

Virallisten päätösten pohtiminen eron keskellä aiheuttaa usein erimielisyyksiä vanhempien välille. Vanhempien tulisi ymmärtää haastavan eron keskellä, että lapsi on syytön eron aiheuttamille tunteille. Lakien, jotka säätelevät lapsen ja vanhemman välisiä suhteita, keskeisin tavoite on, ettei lapsen ja vanhemman suhde päättyisi vanhempien erotessa. Lapsen oikeutta molempiin vanhempiin on verrattu ihmisoikeudellisena asiana. Lapselle on haluttu turvata oikeus tavata myös toista vanhempaansa. (Aaltonen 2020, 87; Gottberg 1999, 26; Hakovirta & Rantalaiho 2009, 40; HE 224/1982 vp, s. 13.) Tapaamisoikeus mielletään yleensä puhekielessä vanhempien tapaamisoikeudeksi lasta kohtaan, mutta lain mukaan se tarkoittaa lapsen oikeutta tavata vanhempaansa (HTL 9 c §; Hautanen 2010, 14; Peuralahti 2012, 13). Huoltajan vastuulla on kohdella lasta itsenäisenä yksilönä ja ottaa huomioon lapsen toiveet. Vanhempien päättäessä lapsen asioista, heidän velvollisuutenansa on keskustella asiasta myös lapsen kanssa ja ottaa huomioon hänen toiveensa ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. (HTL 4.2 §; Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991, 12 art.; Aaltonen 2015, 270–271; Mahkonen 2010, 60.)

Useiden suomalaisten ja kansainvälisten tutkimusten mukaan vanhempien eron jälkeinen riitely on uhka lapsen hyvinvoinnille. (ks. Amato & Keith 1991; Bauserman 2012; Sinkkonen 2017b, 29; Nielsen 2017, 212). Vanhempien ero horjuttaa lapsen turvallisuuden tunnetta. Turvattomuuden tunne aiheuttaa stressiä, mikä puolestaan heikentää lapsen psyykkistä tilaa. (Sinkkonen 2017b, 23.) Lapset eivät vahingoitu niinkään risti-riidoista, vaan epäsopivasta tavasta, jolla vanhemmat selvittävät riitansa tai asettavat lapsen keskelle riitaa (Warshak 2012, 38–39). Kääriäisen (2008, 60) tutkimus osoittaa, että vanhemmat tiedostavat riitelyn vahingollisuuden lapsen kannalta, mutta se ei aina estä vanhempia riitauttamasta asioita. On jokaisen perheenjäsenen edun mukaista, että vanhemmat pääsisivät lapsen asioissa sopuun. Mikäli he eivät sopimiseen omatoimisesti kykene, on yhteiskunnan tarjottava tukea vanhempien erimielisyyksien ratkaisemiseksi. Suurin osa vanhemmista saa tarvittavan tuen kunnan lastenvalvojan tapaamisista. (Aaltonen 2015, 2020.)

Jos vanhemmat eivät pääse yhteisymmärrykseen lastenvalvojan luona lapsen huollosta, tapaamisesta ja elatuksesta, vanhemmat voivat joko yhdessä tai erikseen tehdä hake-

muksen lapsen asuinpaikan käräjäoikeudelle. (HTL 14 §; Aaltonen 2020, 285–286; Gottberg 1999, 125). Tuomioistuimen on ratkaistava asia HTL (316/1983,10 §):n velvoittaman lapsen edun mukaisesti ja otettava huomioon lapsen ikä, kehitystaso ja muut erityistarpeet. Käräjäoikeudesta voi hakea myös muutosta tuomioistuimen aiempaan sopimuksen tai lastenvalvojalla tehtyyn sopimuksen (Oikeus 2021).

Käräjäoikeudessa käsitellään vuosittain noin 2000 riitaisaa huolto- ja tapaamisasiaa (Valkama & Litmala 2006, 22). Riidoista tuhat on uusintariitoja, joiden uusinta käsittely voi selittyä Sinkkosen (2017a, 12) mukaan sillä, että vanhempien välinen konflikti on muuttunut patologiseksi. Huoltoriitojen määrät ovat kasvaneet ja samalla myös huoltoriitaoikeudenkäynnit ovat muuttuneet haastavammiksi. (Auvinen 2006; Sinkkonen 2017a, 12.) Sinkkonen (2017a, 12–13) onkin huolissaan jatkuvien riitojen vaikutuksista vanhempiin ja erityisesti lapsiin. Patologisoituneissa huoltoriidoissa riitely voi jatkua lapsen täysi-ikäisyyteen saakka (Kaivosoja & Auvinen 2003, 12), koska lapsen huoltoa, tapaamista ja elatusta koskevan asian ratkaisu saa oikeusvoiman vasta, kun lapsi on täysi-ikäinen. Toisin sanoen, tuomioistuimessa voidaan riidellä asiasta monia vuosia. (Aaltonen 2020, 8.) Huoltoriitojen määrän kasvua on selitetty muuttuneilla perherakenteilla, monikulttuuristen perheiden määrän kasvulla, isien aktiivisuuden lisääntymisellä, avioeron syyllisyysperusteiden poistumisella ja avioliiton ulkopuolella syntyvien lasten määrän kasvulla (Aaltonen 2015, 30; Sinkkonen 2017b, 12; Valkama & Litmala 2006, 2, 22).

Jokainen käsittelee eroa eri tavoin ja osa voi toipua nopeasti. Aina se ei kuitenkaan suju niin ja kahden aikuisen välinen erotilanne onkin yhtäkkiä monen ihmisen arkea. Castrén (2009) kuvaa, että vanhempien ero saattaa aiheuttaa vanhempien välille jopa vuosia kestävästä ristipaineesta. Ristipaine syntyy eron aiheuttamien haavojen parantumisen ja nykyisen voimakkaan vanhemmuuskäsityksen yhteentörmäyksestä. Ristipaineen välillä tasapainoilu saattaa vaikuttaa myös sukulaissuhteisiin. (Castrén 2009, 28–30.)

2.1 KONFLIKTOITUNUT VANHEMMUUS

Mattila-Aalto, Bergman-Pyykkönen, Haavisto & Karvinen-Niikowski (2012, 215) kuvaavat Wallin & Callisterin (1995) näkemyksen konfliktin määritelmästä siten, että konflikti muodostuu kahden osapuolen välisestä prosessista, jossa toinen osapuoli havaitsee vastakkaisen osapuolen intressien olevan kielteinen omiinsa nähden. Häkkänen-Nyholmin, Laajasalon & Tuurin (2013, 12) mukaan konfliktiero voi olla lievä, keskivaikea tai vakava. Lievässä tapauksessa eron osapuolilla on joitain erimielisyyksiä, mutta he kykenevät sopimaan asioista erotilanteessa. Keskivaikean konfliktieron tapauksessa erimielisyydet ovat määrällisesti suurempia ja ne edellyttävät oikeuden päätöstä, mutta oikeuden päätöksen jälkeen osapuolet kykenevät jatkamaan vanhemmuutta riittävän hyvin. Vakavan konfliktieron (*high conflict*) tilanteessa vanhemmilla esiintyy toisiaan kohtaan voimakkaita kielteisiä tunteita vielä vuosia eron jälkeen. (Mt., 12.) Katkerien kiistojen kriteerinä käytetään yleensä riidan pitkittymistä yli kahden vuoden mittaiseksi (Hannuniemi 2007, 45).

Aaltonen (2015, 21–22) kuvaa konfliktin etenemistä vaiheittaisena prosessina, jolloin ensimmäisessä vaiheessa vastapuolet kykenevät vielä neuvottelemaan ristiriidat omin voimin. Jos konfliktissa ei päästä sopuun, niin toisessa vaiheessa se laajenee ja muuttuu henkilökohtaisemmaksi. Tällöin erimielisyydet saattavat levitä muihin osapuoliin, kuten sukulaisiin ja ystäviin, kun aletaan etsimään liittolaisia omalle puolelle. Tämän seurauksena sukulaiset ja ystävät ottavat kiistassa oman puolensa ja alkavat vahvistamaan vanhempien kielteisiä näkemyksiä toisistaan. Erityisesti huoltoriidoissa ilmiön on todettu olevan yleistä. Kolmannessa vaiheessa konflikti on jo voinut muuttua tuhoisaksi, mikä näkyy osapuolten välisenä syyttelynä ja kommunikaation katkeamisena. Pahimmassa tapauksessa vanhemmat voivat nähdä toisensa vihollisina, jolloin sovinnolliseen ratkaisuun pääseminen voi olla enää mahdotonta. (Aaltonen 2015, 21–22.) Lopulta konflikti voi päättyä osapuolten väliseen systemaattisesti tuhoavaan käytökseen, epämoraaliseen käytökseen, väkivaltaan tai uhkailuun (Ervasti & Nylund 2014, 20–21).

Konfliktiteoreetikot ovat pyrkineet tekemään eroa riidan ja konfliktin välille. Termillä *riita* viitataan juridisoituihin konflikteihin, joista on leikattu pois oikeudellisesti epärelevantit seikat. Erimielisyys tosiasioista ei ole vielä tutkijoiden mielestä konflikti. Vuo-

rovaikutus muuttuu usein konfliktiksi siinä vaiheessa, mikäli riidan osapuolet esittelevät toisilleen erilaiset vaatimukset. (Ervasti & Nylund 2014, 8–9.) Konflikteja on tarkasteltu eri näkökulmista, mutta selkeään yksimielisyyteen sen olennaisista piirteistä ei ole päästy (Ervasti & Nylund 2014, 11). Konfliktien on todettu vaikuttavan konfliktin osapuolten väliseen suhteeseen ja käyttäytymiseen, jolloin on mahdollista, että ihmisten käytös ja henkilökohtaiset piirteet voivat konfliktin edetessä muuttua. (Mt., 22–23.) Rubin (1993) kuvaa konflikteille olevan tyypillistä, että osapuolten motivaatiot muuttuvat. Aluksi osapuolet yrittävät voittaa toinen toistaan enemmän. Kun konflikti eskaloituu, tilanne kehittyy usein niin, että molemmat osapuolet häviävät konfliktissa. Tällöin osapuolet pyrkivät vaikuttamaan tilanteeseen siten, että toinen osapuoli häviäisi vielä enemmän. (Rubin 1993, 123–135.)

Ervastin (2001, 14) mukaan konfliktin kehittymiselle on tyypillistä, että konfliktit kasvavat inhimillisistä kokemuksista, jotka mielletään vääryudeksi. Bocachin (2005) tutkimus osoittaa, että vanhempien välinen jatkuva vihamielisyys ja erilaiset mielipiteet saattavat johtaa ratkaisemattomaan konfliktiin ja täten edistää vanhemmuuteen liittyvien konfliktien kärjistymistä. Aaltosen (2015, 31) mukaan esimerkiksi ero saattaa aiheuttaa usein pitkäaikaisia tai lyhytaikaisia konflikteja ja kärjistyessään ne voivat olla hyvinkin tuhoisia. Konflikteilla on monia negatiivisia vaikutuksia ihmissuhteisiin. Pitkittyessään ne voivat rikkoa sosiaalisia suhteita, haitata osapuolten psyykkisiä sekä fyysisiä voimavaroja sekä kohdistua ulkopuolisiin henkilöihin, kuten huoltokiusaamisen yhteydessä lapseen (Ervasti & Nylund 2014, 13–19).

Vaikka ero tuntuisi alkuun haastavalta, niin valtaosa perheistä kuitenkin selviää vanhempien erosta hyvin ja konfliktin taso madaltuu alhaiseksi suurimmassa osassa perheistä muutaman vuoden sisällä. Tällöin vanhemmat kykenevät tekemään päätökset lapsen asioista itse tai tuen saattelemana. Perheissä, joissa konfliktin taso ei laske muutaman vuoden sisällä, käytetään nimitystä korkean konfliktin tason perheet (*high conflict families*). Näissä perheissä on havaittu esiintyvän patologista riitelyä ja psykososiaalisia ongelmia (Auvinen 2006, 256; Ervasti & Nylund 2014, 457). Ongelmat saattavat liittyä vanhempien mielenterveydellisiin haasteisiin, väkivaltaan, päihteidenkäyttöön tai heikkoihin sosiaalisiin verkostoihin. (Ervasti & Nylund 2014, 457–458.)

Ervasti & Nylund (2014, 458) nostavat esiin Henry Brownin (2011, 60–61) listauksen piirteistä, joista usean täytyessä voidaan puhua korkean konfliktitason perheistä. Kor-

kean konfliktitason perheitä on arvioitu olevan noin 10 prosenttia (Brown 2011, 61). Alla olevassa taulukossa 1 on listattu asioita, jotka toteutuessaan saattavat aiheuttaa korkean konfliktin riskin erotilanteessa.

TAULUKKO 1. Korkean konfliktin riskitekijät (Ervasti & Nylund 2014, 456. Teoksessa Brown 2011, 60–61.)

Konfliktin tai erimielisyyden korkea aste	epävarmuus suhteen päättämisestä	kova syyttely	heikko kommunikaatio
polarisoituneet asemat	lapset vedetään mukaan konfliktiin	vaikeuksia sopimuksen täytäntöönpanossa ja noudattamisessa	yksimielisyyden vaikea saavuttaminen
pysyttäytyminen vanhoissa rakenteissa ja odotuksissa	rankaiseva käytös	puolueelliset odotukset	ulkopuolisten käyttäminen oman näkemyksen tukemisessa
syiden hakeminen muuttuneelle käytökselle sairaudesta/stressistä	puolueelliset odotukset	uusien foorumien etsiminen oman kannan esittämiseksi	huoli tulevaisuudesta
tilanteen jatkuminen, kunnes osapuolet ovat taloudellisesti tai emotionaalisesti lopussa			

Taulukon 1 perusteella on nähtävissä, että konfliktin riskitekijät muodostuvat monesta eri ulottuvuudesta. Auvisen (2006, 256–257) mukaan Suomessa korkean konfliktitason perheistä puhutaan silloin, jos perheessä esiintyy patologista riitelyä. Patologinen riitely voi näkyä siten, että vanhemmat ovat poikkeuksellisen haluttomia muuttamaan asenteitaan ja vaatimuksiaan. (Mt., 256–257.) Jon K. Amundson ja M. Lux Glenda (2016) käsittelevät tutkimuksessaan ammattilaisten neuvoja toimia korkean konfliktitason perheissä. He viittaavat (Dale 2014; Depner, Leino & Chun 1992; Garrity & Baris 1994; Grych 2005) näkemyksiin, että korkean konfliktin vanhemmuus (HCP) viittaa pieneen, mutta kuitenkin vankkaan prosenttiosuuteen perheistä, jotka joutuvat eron päättyessä vihamielisiin ja pitkäkestoisiin ihmissuhteisiin. Näissä tilanteissa vanhemmat tai toinen

vanhemmista on kyvytön keskustelemaan lapsen liittyvistä asioista ja kieltäytyy kommunikoimasta lapsen tarpeista ja hoidosta. Korkean konfliktitason perheissä on ristiriitainen käsitys vanhemmuudesta, mikä näkyy epäluottamuksena ja jatkuvina väitteinä toisen vanhemmuuden kyvystä huolehtia riittävästi lapsista. Lisäksi jatkuva vihamielisyys aikuisten välillä sekä mahdolliset väitteet perheväkivallasta ja fyysisestä hyväksikäytöstä toistuvat. Tyypillistä on myös toistuvat oikeudenkäynnit lasten hoitoon ja valvontaan liittyen. (Amudson & Glenda 2016, 10–11.)

Cashmore & Parkinson (2011) ovat tutkineet 80 vanhemman kokemuksiin nojautuen syitä korkean konfliktitason syntymiselle. Australiassa on ollut vuosien ajan käytössä erityisohjelma (*Keeping Contact -program in Parramatta, Sydney*), jonka avulla pyritään auttamaan perheitä, joissa on korkea konfliktitaso. Cashmore & Parkinson tekivät empiiristä tutkimusta ryhmään osallistujista. Tutkimukseen osallistui 80 henkilöä, joista 20 osallistui syvällisempään haastatteluun. Haastatteluissa tutkittiin vanhempien historiaa, oikeustapausten luonnetta ja kokemuksia oikeusjärjestelyistä. Tutkimustulosten mukaan selvästi yleisin syy korkean konfliktin syntymiselle oli vanhemman huoli lapsen turvallisuudesta ja hyvinvoinnista toisen vanhemman luona. Myös uusi kumppani, taloudelliset tekijät, toisen vanhemman tapa hallita ja lapsen laiminlyönti lisäsivät korkean konfliktin riskiä. Vanhemmat kokivat, että he eivät saaneet riittävästi tukea, koska kyseessä oli viranomaisten mukaan lapsen huoltoon liittyvä riitatilanne. Cashmoren & Parkinsonin (2011) mukaan perinteisistä riidan ratkaisuksista, kuten sovittelusta, ei todennäköisesti ole apua korkean konfliktitason perheille. Heidän näkemykseensä viitaten korkean konfliktitason perheiden ongelmat eivät poistu taikasauvaa heilauttamalla, mutta kiinnittämällä huomiota ennalta ehkäiseviin palveluihin, kuten päihdepalveluihin tai muihin riittäviin interventioihin, saattaa vanhempien toimintatapa muuttua perheen kokonaistilanteen kannalta paremmaksi. (Cashmore & Parkinson 2011, 191, 200.)

Mikä saa vanhemman toimimaan eron jälkeen riidanhaluisesti? Ervasti & Nylund (2014, 458) nostavat esiin Maccobyin & Mnookin (1992, 134) näkemyksen, jonka mukaan pitkittynyt konflikti voi olla seurausta toisen tai molempien vanhempien aikaisemmasta traumaattisesta kokemuksesta, johon liittyy hylätyksi tulemisen kokemus. Häkkänen-Nyholm ym. (2013, 12) mieltävät myös, että aikaisemmat konfliktin omaiset elämäkokemukset saattavat laukaista voimakkaita tunnekokemuksia. Steven Demby, PH.D. (2009) on tutkinut patologisen vihan syntyä artikkelissaan ”*Läpinäkyvä viha ja*

sen vaikutus vanhemmuuteen: Arviointi rikostutkinnassa”. Dembyn (2009) mukaan lapsuuden traumaista johtuvat vaikeudet luovat hedelmällisen kasvualustan patologiselle vihalle. Dembyn (2009) mukaan patologinen viha vääristää vanhempien kykyä hoitaa ja edistää lapsen psykologista kehitystä ja vanhempien vihan altistumisella on useita sekä merkittäviä kielteisiä vaikutuksia lapseen. Tämän perusteella ajattelen, että aikaisemmat käsittelemättömät traumat voivat olla osasyynä haastavissa erokonflikteissa ja sitä kautta ilmetä esimerkiksi pitkittyneenä huoltokiusaamisena.

2.2 ÄITINÄ ERON JÄLKEEN

Äitiys aiheuttaa voimakkaita tunteita naisissa. Naisen on määriteltävä suhteensa äitiyteen, halusi hän tai ei (Nopola 1991, 8). Ritva Nätkin (1997, 153) kuvailee äitiyden olevan kulttuurillinen rakennelma, jonka tarkoituksena on äidin ja lapsen välinen suhde. Äidin rakkautta lapseen on kuvattu niin voimakkaaksi tunnekokemukseksi, että kokemus on valmis syrjäyttämään tarvittaessa kaiken muun (Jallinoja 2000, 108). Tämä voi selittää äitien erityistä taisteluhalukkuutta oman lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi huoltokiusaamisen yhteydessä.

Eija Sévon (2009) on tutkinut väitöskirjassaan äidiksi tulemistä nyky-yhteiskunnassa, jossa äiteihin sekä äitiyteen kohdistetaan ristikkäisiä odotuksia ja vaatimuksia. Sévon (2009) mieltää äidin vastuun kaksinkertaiseksi, koska vastuussa kietoutuvat moraali, äidin ja lapsen suhde sekä äidin kokemus vastuusta ja hoivatyöstä. Vielä 1970-luvulla tutkijat olivat suurimmaksi osaksi yksimielisiä siitä, että lasten tulisi jäädä eron jälkeen asumaan äidin luokse. Huoltajuuden myöntäminen isälle oli poikkeuksellista ja se edellytti, että äidillä olisi vakavia mielenterveyden ongelmia tai suuria haasteita päihteidenkäytön kanssa. (McLanahan & Sanderfur 1994.)

Äitiyteen liitetty vaade ei ole suinkaan vähentynyt. Erityissosiaalityöntekijä Kristiina Bergin (2018) artikkelissa ”*Kulttuurilliset odotukset äitiyden rakentajina*” on vahva viesti siitä, että yhä edelleen kulttuurilliset ja historialliset rakenteet ylläpitävät käsitystä

hyvästä äitiydestä. Bergin (2018) mukaan media, internetin keskustelupalstat ja monet muut nykyaikaiset keskustelufoorumit viestittävät erilaisia väittämiä äitiydestä. Lisäksi jatkuvasti lisääntyvä asiantuntijatieto tekee äitiydestä yhä haastavampaa ja ristiriitaisempaa. Berg (2018, 170–171) kuvaa, että kulttuurilliset odotukset saa äideissä aikaan voimakkaita riittämättömyyden kokemuksia, mikä puolestaan voi ajaa äidit tavoittelemaan hyvää äitiyttä yhä voimakkaammin. Tämä puolestaan aiheuttaa suunnatonta väsymystä. Väsymystä, josta ei kuitenkaan saisi valittaa ilman nolouden tunnetta. Asiantuntijat käyttävät tästä nimitystä äitiyden suorittaminen tai yltiöäitiys, joka on tunnistettu myös perheterapeuttien toimesta. (Berg 2018, 170–171.)

Tilastokeskuksen rekisterin mukaan vuonna 2020 noin 27 prosenttia lapsista asui virallisen osoitetietonsa perusteella ainoastaan toisen vanhemman luona. Tilasto ei kuitenkaan selvennä, miten kyseiset lapset tosiasiasiallisesti asuvat. Moni lapsi jää eron myötä asumaan äidin luokse, mutta yhä enenemissä määrin lapsi muuttaa virallisesti myös isän luokse (Miettinen ym. 2020, 9; THL 2020). Terveysten- ja hyvinvoinninlaitoksen vuoden 2019 tilaston mukaan lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta vahvistettiin sosiaalitoimessa 45 181 sopimusta. Huoltosopimukset jakautuivat siten, että 93 prosenttia oli sopimuksia yhteishuollosta, kuusi prosenttia yksinhuollosta äidille ja yhden prosentin yksinhuollosta isälle. Yhteishuoltosopimuksen tehneistä vanhemmista yhdessä asui 67 prosenttia ja 33 prosenttia asui erillään. (THL 2020.)

Äidin eronjälkeistä vanhemmuutta ennustaa se, miten äiti on toiminut ennen eroa (Sinkkonen 2017b, 22). Sukupuolittunut vanhemmuus ja erovanhemmuus ovat herättäneet keskustelua ja täten huoltajuuteen liittyvät kiistat ovat saaneet huomiota yhteiskunnallisella tasolla. Ei ole enää täysin itsestään selvää, että eron jälkeen äiti olisi lapsen ensisijainen huoltaja (Castrén 2009, 121). Nousiainen (2004) tutkimus osoittaa, että joka tapauksessa äitiys muuttuu muotoaan eron jälkeen. Äidit kantavat huolta, miten lapsen tarpeet tulevat huomioituksi toisen vanhemman luona. Eniten huolta kantavat äidit, jotka eivät luota toisen vanhemman vastuullisuuteen. Vuoroviikkoasumisen on todettu aiheuttavan äideissä suunnatonta ikävän ja menetyksen tunteita. (Nousiainen 2004, 92, 99.)

Tiina Hokkasen (2005) tutkimus ”*Äitinä ja isänä eron jälkeen – Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena*” osoittaa, että miehillä oli usein eron jälkeen tarve puhua enemmän kuin naisilla. Hokkanen (2005, 91) perustelee tutkimustulostaan siten, että

naiset ovat yleensä jättävä osapuoli ja täten naisilla ei välttämättä ole enää niin voimakasta tarvetta keskustella suhteeseen liittyvistä asioista.

Ero tekee näkyväksi vanhemmuuden eri osa-alueet, kuten tunnesuhteen, huolenpitotyön, kasvattamisen sekä taloudellisen vastuun. Käytännön huolenpitoon liittyvää keskustelua onkin sivuutettu ja eron jälkeen on puhuttu usein ainoastaan rahasta ja tunteista. (Kuronen 2003, 113–114, 117). Kurosen (2003, 117) mukaan Suomessa on nähtävissä, että ne äidit, jotka ovat aiemminkin kantaneet ensisijaisen vastuun lasten hoidosta ja huolenpidosta, säilyttävät tämän vastuun myös eron jälkeen. Castrénin (2009, 156) mukaan äideillä ja isillä on erilainen liikkumatila eron jälkeisessä vanhemmuudessa. Hänen tutkimuksensa osoittaa äideillä olevan vähemmän valinnanvaraa sen suhteen, millaista eron jälkeistä vanhemmuutta he elävät ja miten heidän perheensä eron jälkeen muodostuu. (Mt., 156.)

3 HUOLTOKIUSAAMINEN ERON JÄLKEISENÄ ILMIÖNÄ

Kolmannen luvun tarkoituksena on käsitteellistää huoltoriitaa, huoltokiusaamista ja vieraannuttamista osana aiheettoman lastensuojeluilmoituksen teossa. Määrittelen huoltoriidan ja huoltokiusaamisen eron siten, että huoltoriitaan liitetään juridinen pyrkimys, kun taas huoltokiusaaminen voidaan mieltää enemmän kiusantekona, ilman oikeudellisen pyrkimyksen näkökulmaa lapsen tapaamiseen, huoltoon tai elatuksiin liittyvissä asioissa. Vieraannuttamisella vanhempi pyrkii tietoisesti demonisoimaan kohdevanhemman vanhemmuuden merkityksen ja roolin lapsen elämästä (Häkkänen-Nyholm 2010), kun taas huoltokiusaamisen pyrkimyksenä on mustamaalata ja satuttaa toista vanhempaa ajaakseen omaa etua vanhempana. Täten määriteltäessä huoltokiusaamista, tulee sitä tarkastella huoltoriidan ja vieraannuttamisen yhteydessä. Tämän luvun tarkoituksena on myös jäsentää lukijalle sosiaalihuollon roolia vanhempien välisessä huoltokiusaamistilanteessa sekä huoltoriidassa, kun lastensuojeluilmoitusta käytetään huoltokiusaamisen välineenä.

Lähtökohtaisesti jokainen vanhempi toivoo omalle lapselleen hyvää ja tiedostaa vanhempien välisen riitelyn olevan lapselle haitallista. Psykologian professori R. Warshak (2012, 117) pohtii, mitkä tekijät saavat vanhemman luopumaan roolistaan lapsen suojeelijana ja mitätöimään tarkoituksellisesti lapsen ja toisen vanhemman suhteen? Warshak (2012, 117) mieltää, että tällaisissa tilanteissa ex-puolisoaan haukkuva vanhempi on niin keskittynyt eroriidan aikana loukkaamaan toista osapuolta, ettei hän kykene ajattelemaan sen kauaskantoisia vaikutuksia lapsiin. Tästä voi seurata vanhemman ja lapsen välisen rajan hämärtymistä. Rajojen hämärtyminen voi saada aikaan sen, että toinen vanhempi jatkaa toisen vanhemman mustamaalaamista, vaikka vaakakupissa on lapsen pelko, lapsen oikeudet sekä negatiivien vaikutus, sekä lapsen että vanhempien elämään. (Mt., 117.)

Mattila-Aalto ym. (2012, 213–214) mukaan yhä enenemissä määrin lapsen huollosta sovitaan eron jälkeen yhdessä, mikä puolestaan merkitsee neuvoteltavien asioiden määrällistä kasvua. Näin ollen neuvotteluista tulee keskeinen osa erovanhemmuutta. Moni-

mutkaisissa erotilanteissa yhteishuoltoon liittyvien asioiden sopiminen voi aiheuttaa oikeudellisia riitoja vanhempien välille. (Mt., 213–214.) Evasti & Nylund (2014, 422) pohtivat viime vuosikymmenten saatossa havaittua oikeudellistamisen ilmiötä, mikä näkyy siten, että vanhemmuuteen liittyviä kysymyksiä oikeudellistetaan suurissa määrin. Vanhempien välisiä lapsiin liittyviä asioita pyritään ratkaisemaan yhä useammin juridisen koneiston kautta ja näin ollen lainsäädäntö on tihentynyt ja erilaiset ilmiöt on alettu näkemään juridisina. (Mt., 422; Mutka 1998, 102.) Huoltokiusaamista tarkastellessa haluankin nostaa esiin Warshakin (1996) pysäyttävän kysymyksen, jonka kautta erovanhempien olisi suotavaa lähteä työstämään hyvää yhteisvanhemmuutta: ”Millaisen vanhemman lapsen pitäisi saada? Ei niinkään, että kumman vanhemman pitäisi saada lapsi.”

3.1 HUOLTORIITA KÄSITTEENÄ

Huoltoriita voidaan määritellä hallinnollisesti lapsenhuoltoriidaksi, jolla tarkoitetaan vanhempien välisiä lapsen huoltoa, asumista, elatusta ja tapaamista koskevia riitoja (Hämäläinen 2012, 189). Huoltoriitaa voidaan kuvailla monimutkaiseksi vanhempien vuorovaikutussuhteen muutosprosessiksi, jossa osapuolilla on poikkeavat näkemykset lapsen asioihin liittyen (Kaivosoja & Auvinen 2003, 14). Huoltoriitoja on verrattu jopa sodankäymiseen, jonka tarkoituksena on tehdä tuhoa toisen vanhemmuudelle (Haavisto, Bergman-Pyykkönen & Karvonen-Niiköski 2014, 8). Huoltoriitoja tutkineen Maija Auvisen (2002, 113–114) mukaan tällaisista tapauksista voidaan puhua eropatologisointuneista huoltoriidoista, joissa on kyse tavallista moniulotteisemmasta katkeruudesta. Tällöin sovinto ei ole edes oikeudenkäynnin tavoitteena, vaan tarkoitus on ainoastaan kostaa toiselle vanhemmalle. (Mt., 113–114.)

Valtaosassa huoltoriitatapauksia vanhemmat ovat erimielisiä lapsen huoltomuodosta eli siitä, määrätäänkö lapsi yhteishuoltoon vai jommankumman vanhemman yksinhuoltoon. Harvinaisempaa on, että vanhemmat riitelisivät tapaamiseen, huoltoon sekä elatukseen liittyen. (Valkama & Litmala 2006, 44.) Myös Elisa Valkaman & Marjukka

Lasolan (2008, 54) oikeudessa käsiteltävien lasten huoltoriitoihin perustuva tutkimus osoitti, että yli puolessa tapauksia (55 %) huoltoriita liittyi ainoastaan yhteen lasta koskevaan asiaan. Vaikka huoltoriidoista keskustellaan yhteiskunnallisella tasolla ilmiönä, huoltoriidat koskevat kuitenkin suhteellisen pientä osaa vanhemmista. Sovinnollisesti ratkaistuissa lasten huolloissa vanhemmat päätyvät yhteishuoltoon noin 75 prosentissa (Hautanen 2010, 18). Tarkkaa kokonaismäärää lapsen huoltoa ja tapaamista koskevista riidoista ei ole olemassa, koska suurin osa huoltoriidoista diarisoituu avioerotilastojen alle (Kaivosoja & Auvinen 2003, 12). Tuomioistuimessa riideltäviksi huoltoriitojen määriksi arvioidaan alle 10 prosenttia. Kuitenkin noin viisi prosenttia avioeroista muodostuu pitkiksi ja haastaviksi eririidoiksi, jotka koskevat lapsen huoltoa, asumista tai tapaamisoikeutta. (Auvinen 2002, 117; Kaivosoja & Auvinen 2003, 12.)

Huoltoriitoihin liittyvää tutkimusta on tutkittu Suomessa väitöskirjatasolla, raporteina ja pro gradu -tutkielmina erityisesti oikeustieteellisestä näkökulmasta (ks. Kaivosoja & Auvinen 2003; Valkama & Litmala 2006; Auvinen 2006; Linnanmäki 2019). Psykologian alalla (Karttunen 2010) on tutkinut lapsen lojaalisuusriitää huolto- ja tapaamisriidoissa. Sosiaalitieteissä on tarkasteltu huoltoriitoja väkivallan näkökulmasta (Hautanen 2010), lapsen näkökulmasta (Sorokin 2014; Saarinen 2020) ja torjutun vanhemman näkökulmasta (Mikkola 2017). Ann-Sofie Bergmanin & Annika Rejmerin (2017) tutkimuksessa on selvitetty ruotsalaisten vanhempien syitä huoltoriitoihin. Heidän tutkimuksensa mukaan huoltoriitojen taustasyynä on vanhempien väliset arvostiriidat ja luottamuksenpuute toisen vanhemman kyvystä kantaa vastuuta pienistä lapsista (Bergman & Rejmer 2017).

Maija Auvinen (2006, 254–259) on sosiaalitoimen selvitystä huoltoriidoissa koskevassa väitöskirjassaan havainnut huoltoriitojen jakautuneen taustasyiden perusteella kolmeen erilaiseen tyyppiin: tasapeli riitoihin (50 %), psykososiaalisiin riitoihin (41 %) ja patologisiin riitoihin (9 %). Tasapeliriidoissa vanhemmat nähdään yhtä vahvoina huoltajaehtokkaita ja lapsen hyvinvoinnin kannalta olisikin erityisen tärkeää kiinnittää huomiota sovinnon ja joustavien ratkaisujen etsimiseen (Aaltonen 2020, 12–13). Psykososiaalisissa riidoissa vanhempien huoltajakyky on alentunut erilaisista psykososiaalisista ongelmista johtuen, kuten päihde- ja mielenterveysongelmista. Patologisissa riidoissa vanhempien riita on pitkäaikainen, mikä on johtanut oikeudenkäyntien kierteeseen. (Auvinen 2006, 254–259.) Patologiset riidat kuormittavan vanhempien ja lasten lisäksi oi-

keuslaitoksia, kasvatus- ja perheneuvoloiden asiantuntijoita sekä lastenpsykiatrian poliklinikoita (Sinkkonen 2017a, 13).

Huoltoriitojen syntymiseen on esitetty erilaisia näkemyksiä. Elina Peuralahden (2012, 110) mukaan vanhempien väliset pitkäaikaiset vaikeudet syntyvät erityisesti silloin, kun he eivät kykene sopimaan lapsen tapaamisoikeuteen liittyvistä järjestelyistä. Kaivosoja ja Auvinen (2003, 13) kuvaavat, että aikaisemmilta vuosikymmeniltä havaitut erojen syyllisyysperusteet ovat edelleen erojen syinä, mutta ne ovat siirtyneet huoltoriitojen katalysaattoreiksi. Vanhempien uudet seurustelusuhteet, parisuhdeväkivalta, psyykkiset sairaudet ja monitahoiset erimielisyydet ovat tyypillisiä taustasyitä huoltoriidoissa. Myös vanhempien emotionaalinen, sosiaalinen ja oikeudellinen prosessointi saattavat vaikuttaa huoltoriidan syntyyn. (Mt., 13.) Hyppäsen (2013, 66–67) tutkimustulosten mukaan huoltoriidan syntyyn voi liittyä myös perheen perustamisen tapa, vastuun epätasainen jakautuminen ja mahdollinen henkinen sekä fyysinen väkivalta.

Huoltoriita vaikuttaa ihmiseen kokonaisvaltaisesti. Molemmat vanhemmat ovat väistämättä huoltoriidan negatiivisten vaikutusten kärsijöinä. Nurmelan & Kaittilan (2019, 424) mukaan vanhemmat voivat harjoittaa kiusaamista tasapuolisesti tai se voi kohdistua toiseen vanhempaan kontrollointina, manipulointina sekä ylimääräisenä häirintänä. Pahimmillaan vanhempi voi kokea tulleensa uhatuksi ja häntä voidaan painostaa tai vainota (Mt., 424). Pitkäaikaiseen ja haastavaan huoltoriitaan päätyvillä vanhemmilla on todettu olevan muita vanhempia enemmän psyykkisiä sairauksia ja mielenterveysongelmia. On havaittu, että mitä pidemmälle vanhempien riitely on edennyt, sitä todennäköisemmin se on toisen vanhemman ajamaa. (Hannuniemi 2015, 66, 85.) Huoltoriitojen yhteydessä tehdyt lastensuojeluilmoitukset ovat varsin yleisiä (Häkkänen-Nyholm, Laajasalo & Tuuri 2013, 18; Olof-Nyholm 2016; Parkkisenniemi 2017).

3.2 HUOLTOKIUSAAMINEN KÄSITTEENÄ

Huoltokiusaaminen ei ole yhteiskunnallisesti ja oikeudellisesti vakiintunut termi, joten määrittelen tutkielmassani huoltokiusaamisen ihmisten ajatusten ja kokemusten pohjalta. Huoltokiusaamisesta puhutaan usein huoltoriita-käsitteen yhteydessä. Viitataan erilaisiin internetlähteisiin, joissa huoltokiusaamista on käsitteellistetty. Tämän avulla rakennan käsitystä huoltokiusaamisen ja kiusaamistarkoituksessa tehdyn lastensuojeluilmoituksen yhteydestä.

Huoltokiusaamiseen liittyvää tutkimusta ei ole juurikaan Suomessa saatavilla – etenkin äitien näkökulmasta. Arvelen sen johtuvan huoltokiusaamisen virallisesta määrittelemättömyydestä ja siitä, että huoltokiusaaminen koetaan enemmän spesifinä, kokemukseen perustuvana asiana huoltoriidan ja vaikeiden erokonfliktien yhteydessä. Emilia Kumpusalo (2018) on kuitenkin tutkinut ansiokkaasti ($m=20$) pro gradu -tutkielmassaan isien kokemuksia huoltokiusaamisesta ja sen vaikutuksia isien juridiseen, taloudelliseen, psykologiseen ja sosiaaliseen asemaan. Hän mieltää huoltokiusaaminen siten, että toinen vanhemmista on kiusaaja ja toinen on kohde ja kiusaamisen tarkoituksena on vaikeuttaa kohteen asemaa huoltoriidassa (Kumpusalo 2018, 22). Kumpusalon (2018, 90) tutkimustulosten mukaan huoltokiusaamista voi esiintyä usealla tavalla riippuen yksilön tavasta ymmärtää kiusaaminen. Hänen tutkimuksensa osoittaa mielenkiintoisen havainnon siitä, että huoltokiusaaminen ei rajoitu ainoastaan ex puolison toimintaan, vaan myös viranomaisten koetaan välillisesti tai välittömästi ylläpitävän huoltokiusaamista. (Mt., 75.)

Vuonna 2012 perustettu *Isät lasten asialla* yhdistys pyrkii edesauttamaan huoltokiusaamisen tunnistamista ja puhumaan sen puolesta, että huoltokiusaaminen kyettäisiin estämään niin perhesuhteissa kuin yhteiskunnallisella tasolla. Yhdistyksen tavoitteena on tuoda voimakkaasti esiin isien oikeuksia lapsen elämässä, mutta lähtökohtana on ajaa lapsen oikeutta molempiin vanhempiin. *Isät lasten asialla* yhdistys määrittelee huoltokiusaamisen olevan muun muassa vanhemmuuden suunnatonta mitätöintiä, vanhemman mustamaalaamista viranomaiselle sekä vanhemman alistamista. Kiusaaminen voi ilmetä etävanhemman ja lapsen tapaamisten hankaloittamisena tai tapaamissopimuksen mieltävaltaisena tulkitsemisena vanhemman omaksi edukseen ja pahimmillaan lapsen vie-

raannuttamisen toisesta vanhemmasta. Yhdistys painottaa huoltokiusaamiseen puuttumisen tärkeyttä valtakunnallisella tasolla. (Isät lasten asialla ry 2021.)

Internetissä esiintyy huoltokiusaamisesta yllättävän vähän näkemyksiä. Huoltokiusaamiseen liitetyt kirjoitukset perustuvat lähinnä kokemuksiin, joista kirjoitetaan avoimilla nettipalstoilla tai Facebook-ryhmissä. Toisaalta tosielämän kokemukset ovat ensisijaisen tärkeitä, jotta ilmiöstä saadaan keskustelua aikaan. Hyvänä esimerkkinä Facebookin ”vieraannuttaminen ja huoltokiusaaminen seis” -ryhmä, joka on saavuttanut jo 2200 jäsentä. Myös erilaiset järjestöt, kuten Ensi- ja turvakotienliitto ry ja Suomen Uusperheiden liitto ry kirjoittavat huoltokiusaamisesta. Huoltokiusaamisen ennalta ehkäisemiseksi, avun saamiseksi ja termin vakiinnuttamiseksi tarvittaisiin kuitenkin vielä enemmän asiantuntijanäkemyksiä.

Oikeusministeriö julkaisi vuonna 2016 lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain (361/1983) uudistukseen liittyen yhteenvedon verkkokeskusteluista. Oikeusministeriön lausunnon (36:2016) tarkoituksena oli selvittää lain muutostarpeita avoimen verkkokeskustelun myötä. Eniten kannatusta sai ehdotus, jossa pohdittiin tapaamisoikeuden ongelmien, kuten huoltokiusaamisen ja vieraannuttaminen ratkaisumahdollisuuksia. Huoltokiusaamiseen puuttuminen sai paljon kannatusta kansalaisilta ja erityistä kannanottoa siihen, että huoltokiusaaminen tulisi määritellä lakiin lapsen edun vastaiseksi toiminnaksi ja huoltokiusaaminen tulisi nähdä lapsen henkisenä pahoinpitelyinä. (Oikeusministeriö 2016.)

Huoltokiusaaminen on puhututtanut eduskunnassa, josta esimerkkinä perussuomalaisen kansanedustaja Juho Eerolan vuonna 2016 esittämä kirjallinen kysymys eduskunnalle:

”Onko vieraannuttaminen ja huoltokiusaaminen henkistä väkivaltaa, joka oikeuttaa lapsen kiireelliseen sijoitukseen ja pitääkö Suomen toimia Istanbulin sopimuksen velvoittamana tämänkaltaisen väkivallan ehkäisemiseksi ja poistamiseksi, väkivallan uhrien suojelemiseksi ja väkivallantekijöiden edesvastuuseen saattamiseksi?” (Eerola 2016.)

Eerola (2016) on nostanut kysymyksessään esiin Suomeen vuonna 2015 tulleen Istanbulin sopimuksen, jonka tavoitteena on muodostaa kattavat toimintaperiaatteet naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi ja poistamiseksi, väkivallan uhrien suojelemiseksi ja väkivallantekijöiden edesvastuuseen saattamiseksi. (Istanbulin sopimus

53/2015; Eerola 2016.) Törmän & Pentikäisen (2016, 6, 21) mukaan Istanbulin sopimus sisältää kattavasti määräyksiä väkivallan ennaltaehkäisystä, uhrien auttamisesta ja väkivallan tekijöiden rankaisemisesta. Sopimuksessa korostuu erityisesti väkivallan ehkäiseminen (Mt., 21).

Eerola (2016) mieltää huoltokiusaamisen olevan henkistä väkivaltaa, jonka uhrilla ei ole mahdollisuutta välttää itseensä kohdistuvaa väkivaltaa. Hänen mukaansa uhrin on miltei pakko alistua väkivallan tekijän tahtoon kyetäkseen turvaamaan lapsen oikeudet ja yhteyden molempiin vanhempiinsa. Tämän seurauksena uhri joutuu jatkuvan epäätietoisyyden, epävarmuuden ja ahdistuksen keskelle. (Eerola 2016.)

Huoltokiusaamisesta keskustelu on levinnyt myös internetin keskustelupalsta Vauva.fi:n sivustolle. Vuodelta 2017 löytyy keskusteluavaus, jossa kirjoittaja pohtii, mitä on huoltokiusaaminen ja vieraannuttaminen? Anonyymi kirjoittaja tuo esiin kiristämisen ja uhkaamisen näkökulmat:

”Onko huoltokiusaamista, jos lähivanhempi uhkailee ja kiristää etävanhempaa lapsen kustannuksella? Uhkailee poliisilla ja yksinhuoltajuudella, mikäli asiat eivät mene lähin mielen mukaan. Onko huoltokiusaamista, jos viedään lapselta edut ja oikeudet, kuten mm mahdollisuus matkustaa, mahdollisuus harrastaa, mahdollisuus tavata etää enemmän (juuri lomat ja pyhät), ja kieltäytyminen korvaavista päivistä tavata lasta?” (Vauva.fi 2017.)

Yllä olevassa otteessa on erotettavissa huoltokiusaamisen tyypillinen tarkoitus – toisen vanhemmuuden mitätöinti, uhkaaminen ja kiristäminen. Huoltokiusaaminen harvoin jää ainoastaan vanhempien väliseksi kiusaamiseksi. Lapsi joutuu kantamaan osansa kiusaamisen tuomasta haitasta. Lapsenhuoltolain lakiuudistuksen myötä lain tarkoituksena on täsmentää huoltajien velvollisuuksia myötävaikuttaa tapaamisoikeuden toteutumista, suojella lasta väkivallalta ja vaalia lapselle läheisiä ihmissuhteita. Lakiuudistuksen myötä vuoroasuminen on kirjattu lakiin ja lapselle voidaan vahvistaa oikeus tavata erityisen läheistä henkilöä. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisesta 190/2019, 7 b, 9 c §.)

Lapsenhuoltolain tavoitteena on suojata lapsen ja vanhemman suhdetta aina, kun se on lapsen edun mukaista (Gottberg 2011, 188). Laki velvoittaa vanhempia noudattamaan myötävaikutusvelvollisuutta ja välttämään kasvatustehtävässään kaikkea, mikä aiheuttaa haittaa lapsen ja toisen vanhemman väliselle suhteelle (LHL 2.2 §). Aaltosen

(2020, 131) mukaan tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että kumpikaan vanhemmista ei saa pyrkiä luomaan lapselle kielteisiä mielikuvia toisesta vanhemmasta.

3.3 VIERAANNUTTAMISEN VAIKUTUS TORJUTUN VANHEMMAN NÄKÖKULMASTA

Puhuttaessa huoltoriidasta ja huoltokiusaamisesta sivutaan yleensä myös vieraannuttamista. Tutkielmaani osallistuneet huoltokiusaamista kokeneet äidit nostivat kirjoituksiinsa toistuvasti esiin vieraannuttamisen. Vieraannuttamisoireyhtymä –Parental Alienation Syndrome (PAS) on lastenpsykiatri Richard Gardnerin vuonna 1998 määrittämä ja edelleen kiistanalainen kritisoitu termi (Sinkkonen & Kalland 2011, 177; Siracusano, Barone, Lisi, Niolu 2015, 235). Vieraannuttamisoireyhtymä käsitteenä voidaan määrittää siten, että toinen vanhempi tietoisesti tai tiedostamatta lapsen huoltoa koskevan kiistan yhteydessä vieraannuttaa lasta toiselta vanhemmalta (Vassiliou & Cartwright 2001; Siracusano, Barone, Lisi, Niolu 2015, 231–233; Häkkänen-Nyholm 2010; Häkkänen-Nyholm, Laajasalo & Tuuri 2013, 18). Vieraannuttamiselle on ominaista sen tarkoituksellisuus – vieraannuttaja yrittää manipuloida lasta tiedostamattaan tai tietoisesti pois toiselta vanhemmalta (Baker & Darnall 2006).

Sosiaalitieteiden yliopiston lehtori Pekka Pere (2013) erittelee vieraannuttamisen ulottuvuuksia. Pere (2013, 6) kuvailee Balan, Huntin & McCarney’in (2010) tutkimuksiin nojautuen, että 97 prosenttia tapauksissa vieraannuttamista edistää vanhempi, jonka luona lapsi asuu. Vieraannuttamista voi tapahtua myös vanhempien yhdessä olon aikana, perheen sisällä, jolloin toisen vanhemmuus on mitätöity jo valmiiksi ennen mahdollista erotilannetta (Häkkänen-Nyholm, Laajasalo & Tuuri 2013, 27; Pere 2013, 6). Warshakin (2012, 97) näkemyksen mukaan molemmat vanhemmat ovat toisinaan yhtä syyllisiä vieraannuttamiseen, mutta useimmiten toinen vanhemmista edistää tietoista vieraannuttamista.

Vieraannuttaminen voi ilmetä manipulointina lasta kohtaan, sepittämällä toisesta vanhemmasta valheita ja tietoisena pyrkimyksenä heikentää lapsen ja toisen vanhemman välistä suhdetta (Sinkkonen 2018). Häkkänen-Nyholmin (2018, 261) mukaan vieraan-

nuttaja voi rajoittaa yhteydenpitoa toiseen vanhempaan hankaloittamalla lapsen ja toisen vanhemman välistä kommunikointia. Vieraannuttajalle on tyypillistä edesauttaa konfliktitilanteiden muodostumista toisen vanhemman ja lapsen välille, jotta hänen oma vanhemmuutensa korostuisi positiivisena. (Mt., 261.) Näissä tilanteissa lapselle voidaan määrätä erillinen oikeus esimerkiksi puhelinyhteydenpitoon (Aaltonen 2020, 161).

Warshakin (2012, 70) mukaan vieraannuttaja vanhempi pyrkii tuottamaan lapselle pettymyksiä toisesta vanhemmasta. Tilanne voi ajautua siihen, että lapset kohtelevat vihan kohteena olevaa vanhempaa siten, ettei hän ansaitsisi pienintäkään kunnioitusta. Lapset voivat sanoa hävyttömyyksiä toiselle vanhemmalle miellyttääkseen toista vanhempansa. Warshak kertoi koskettavassa esimerkissään pienen tytön kirjoittaneen äidille kirjeen, jossa oli kertonut, että ei aio tavata enää äitiään, koska ei rakasta häntä. (Mt., 70.) On vaikea uskoa, että pieni tyttö on lopettanut rakastamasta äitiään ilman syytä. Taus-talla on luultavasti toisen vanhemman voimakas manipulointi.

Vieraannuttaminen vaikuttaa voimakkaasti lapsen ja kohdevanhemman väliseen suhteeseen. Despina Vassilioun ja Glenn Cartwrightin (2001) tutkimuksessa selvitettiin viiden isän ja yhden äidin kokemuksia vieraannuttamisesta. Tutkimukseen osallistuneiden vanhempien mukaan heillä ei ollut minkäänlaista auktoriteettia lastensa kasvatuksessa. Lapset määrittelivät itsenäisesti tapaamisia toisen vanhemman kanssa ja vuorovaikutus-suhde oman lapsen kanssa muodostui haasteelliseksi. Vassilioun & Cartwrightin (2001, 182–183) mukaan vieraannuttaja kokee katkeruutta ja vihaa toista vanhempaa kohtaan, mikä puolestaan mahdollistaa motiivin omalle toiminnalleen. Vieraannuttamisoireyhtymä liittyy usein eron jälkeiseen kohonneeseen konfliktitasoon. Tutkimusten mukaan vieraannuttaja vanhemman tavoitteena ei ole vain puuttua toisen vanhemman vierailuihin, vaan poistaa sekä vierailut että vieraileva vanhempi lapsen elämästä kokonaan. (Mt., 182–183.)

Anja Hannuniemi on tutkinut väitöskirjassaan vieraannuttamisoireyhtymää. Hannuniemi (2007, 16–17) luettelee Richard Gardnerin (1998) näkemykseen perustuen PAS:n koostuvan kahdeksasta oireesta, joista vähintään kolmen tulee esiintyä, jotta voidaan tunnistaa vieraannuttamisoireyhtymä:

”1) Pitkäaikainen panettelukampanja toista vanhempaa vastaan.

2) *Heikot, absurdit tai vähäpätöiset perustelut torjunnalle. Normaalit piirteet esitetään suurina heikkouksina ja niitä paisutellaan sekä esitetään lapsille tuhoisina.*

3) *Ambivalenssin puute lapsessa. Lapsi pitää lähivanhempaa kokonaan hyvänä ja etävanhempaa kokonaan pahana.*

4) *Lapsi väittää, että hän on itsenäisen ajattelun kautta päätynyt vastustamaan toista vanhempaa, mutta torjunta on todellisuudessa vieraannuttamisen seurausta.*

5) *Lapsen antama, vieraannuttavan vanhemman käsityksiä heijastava tuki tälle vanhempien välisessä konfliktissa.*

6) *Syylisyyden puuttuminen etävanhempaan kohdistetun julmuuden tai hyväksikäytön johdosta, ei kiittolisuutta.*

7) *Lainattujen mielikuvien esiintyminen. Esittäessään väitteitä etävanhemman tekemistä vääryyksistä lapset käyttävät lähivanhemmalta oppimiaan aikuismaisia termejä niiden sisältöä tietämättä.*

8) *Vihamielisyyden leviäminen torjutun vanhemman ystäviin ja sukulaisiin.”* (Hannuniemi 2007, 16–17. Teoksessa Gardner 1998.)

Edellä olevaan listaukseen liittyen Hannuniemen (2007, 17) mukaan lapsen puhe voi kuulostaa ulkoa opetetulta, ilman asiaan kuuluvia tunteita. Pahimmillaan toista vanhempaa aletaan pitämään niin pahana, että lapsi ei muista mitään hyvää hänestä, vaikka hyviä kokemuksia olisi ollut. (Mt., 17.) Hannuniemen (2008, 1253) mukaan PAS on perhesysteeminen puolustusmekanismi, jossa koko perhe (vanhemmat & lapsi) ovat vaikuttavina tekijöinä. Hannuniemi tarkoittaa tällä, että vieraannuttaja vanhemman lisäksi myös toinen vanhempi osallistuu jollain tavalla epäterveen vuorovaikutussuhteen ylläpitämiseen (Mt., 1253). Myös Gardner (2001, 8) näkee vieraannutetut vanhemmat todellisina uhreina, mutta jotkut kuitenkin myötävaikuttavat vieraannuttamista omalla passiivisuudellaan. Vieraannuttamista ei kuitenkaan pidä nähdä sukupuoleen sidottuna (Hannuniemi 2007, 94).

Häkkänen-Nyholm (2010) nostaa esiin Lowesteinin (2007) vertauskuvan siitä, että erityisen haastaviin vieraannuttamistapauksiin liittyvä kohdevanhemman tuska on tutkimuskirjallisuudessa rinnastettu jopa oman lapsen kuoleman tai katoamisen aiheuttamaan kokemukseen. Tuskan voimakkuuteen vaikuttaa tietämättömyys oman lapsen ta-

pahtumista ja arjesta (Häkkinen-Nyholm 2010). Warshak (2012, 353) on kuvannut vanhempien kokemuksia, jotka ovat menettäneet lapsensa vieraannuttamisen yhteydessä. Vanhemmat ovat selittäneet lapsensa menetyksen tunnetta siten, että lapset ovat olemassa, mutta eivät läsnä. Eräs äiti koki vieraannuttamisen johdosta lapsen menetyksen jopa parempana kuin kuoleman – ”*Kyseessä on ratkaisematon, tarpeeton menetys*”. (Warshak 2012, 355–356.)

Häkkinen-Nyholm, Laajasalo & Tuuri (2013) ovat tutkineet verkkokyselyn avulla lapsen vieraannuttamiseen käytettyjä toimintatapoja ja vieraannuttamisen vaikutuksia sen kohteena olevaan lapseen ja vanhempaan. Tutkimukseen osallistui 54 miestä ja 47 naista. Heidän tutkimuksensa osoittaa, että 72 prosenttia kyselyyn osallistuneista kärsi traumaperäisestä stressihäiriöistä. Tutkimuksen mukaan vieraannuttamisen kohteena olevien vanhempien keinot tehdä asialle mitään olivat hyvin rajalliset, koska yhteiskunnan tukijärjestelmä koettiin toimimattomaksi (Häkkinen-Nyholm, Laajasalo & Tuuri 2013, 91–92.)

Iris Mikkola (2017) on tutkinut psykologian pro gradu -tutkielmassaan vieraannuttamisen vaikutuksia torjutun vanhemman psyykkiseen hyvinvointiin. Mikkolan internetkyselyllä järjestettyyn tutkimukseen osallistui 147 henkilöä, joista äitejä oli 45. Mikkolan (2017) tutkimustulokset tukevat (Häkkinen-Nyholm, Laajasalo & Tuuri 2013) tutkimustulosta sen suhteen, että aikaisemman tutkimustiedon mukaan torjutuilla vanhemmilla esiintyy psyykkisiä häiriöitä ja lapsen vieraannuttaminen muodostaa suuren riskin torjutun vanhemman mielenterveydelle. Mikkolan (2017) tutkimus osoittaa, että torjutut vanhemmat kokevat voimakkaita psyykkisiä oireita. Lisäksi 74,1 prosentilla vastaajista ilmeni paljon univaikeuksia, 26,5 prosentilla lisääntyntä alkoholinkäyttöä ja 25,2 prosentilla mielialalääkkeiden käyttöä. Osa vastaajista oli harkinnut tai yrittänyt itsemurhaa. Tutkimus myös osoitti äitien kokevan enemmän stressiä kuin isät. (Mt.,15.) Mikkola (2017, 22) arveleekin äitien voimakkaamman PTSD-oireilun (posttraumaattinen stressireaktio) olevan kytköksissä äitien kokemukseen negatiivisemmasta ja vaikeammin hallittavasta stressistä.

3.4 SOSIAALIHUOLLON KEINOT HUOLTORIITA- JA HUOLTOKIUSAAMISTILANTEESSA

Sosiaalihuollolla tarkoitetaan kunnallisia sosiaalipalveluja, joiden tarkoituksena on edistää ja ylläpitää yksilön, perheen ja yhteisön kokonaisvaltaista hyvinvointia (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 3.11 §). Sosiaalialalla tehtävän työn lähtökohtana on perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen sekä toiminnan lainmukaisuus (Talentia 2017, 25). Sosiaalityöntekijän tulee noudattaa kaikessa toiminnassaan hallinnon oikeusperiaatteisiin liitettyä yhdenvertaisuusperiaatetta, joka velvoittaa tasapuoliseen kohteluun, johdonmukaisuuteen ja syrjimättömyyteen. Hallintolain mukaan viranomaisilla on myös yhteistyövelvoite kaikessa viranomaistoiminnassa. (Hallintolaki 434/2003, 6 § & 10 §.) Yhteistyövelvoitetta tulee käyttää erityisesti silloin, kun kyseessä on lapsen hyvinvointi (Saastamoinen 2016, 61). Sosiaalityöntekijöiden ja oikeustuomareiden yhteistoiminnan lähtökohtana on lakisääteinen velvoite viranomaisyhteistyöhön lapsen huoltoa ja tapaamista koskevissa riita-asioissa (Forsberg & Ritala-Koskinen 2021, 30). Monialainen asiantuntemus ja eri hallintoalojen viranomaisten välinen työ mahdollistaa lapsen kokonaisvaltaisen tilanteen arvioinnin ja tukipalveluiden järjestämisen (Saastamoinen 2016, 61). Viranomaisten on kuitenkin otettava huomioon kaikessa toiminnassaan lapsen etu ja pyrittävä luomaan asiakaslähtöinen ja eri palveluista muodostava palvelukokonaisuus (Mahkonen 2003, 31; Hakalehto-Wainio 2013, 36). Lapsen suojelussa on keskeisintä lapsen kokonaistilanteen hahmottaminen. Viranomaisten on otettava myös huomioon, että lapsen todellinen tilanne ei ole aina huoltajan tai huoltajien kertoman mukainen, eivätkä huoltajat välttämättä näe lapsen tilannetta samoin, erityisesti pitkään jatkuneissa huoltoriidoissa. (Saastamoinen 2016, 61–62.)

Huoltoriidan ja huoltokiusaamisen yhteydessä usein kuulee puhuttavan, että: ”Sossut pesevät kätensä meidän asiassamme.” Tällä kokemuksella saattaa olla jotain perääkin, nimittäin varsinainen päätösvalta riitaisissa huolto- ja tapaamisasioissa on ainoastaan tuomioistuimilla, ei sosiaalihuollolla (Hautanen 2010, 19; Gottberg 1999, 85). Gottbergin (1999, 88) mukaan on varsin selvää, että sosiaalihuollon ja tuomioistuimen roolit eivät voi olla täysin yhdenmukaiset, koska sosiaalihuolto työskentelee läheisessä roolissa perheen kanssa, eivätkä viranhaltijat voisi säilyttää täyttä puolueettomuutta, jota riitailanteiden ratkaisuissa tarvitaan. Lakimies Päivi Sinko (2004, 137) toteaaakin olevan täysin tavanomaista, että sosiaalityöntekijä voi toivoa erilaista ratkaisua perheen asiassa,

kuin mitä tuomioistuin päättää. Oikeudella on kuitenkin ratkaisupakko: tuomioistuimen on ratkaistava myös ne asiat, joista sillä ei ole kovin paljon ymmärrystä (Mt., 137).

Laki lapsen huollosta ja tapaamisesta (361/1983) säätelee huolto- ja tapaamiskäytäntöjä. Huoltoriidat nähdään usein lastensuojelullisina ja rikosoikeudellisina kysymyksinä, mutta lastensuojelu- ja rikoslakeja ei huoltoriitoihin suoraan sovelleta. Lastensuojelulliset ja rikosoikeudelliset toimenpiteet voivat kuitenkin esiintyä vaikeissa huoltoriitaprosesseissa, mikäli vanhemmista esitetään tuomioistuimille erilaista näyttöä. (Hautanen 2010, 14.) Aaltonen (2020, 285) listaa sosiaalihuollon keskeisimmiksi tehtäviksi huolto- ja tapaamisasioissa: perheasioiden sovittelun, vanhempien välisen huolto-, tapaamis- ja elatussopimuksen vahvistamisen (LHL 361/1983, 8 § & Laki lapsen elatuksesta 704/1975, 8.2 §), olosuhdeselvityksen laatimisen tuomioistuimelle (LHL 361/1983, 16 §) ja täytäntöönpanosovittelun (TpL 2 luku).

Sosiaalihuollon tehtävänä on auttaa eroavia vanhempia ja heidän lapsiaan ja ohjata heitä tarvittaessa tuen piiriin, kuten perheasioiden sovitteluun tai eri järjestöjen tarjoamiin eropalveluihin. Sosiaalityöntekijän tulisi myös arvioida lastensuojelun tai sosiaalihuollon asiakkuuden tarvetta. (Aaltonen 2020, 285.) Huoltokiusaamisen ja huoltoriidan keskellä elävien vanhempien ja lasten tueksi on erilaisia järjestöjen, kuntien ja yksityisten sektorien tarjoamia eroauttamispalveluita. Ensi- ja turvakotien liiton ylläpitämä Apua eroon.fi –sivusto kannustaa vanhempia hakemaan apua ja tietoa eroon liittyvistä asioista jo eroa suunniteltaessa.

Antikainen, Hämäläinen & Pölkki ovat kuitenkin jo vuonna 2009 nostaneet esiin, että eroauttamisen palvelujärjestelmä kaipaa uudistusta. Väitöskirjatutkija Niina Nurmela tutkii parhaillaan eron jälkeisestä vanhemmuutta, alkavia huoltoriitoja ja tuen tarpeita. Nurmelan & Kahtilan (2019) mukaan moni tutkimus osoittaa, että erojen yleistymisien myötä myös eron jälkeisiä palveluja tulisi kehittää koko perheen näkökulmasta. Haasteet näkyvät erityisesti eropalveluiden saatavuudessa ja oikea-aikaisuudessa. Lisäksi eropalvelut ovat kuntakohtaisia. Pienellä paikkakunnalla ei välttämättä ole samoja palvelumahdollisuuksia kuin suuremmissa kunnissa. (Mt., 422–423.)

Ensi- ja turvakotien liitto ry, Turun ensi – ja turvakoti ry ja Viola –väkivallasta vapaaksi ry toteuttavat muiden yhteistyökumppaneidensa kanssa Turvassa-hanketta (2019–2021), jonka tavoitteena on kehittää malleja, joiden avulla voidaan selvittää lapsen toiveita,

pelkoja ja mielipiteitä vanhempien konfliktoituneen erotilanteen keskellä. Hankkeen tavoitteena on luoda yhteistyökäytäntöjä lastensuojelun, terveydenhuollon, poliisin, väkivaltatyön ja perhepalveluiden kesken. (Turvassa-hanke 2019–2021.)

Sosiaalityöntekijä voi myös tarjota keskustelujen avulla erilaisia näkökulmia sekä ratkaisuvaihtoehtoja, joita osapuolet eivät ole itse pohtineet (Antikainen 2007, 16). Kiusaamistarkoituksessa tehdyn lastensuojeluilmoituksen selvittämisen yhteydessä sosiaalityöntekijän mahdollisuudet ovat lähinnä neuvoa, jatko-ohjata palveluihin tai pyrkiä vastuuttamaan vanhempia palvelutarpeen arvioinnin aikana siten, että vanhemmat kykenisivät lapsen edun mukaisiin ratkaisuihin. Tarvittaessa sosiaalityöntekijä voi ohjata vanhemmat kunnan perheasioiden sovitteluun tai tuomioistuimen asiantuntija-avusteiseen sovitteluun. On kuitenkin otettava huomioon, että kroonistuneet, pitkäaikaiset huoltoriitakierteet eivät kuulu sovittelussa käsiteltäviksi (Aaltonen 2015, 189).

Sosiaalityöntekijällä on lastensuojelulain (417/2007) mukainen lapsen edun valvonnan tehtävä, jolla voi olla vaikutusta huolto- ja tapaamissopimuksiin. Lapsen kotikunnan sosiaaliviranomaisen on pyydetessä laadittava tuomioistuimelle olosuhdeselvitys, jotta tuomioistuin saisi päätöksenteon tueksi lisäinformaatiota lapsen olosuhteista kummankin vanhemman luona. Sosiaaliviranomainen voi puolestaan pyytää esimerkiksi perhe-neuvolan tai muun asiantuntijan lausunnon olosuhdeselvityksen tueksi. (LHL 16.1 §; Valkama & Litmala 2006, 12; Antikainen, Hämäläinen & Pölkki 2009, 210, 214–216; Gottberg 1999, 95–96, 104; Aaltonen 2020, 290.) Jokaisen perheen tilanne tulee arvioida tapauskohtaisesti ja ottaa huomioon kyseisen lapsen edun kannalta merkittävät näkökulmat. Selvityksen tulisi olla vanhempien osalta tasapuolista sekä puolueetonta. (Valkama & Litmala 2006, 12.) Parhaimmillaan olosuhdeselvityksessä kohtaa sosiaalityön asiantuntijuus sekä käräjäoikeuden tuomareiden lapsi- ja perheoikeuden asiantuntijuus pyytäjänä, tulkitsijoina ja päätöksentekijöinä (Forsberg & Ritala-Koskinen 2021, 28–29).

Tuomioistuimelle voidaan laatia selvitys myös niissä tapauksissa, jos oletetaan, että lapsen huollon ratkaiseminen vanhempien sopimalla tavalla ei olisi lapsen edun mukainen (Valkama & Lasola 2008, 58). Lapsen sijoittaminen tai huostaanotto ovat ainoita ja äärimmäisiä konkreettisia puuttumisen keinoja huoltoriita- ja huoltokiusaamistapauksissa, mitä voidaan käyttää neuvonnan ja ohjauksen lisäksi (Gottberg 2012, 56). Ne ovat kuitenkin viime sijaisia ja erittäin voimakkaita puuttumisen keinoja perheen yksityisyy-

teen. Hannuniemen (2007, 93) mukaan huostaanottoa vaikeiden tapaamisongelmien vuoksi pitää miettiä tarpeeksi laaja-alaisesta näkökulmasta. Lapsen kiireellistä sijoitusta ei saa käyttää vanhempien välisen huoltoriidan ratkaisukeinoja tai tapaamisoikeutta koskevan riidan täytäntöönpanona. (Terveys- ja hyvinvoinninlaitoksen lastensuojelun käsikirja b; KHO: 2018:13.)

Terveys- ja hyvinvoinninlaitos on toteuttanut vuonna 2018 raportin monimutkaisista ja erityistä vaativuutta edellyttävistä asiakastilanteista sosiaalityössä. Raportissa on nostettu esiin vaativat huoltoriidat. Raporttia varten on haastateltu sosiaalityöntekijöitä, joiden puheenvuoroissa on havaittu neuvottomuutta ja keinottomuutta haastavissa huoltoriidoissa. (Yliruka, Vartio, Pasanen & Petrelius 2018, 19–20.) Sosiaalityön ja oikeuden yhteistyötä huoltoriidoissa on tutkittu vähän (Forsberg & Ritala-Koskinen 2021, 29). Forsberg & Ritala-Koskinen (2021, 29) perustelevat tulkintansa (Robertsonin & Broadhurstin 2019) näkemykseen, jonka mukaan tutkijat ovat yksimielisiä siitä, että lapsen etua koskevien asioiden ratkaiseminen oikeudessa edellyttää lakia ja juridista päättelyä laajempaa asiantuntijatietoa.

3.4.1 Sosiaalihuollon viranomaiset lastensuojeluilmoituksen vastaanottajana ja selvittäjänä

Lastensuojeluilmoitus on aina voimakas puuttumiskeino perheen yksityisyyteen ja lapsen elämään. Lapsella on yksilölliset oikeudet sekä oikeus erityiseen suojeluun heti synnyttyään (HE 13/1983 vp, s. 3). Kyseisellä hallituksen esityksen kannanotolla on haluttu täsmentää, että lapsen oikeus erityiseen suojeluun syrjäyttää sen kanssa ristiriidassa olevan aikuisen edun. Lapsi- ja perhelainsäädännön lähtökohta on, että lapsen vanhemmat/huoltajat vastaavat lapsen huolenpidosta, hoidosta ja kasvatuksesta (LSL 417/2007, 2 §). Vanhempien ja huoltajien oletetaan toimivan lapsen edun periaatteen mukaisesti kaikessa toiminnassaan. Elämässä voi kuitenkin tulla kaikille lapsille ja heidän perheenjäsenilleen yllättäviä tilanteita, jolloin vanhemmat eivät kykene omalla toiminnallaan suojelemaan lastaan tai lapsi on vaaraksi itselleen. Tällöin julkisen vallan on

tuettava vanhempia/huoltajia järjestämällä tarvittavia palveluja ja tukitoimia. Lastensuojelulaissa korostetaan lapsen ja perheen kanssa toimivien tahojen velvollisuutta tunnistaa tuen tarpeessa oleva lapsi ja perhe mahdollisimman varhain. (LSL 417/2007, 2 §; Saastamoinen 2016, 29, 33.)

Sanana *'lastensuojelu'* herättää paljon erilaisia kokemuksia, tunteita ja ajatuksia. On tärkeä tiedostaa, että lastensuojeluilmoitus ei automaattisesti johda lastensuojelutarpeen selvityksen ja samalla myös lastensuojelun asiakkuuden selvityksen ajaksi. Sosiaalihuoltolain (1301/2014) uudistuksen myötä *lastensuojelutarpeen selvityksestä* luovuttiin, eikä sitä voida enää pitää lastensuojelulakiin viittaavana terminä. Lastensuojelutarpeen selvityksen korvasi sosiaalihuoltolain 36 §:n mukainen palvelutarpeen arviointi. Sosiaalihuoltolain uudistuksen myötä lastensuojelulakia (417/2017) muutettiin siten, että lastensuojelun asiakkuus ei ala vielä siinä vaiheessa, kun mahdollista lastensuojelun tarvetta selvitetään, vaan selvitys- ja arviointiajan lapsi ja perhe ovat sosiaalihuollon asiakkaana. Lastensuojelun asiakkuus alkaa vasta silloin, mikäli arvioinnin perusteella sosiaalityöntekijä toteaa lapsen tarvitsevan lastensuojelun asiakkuuden tai lapsi saa lastensuojelun palveluja palvelutarpeen arvioinnin aikana. (HE 164/2014; Araneva 2016, 120–132; Saastamoinen 2016, 105; Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2017b, 105.)

Lastensuojeluilmoituksen (LSL 25.1 §) pohjimmainen tarkoitus on turvata lapsen oikeus erityiseen suojeluun, tasapainoiseen kehitykseen sekä turvalliseen kasvuympäristöön (LSL 1 §; Araneva 2016, 114). Lastensuojeluilmoitus koetaan kansalaisten keskuudessa edelleen leimaavana, vaikka sen tarkoituksena on saada näkyville lapsen ja perheen avuntarpeita. Näkemystäni tukee Mirva Karoliina Kuvajan (2017) pro gradu -tutkielma, jonka tarkoituksena on ollut tuoda esiin lastensuojeluilmoituksen merkityksiä internetkeskusteluissa. Tutkielmassa selvitettiin, millaisia erilaisia ulottuvuuksia lastensuojeluilmoitukseen liittyy. Kuvaja (2017) perusteli tutkimustuloksiinsa nojautuen, että lastensuojeluilmoitus näyttäytyy ristiriitaisena käsitteenä, jonka kielteiset ja myönteiset merkitykset voivat esiintyä ihmisen kokemusmaailmassa yhtä aikaa. Kielteisestä näkökulmasta lastensuojeluilmoitus merkitsi muiden ihmisten liiallista puuttumista yksityiseen perhe-elämään, pelkoa, viranomaisten kontrollia ja mielivaltaa sekä koettua stigmaa. Tutkimustulosten mukaan lastensuojeluilmoitus on aiheuttanut osalle perheistä myös ahdistusta, pelkoa ja unettomia öitä. (Kuvaja 2017, 33–35.) Kuvajan (2017) tut-

kielmassa oli havaittavissa, että lastensuojeluilmoituksen kohteeksi joutuneet kokivat asian henkilökohtaisena loukkauksena. Asianosaiset kokivat ilmoituksen tekijöiden toimineen väärin ja epäoikeudenmukaisesti, kun he olivat tehneet lastensuojeluilmoituksen. (Mt., 33–51.)

Jokaisella ihmisellä on oikeus tehdä lastensuojeluilmoitus, mikäli lapsen tilanteesta ilmenee huolta. Ei ole tavatonta, että alaikäinen on tehnyt itsestään tai kaveristaan lastensuojeluilmoituksen. Kokemukseni mukaan näissä tilanteissa hätä on yleensä ollut ilmeinen. Viranomaisilla ja lasten kanssa työskentelevillä ammattihenkilöillä on velvollisuus lastensuojeluilmoituksen tekemiseen, mikäli he tehtävässä toimiessaan saavat tietää lapsesta, jonka tilanne edellyttää lastensuojelutarpeen selvittämistä (LSL 2007/417, 25 §; Saastamoinen 2016, 142; Mahkonen 2003, 80–81). Ilmoitusvelvollisten tahojen joukko on laaja ja kattava – päiväkodin hoitajasta rajavartiolaitoksen virkailijaan. Ilmoitusvelvollisuus on jokaiselle lastensuojeluilmoitusvelvolliselle kuuluva henkilökohtainen velvollisuus ja lastensuojeluilmoitus tulee kirjata omalla nimellä. Usein saattaa esiintyä, että lastensuojeluilmoitus on allekirjoitettu työyhteisön esimiehen kautta, vaikka lapseen liittyvä huoli ei olisi häneltä peräisin. Jatkossa tulisi yhä enemmän korostaa, että ilmoitusvelvollisuutta ja sen tekemistä ei voi delegoida ainoastaan työyhteisön esimiehelle tai päiväkodeissa sekä kouluissa johtajille. (LSL 417/2007, 25§:n 1 mom.; Saastamoinen 2016, 148.) Toisaalta koen, että tärkeintä on saattaa huoli eteenpäin. Lisäksi on tärkeä tiedostaa, että ilmoitusvelvollisuutta ei poista tieto siitä, että samasta tilanteesta on jo joku muu ammattikunnan viranomainen tehnyt lastensuojeluilmoituksen. Jokainen viranomainen tarkastelee tilannetta omasta näkökulmastaan, mikä mahdollistaa kokonaisvaltaisemman kuva lapsen tilanteesta ja mahdollisista tuen tarpeista. (Saastamoinen 2016, 136, 127.)

Yksityishenkilöillä, kuten lapsen vanhemmalla, isovanhemmalla, ystävällä tai naapurilla on puolestaan oikeus tehdä lastensuojeluilmoitus salassapitosäännösten estämättä, mikäli he ovat huolissaan lapsesta tai hänen kasvuolosuhteistaan (Saastamoinen 2016, 149; Mahkonen 2003, 82). Yksityishenkilö voi tehdä ilmoituksen omalla nimellään tai anonyymisti eli nimettömänä (LSL 417/2007, 25 §:n 2 mom). Mikäli ilmoitus tehdään täysin nimettömästi, sosiaalihuollon viranomainen, lapsi sekä lapsen huoltajat eivät saa ilmoittajan nimeä tai yhteystietoja tietoonsa. Mikäli yksityishenkilö antaa oman nimensä tiedoksi sosiaalihuollon viranomaiselle, ei viranomainen voi kuitenkaan luvata, ettei-

kö ilmoittajan nimi tulisi esiin lastensuojeluilmoituksen selvityksen aikana. (Saastamoinen 2016, 149; Mahkonen 2003, 59.) Saastamoinen (2016, 49) kuitenkin täydentää, että lähtökohtaisesti tällaisessa tilanteessa lapsella ja huoltajalla on oikeus saada tieto koko lastensuojeluilmoituksesta ja siten myös lastensuojeluilmoituksen tekijän henkilöllisyydestä (Laki viranomaistoiminnan julkisuudesta (621/1999) 11 §; Saastamoinen 2016, 149). Asianosaisten tiedonsaantioikeutta voidaan kuitenkin rajoittaa, mikäli lastensuojeluilmoituksen tehneen henkilön henkilöllisyyden ilmeneminen olisi hänen turvallisuutensa kannalta vahingollista tai vastoin ilmoituskohteena olevan lapsen etua (HE 30/1998 vp, s. 67). Käytännössä tämä voisi tarkoittaa sitä, että esimerkiksi isä voisi tehdä kiusaamistarkoituksessa lastensuojeluilmoituksen nimettömänä sähköisen järjestelmän kautta, ilman, että äiti ja lapsi saisi tiedoksi ilmoituksen tekijän.

Helsingin yliopistosta Marjut Riipinen on hiljattain tutkinut pro gradu -tutkielmassaan asianosaisen oikeutta saada tietoon nimettömän lastensuojeluilmoituksen tekijä. Riipisen (2020) mukaan viranomaiselta edellytetään asianosaisjulkisuuden ratkaisutilanteissa kokonaisharkintaa pohtiessaan, onko lastensuojeluilmoituksen tekijätiedon salassapidon tarve julkisuuslain 11.2 §:n 1 kohdan perusteilla suurempi kuin asianosaisen tavoite saada tieto lastensuojeluilmoituksen tekijästä. Lastensuojeluilmoitusta ei voi jättää tekemättä, vaikka lapsi tai lapsen vanhempi kieltäisivät ilmoituksen tekemisen. Hyvän yhteistyön kannalta olisi suotavaa, että erityisesti ilmoitusvelvollinen mainitsisi lastensuojeluilmoituksesta asianosaisille etukäteen. Kokemukseni mukaan viranomaisten sellän takana tehdyt lastensuojeluilmoitukset on koettu todella loukkaavina perheen toimesta. Tämä puolestaan on vaikuttanut joissain tapauksissa negatiivisesti yhteistyöhalukkuuteen. Asiakkaat lähtökohtaisesti odottavat kaikkien viranomaisten työskentelyn läpinäkyvyyttä.

Ilmoittajalla on mahdollisuus virka-aikana konsultoida huolestaan lapsen asuinkunnan lastensuojelun tai lapsiperhepalveluiden päivystystä tai kiireellisissä tilanteissa virkaajan ulkopuolella sosiaali- ja kriisipäivystystä. Saastamoisen (2016, 140–141) mukaan aikaisemmin on aiheuttanut epäselvyyttä, riittääkö lastensuojeluilmoituksen tekemiseen pelkästään epäily lapsen lastensuojelun tarpeesta. Lastensuojelulain muutosten myötä lastensuojeluilmoitusta koskevan säännöksen sanamuotoa on täsmennetty siten, että ilmoituksen tekijällä ei tarvitse olla etukäteen tietoa lapsen lastensuojelun tarpeesta, vaan mahdollisuus selvittämistarpeesta riittää. (Mt., 140–141.)

Lastensuojelulain 25 §:n 1 momentin mukaan lastensuojeluilmoituksen kynnys on seuraava: ” – – ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oman käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelutarpeen selvittämistä.”

Vain yhden yllä mainituista edellytyksistä tulee täyttyä, jotta ilmoittajavelvollisen ilmoituskynnys ylittyy (Saastamoinen 2016, 142). Mikäli ilmoittaja havaitsee lapsen tarpeiden laiminlyöntiä, lapsen tai vanhempien runsasta päihteidenkäyttöä, perheväkivaltaa, lapsen tai vanhemman mielenterveysaasteita, jatkuvaa koulunkäynnin laiminlyöntiä tai muita lapsen perusturvallisuuteen liittyviä haittatekijöitä, tulee lastensuojeluilmoitus tehdä viipymättä. Lastensuojelulain hallituksen esityksessä (HE 252/2006 vp) on mainittu, että ilmoituksen syy voi liittyä myös vanhemman jaksamattomuuteen, oman hoidon puutteeseen tai arjen tukiverkoston puuttumiseen silloin, kun se vaarantaa lapsen hyvinvointia. Välittömässä vaarassa olevan lapsen asiassa tulee soittaa hätäkeskukseen 112 tai sosiaali- ja kriisipäivystykseen. Sosiaalihuollon ammattilaisten tulee arvioida huolen kiireellisyys välittömästi ja toimia tarpeen mukaisella tavalla sen hetkisen tiedon perusteella (Araneva 2016, 127).

Lastensuojeluilmoituksen tekemiseen ei ole tarkkaa ohjeistusta. Ilmoituksen ulkomuoto on vapaamuotoinen niin muodollisesti, teknisesti kuin sisällöllisestikin. Ilmoituksen voi tehdä puhelimitse, sähköisen järjestelmän kautta, kirjeitse, faksin välityksellä tai käymällä paikan päällä lapsen asuinkunnan sosiaalitoimessa. Ilmoitusta ei tule lähettää suojaamattomassa sähköpostissa sisällön arkaluontoisuuden vuoksi. Ilmoituksessa tulee olla lapsen tiedot (siinä määrin, mitä ilmoittaja tietää) sekä se, mistä syistä johtuen ilmoittaja arvelee, että olisi tarpeellista arvioida lapsen lastensuojelun tarvetta. (Mahkonen 2003, 15; Terveysten- ja hyvinvoinninlaitoksen lastensuojelun käsikirja a.)

Lastensuojeluilmoituksen vireilletulo

Kun lasta koskeva asia tulee sosiaalihuollossa vireille sosiaalihuoltolain (1301/2014) tai lastensuojelulain (417/2017) nojalla, sosiaalihuollon viranhaltijoiden on arvioitava välittömästi lapsen mahdollinen kiireellinen lastensuojelun tarve ja aloitettava sosiaalihuoltolain 36 §:n mukainen palvelutarpeen arviointi, mikäli arvioinnin tekeminen ei ole ilmeisen tarpeetonta. Lapsen asia voi tulla vireille myös niissä tilanteissa, jos esimerkiksi

lastensuojelun työntekijä on saanut tiedon mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta. Ratkaisu palvelutarpeen arvioinnin aloittamisesta on tehtävä viipymättä, mutta viimeistään seitsemän arkipäivän kuluessa. Syntymättömästä lapsesta on myös mahdollista tehdä ennakkollinen lastensuojeluilmoitus. (Araneva 2016, 125, 128–129; Saastamoinen 2016, 103–104.)

Ilmoituksen tultua kirjatuksi, sosiaalityöntekijän tehtävänä on alkaa selvittämään lastensuojeluilmoitusta (Mahkonen 2003, 17). Yleensä prosessi etenee siten, että sosiaalihuollon viranomaisen on yhteydessä lapsen huoltajiin puhelimitse. Lapsen turvallisuuden ollessa uhattuna, voi sosiaalityöntekijä arvioida myös kiireellisen kotikäynnin tarvetta. Mikäli huoltajia ei saada puhelimitse kiinni tai sosiaalityöntekijällä ei ole yhteystietoja, voidaan huoltajia lähestyä kirjeitse kiireettömässä tilanteessa. Sosiaalityöntekijän tulee käyttää jokaisessa yksittäisessä tilanteessa harkintaa sen hetkiseen tietoon perustuen.

Lastensuojeluilmoitusta käsitellään sosiaalihuollossa lapsen ja lapsen huoltajien kanssa. Lapsella on oikeus saada itseään koskevaa tietoa häntä koskevasta lastensuojeluasiasta ja oikeus esittää oma näkemyksensä. Lastensuojeluilmoitukseen liittyen lapsen mielipide on selvitettävä hienovaraisesti ottaen huomioon hänen ikä- ja kehitystasonsa. Lapsen näkemys kirjataan hänen asiakaskirjoihinsa. (LSL 20 §.) Lapselle ei kuitenkaan saa antaa sellaista tietoa, mikä voisi vaarantaa hänen kehitystään tai muulla tavoin heikentää lapsen yksityistä etua (LSL 20 § 4 mom.). 12-vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus käyttää erikseen puhevaltaa itseään koskevassa lastensuojeluasiassa (LSL 21 §). Lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä, mikäli mielipiteen selvittämisen katsotaan vaarantavan lapsen terveyttä tai kehitystä tai se olisi ilmeisen tarpeetonta (LSL 20 §, 3 mom.). Joissain poikkeustilanteissa lastensuojeluilmoituksen käsittely vaatii kuitenkin erityistä menettelyä, kuten perheen sisällä tapahtuneessa pahoinpitelyssä tai tilanteessa, jossa epäillään lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä. Tällöin yhteistyö poliisin kanssa on tarpeen. (Saastamoinen 2016, 154.)

Lastensuojeluilmoitukset sisältöineen tallennetaan lastensuojelurekisteriin ja niistä kirjataan aiheutuneet toimenpiteet. Rekisteriin jää myös ne lastensuojeluilmoitukset, joiden perusteella ei päädytä sosiaalihuoltolain mukaiseen palvelutarpeen arviointiin tai muihin lastensuojelun toimenpiteisiin (LSL 25 b §). Lastensuojeluilmoitusta ei lähtökohtaisesti voida poistaa tai muuttaa, vaikka se ei olisi johtanut toimenpiteisiin. (Saastamoinen

2016, 155.) Täten aiheettomat ja kiusaamistarkoituksessa tehdytkin lastensuojeluilmoitukset jäävät lapsen asiakastietoihin.

Palvelutarpeen arviointi

Sosiaalihuoltolain mukaisen palvelutarpeen arvioinnin aikana kartoitetaan lapsen sosiaalihuoltolain mukaisten tukitoimien tarvetta sekä arvioidaan lastensuojelun asiakkuuden tarve. Palvelutarpeen arvioinnin aikana lasta ja huoltajia tavataan sekä tarvittaessa muita lapsen elämässä olevia läheisiä aikuisia tai viranomaisia, kuten opettajaa. Arvioinnin aikana sosiaalihuollon työntekijöiden tulee selvittää myös vanhempien toimintatapojen vaikutus lapsen saamaan hoitoon ja kasvatukseen. (Araneva 2016, 138–140; Saastamoinen 2016, 173.) Palvelutarpeen arvioinnista vastaavan työntekijän velvollisuus on hyödyntää lapsen tilanteen arvioimiseksi riittävää asiantuntemusta ja osaamista (Saastamoinen 2016, 173). Palvelutarpeen arviointi tehdään sen tarvittavassa laajuudessaan ja sen on valmistuttava viivytyksettä, mutta viimeistään kolmen kuukauden sisällä ilmoituksen vireille tulosta (LSL 26 §, 5 mom.; SHL 36 §, 2 mom.). Palvelutarpeen arvioinnin prosessi voi olla jo itsessään tarvittava interventio ilman muita tukitoimia.

Hallituksen esitys (HE 164/2914 vp, s.129) korostaa asiakkaan oikeutta saada palvelutarpeensa arvioituksi. Samaisessa esityksessä todetaan, että palvelutarpeen arviointi voi olla ilmeisen tarpeetonta esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsen tilanne on hiljattain arvioitu sosiaalityöntekijän toimesta, eikä uusi vireilletulo tuo ilmi mitään uutta asiaa lapsen tilanteesta. Saastamoinen (2016, 178) sekä Araneva (2016, 130–131) kannustavat sosiaalityöntekijää kuitenkin vakavasti harkitsemaan, mikä on ”ilmeisen tarpeetonta”. He ovat vahvasti sitä mieltä, että on lapsen edun mukaista sekä lapsen oikeus, että hänen mahdollinen sosiaalihuollon ja lastensuojelun palvelujen tarve kartoitetaan (Saastamoinen 2016, 178; Araneva 2016, 131–132).

Aranevan (2016, 132) mukaan tilanteessa, jossa lastensuojeluilmoitus alkuselvityksen jälkeen todetaan täysin kiusaamistarkoituksella tehdyksi, voi sosiaalityöntekijä käyttää omaa harkintaansa asiassa. Hallintolain (434/2003) 31 § velvoittaa kuitenkin sosiaalityöntekijää hankkimaan asian ratkaisemiseksi tarpeelliset tiedot sekä selvitykset. Lähtökohtaisesti palvelutarpeen arviointi tulee aina tehdä, mikäli asiakas haluaa, vaikka viranomainen näkisi sen tekemisen ilmeisen tarpeettomana. Jos palvelutarpeen arviointia

ei pyynnöstä huolimatta tehdä, tulee kieltäytymisestä tehdä muutoksenhakukelpoinen päätös (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017b, 111) ja jättämisen syyt on merkittävä joko lastensuojeluilmoituksia koskevaan rekisteriin tai lasta koskevaan muuhun sosiaalihuollon asiakirjaan (Araneva 2016, 131).

Lastensuojeluilmoitusta koskeva säätely mahdollistaa puuttumisen Suomen perustuslain (731/1999) 10 §:ssä perusoikeutena turvattuun perheen yksityisyyteen. Lähtökohtaisesti lapsen palvelutarpeen arviointi perustuu kuitenkin lapsen ja hänen huoltajiensa suostumukseen. (Saastamoinen 2016, 126–127.) Mikäli lapsi tai huoltaja kieltäisivät palvelutarpeen arvioinnin tekemisen tai lastensuojeluilmoitukseen liittyvän yhteistyön, on tietojen luovuttaminen viranomaisten välillä kuitenkin mahdollista sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) annetun lain 17 §:ssä ja 20 §:ssä olevien edellytysten mukaisesti, mikäli se on välttämätöntä. Saastamoinen (2016, 172) nostaa esiin, että vastuullinen lapsen huollosta vastaava henkilö ei estä lapsensa tuen tarpeen selvittämistä. Mikäli näin olisi, tulisi sosiaalihuollon työntekijän epäily lapsen kasvuolosuhteiden riskitekijöistä nousta (Mt., 172).

3.4.2 Lastensuojeluilmoitus huoltokiusaamisen välineenä

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen (2021) tilastoraportti osoittaa, että vuonna 2020 lastensuojeluilmoituksia tehtiin yhteensä 87 233 lapsesta ja määrällisesti ilmoituksia tehtiin 162130 kappaletta. Ilmoitusten määrä nousi 4 prosenttia edellisestä vuodesta. Yhtä lasta kohti tehtiin keskimäärin 1,9 lastensuojeluilmoitusta. Vallalla oleva Covid-19 pandemia on saattanut olla vaikuttavana tekijänä ilmoitusmäärien kasvuun, mutta vaikutukset saattavat näkyä viiveellä. (Forsell, Kuoppala & Säkkinen 2020.)

Kuten aikaisemmin on todettu: jokainen lastensuojeluilmoitus tulee selvittää sosiaalihuollon viranomaisen toimesta viipymättä ja huolellisesti (LSL 26 § & SHL 36 §), vaikka asianosaiset kokisivat ilmoituksen olevan aiheeton. Aikuisesta ei voi tehdä lastensuojeluilmoitusta, vaan ilmoitus tulee tehdä alaikäisestä lapsesta, jolloin lapsi on asiakas (Mahkonen 2003, 48). Tällä haluan tarkentaa, että täysin kiusaamistarkoituksel-

la tehty lastensuojeluilmoitus toisesta vanhemmasta vaikuttaa myös lapseen. Näkemykseni mukaan konfliktoituneet huoltoriitatilanteet saattavat ylläpitää huoltokiusaamista. Huoltokiusaamisen välineenä mahdollisesti käytetään kiusaamistarkoituksella tehtyä lastensuojeluilmoitusta lapsen toisen vanhemman vanhemmuuteen liittyen. Kiusaaminen saattaa olla hyvin tarkoituksellista ja tiedostettua tai täysin tiedostamatonta. Kiusaaminen on aina väärin ja se voidaan tulkita oikeudessa jopa tuomittavaksi, mikäli se täyttää rikoksen tunnusmerkistön. (Lahtinen 2019.) Satrin (2015, 29–30) mukaan kiusauksi joutuminen vaikuttaa ihmiseen kokonaisvaltaisesti, aiheuttaen masentuneisuutta, ahdistusta, psyykkistä oireilua sekä pahimmillaan jopa itsemurhariskin. Tämänkaltainen oireilu oli havaittavissa tutkielmaani osallistuneiden äitien kirjoituksissa, joita käsittelen luvussa viisi.

Lapsioikeuden erityisasiantuntija ja asianajaja Saara Malisen (henkilökohtainen tiedonanto 16.8.20201) mukaan aiheeton lastensuojeluilmoitus ei johda automaattisesti rikosoikeudelliseen prosessiin. Mikäli asianosainen kokee, että lastensuojeluilmoitus on aiheuttanut hänelle voimakasta kärsimystä ja perättömät väitteet sisältävät selvästi virheellistä sekä väärää tietoa, on hänellä kuitenkin mahdollisuus tehdä asiasta rikosilmoitus poliisille. (S. Malinen, henkilökohtainen tiedonanto 16.8.2021.) Elli Heikkinen (2018) Itä-Suomen oikeustieteelliseltä laitokselta on pohtinut pro gradu -tutkielmassaan lastensuojeluilmoitusten ilmoitusvelvollisuutta. Heikkisen (2018, 58) mukaan aiheettoman lastensuojeluilmoituksen tekemisestä voi syyllistyä kunnianloukkaukseen, josta säädetään tarkemmin rikoslaisissa (39/1889). Rikoslain 24 luvun 9 §:n mukaan kunnianloukkauksesta tuomitaan se, joka esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle tai häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Tällöin kunnianloukkauksesta voidaan rangaista sakolla (RL 24 luku, 9 mom.). Rikoslain (39/1889) hallituksen esitöissä on kuitenkin todettu, että:

”Kunnianloukkaus on rangaistava vain tahallisena. Vaikka esitetty tieto tai vihjaus ei olisikaan todenperäinen, tekijä ei ole ainakaan silloin toiminut tahallaan, jos hänellä on ollut vahvoja perusteita pitää totena, mitä hän on esittänyt tai mihin hän on vihjannut.” (HE 184/1999 vp, s. 34.)

Heikkinen (2018, 58) toteaaakin, että rikoslain 15 luvun 6 §:n mukaan väärä ilmianto on rangaistava ainoastaan tahallisena tekona. Ilmiannon tehneen henkilön tulee olla tietoinen siitä, että ilmianto on väärä ja että väärä tieto aiheuttaa vaaran ilmiannetun joutu-

mista syytteeseen tai rikosprosessin kohteeksi. Mikäli henkilö, joka hyvässä uskossa ja perustellusta syytä tekee poliisille ilmoituksen esimerkiksi epäilemästään lapsen hyväksikäytöstä, ei syyllisty väärään ilmiantoon, vaikka epäily lopulta osoittautuisi vääräksi. (HE 282/2010 vp, s.39; Heikkinen 2018, 59.)

Pro gradu -tutkielmassaan tahallisuutta kunnianloukkausrikoksissa tutkinut Hanna Pikkuhookana (2017, 65–66) toteaa, että vaadittava tahallisuus ja tahallisuuden sisältö riippuvat siitä, tehdäänkö kunnianloukkaus esittämällä toisesta perätön tieto tai vihjaus, vai muuten halventamalla toista. Valheellisen tiedon tapauksessa ei riitä, että tekijä mieltää tiedon ehkä olevan perätön. Tekijän tulee mieltää, että tieto on todennäköisemmin valheellinen kuin tosi. (S. Malinen henkilökohtainen tiedonanto 16.8.2021; Pikkuhookana 2017, 65–66.)

Oikeustieteen tohtorin Sakari Melanderin (2016) mukaan rikosoikeudessa tahallisuuden määritelmä on haastavaa. Käsitteenä se kytkeytyy psykologisiin ja mielensisäisiin seikoihin, joille on annettava oikeudellinen merkityssisältö. Rikosoikeudessa tahallisuuden katsotaan tarkoittavan, että tekijä tekee jotakin ”tahtoen” tai ”tietäen tahtoen”. Tahallaan toimijan on täten katsottu tietävän, mitä hän tekee, ja tahtovan tehdä juuri sen, minkä tekee. Rikosoikeudellinen tahallisuus ei välttämättä täyty, vaikka tekijä olisi teollaan erityisesti tavoitellut tietyn seurauksen syntymistä, jos seurauksen syntyminen on ollut äärimmäisen epätodennäköistä. (Melander 2016, 150–151.)

Edellä olevien esimerkkien mukaan aiheettoman lastensuojeluilmoituksen tekeminen olisi rikoslain mukaan tuomittava teko, mikäli se olisi täysin tahallinen teko ilmoittajan toimesta ja se kyettäisiin todentamaan. Heikkisen (2018, 60) mukaan aiheettomista lastensuojeluilmoituksista harvoin tuomitaan rikokseen tai nostetaan syytettä, koska asian todentaminen tahattomaksi on haastavaa. Lisäksi lastensuojeluilmoituksen tekemisen kynnyks nousisi, mikäli ilmoittaja joutuisi pelkäämään, että hän joutuu itse syytetyksi ilmoittaessaan huolen lapsesta (Mt., 60). Lastensuojeluilmoituksen kynnystä kuitenkin pidetään tarkoituksella matalana, jotta lapsi ja perhe saisivat tarvitsemansa avun riittävän varhaisessa vaiheessa. Matala kynnyks toisaalta myös mahdollistaa kiusanteon.

4 TUTKIMUSASETELMA

Neljännän luvun tarkoituksena on selventää tutkielmani tarkoitusta ja tavoitteita sekä eritellä tutkielmani välivaiheita. Kappaleessa 4.1 käsittelen tutkielmani tehtävää ja tutkimuskysymyksiä. Kappaleessa 4.2 kerron tutkielmani aineiston keräystavasta. Kappaleessa 4.3 paneudun tutkielmani eettisiin seikkoihin ja luotettavuuteen. Kappaleessa 4.4 selvennän tutkielmani aineiston analyysin tapaa. Lopuksi jäsenän, millaisia teemoja sisällönanalyysejä hyödyntämällä tutkielmaani osallistuneiden äitien kirjoituksista muodostui.

4.1 TUTKIMUSTEHTÄVÄN JA TUTKIMUSKYSYMYSTEN MÄÄRITTELY

Tutkielmani aiheen valintaa ohjasi pyrkimys tutkia ilmiötä yhteiskunnallisesti merkittävän asian edistämiseksi. Huoltoriidat ovat yleistyneet 2000-luvulla (Valkama & Lasola 2008, 11). Aikaisemmat tutkimukset osoittavat, että vanhemmat kokevat jäävänsä ilman riittäviä tukitoimia huoltoriitatilanteissa. Huoltokiusaaminen ja huoltoriidat kuormittavat koko perhettä, mutta myös yhteiskuntaa. (Cashmore & Parkinson 2011; Nurmela & Kaittä 2019, 422; Antikainen 2007.) *Huoltokiusaaminen* käsitteenä on puolestaan puhekielessä käytetty termi, jolle kaivataan lisää kokemuksiin perustuvaa tutkimusta.

Tutkielmani on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen prosessiin kuuluu tutkimusaiheen valinta, näkökulman asettaminen, tutkimuskysymysten asettaminen, teorian valinta, menetelmän valinta ja aineiston keruu. (Waller, Farquharson & Dempsey 2016, 41.) Tutkielmassa tutkimuskysymykset on esitettävä siten, että tutkittava aihe rajautuu selkeästi (Metsämuuronen 2009, 34, 38–40). Rajaan tutkielmani koskemaan lastensuojeluilmoitusta huoltokiusaamisen välineenä, koska asiaa ei ole käsitelty tästä näkökulmasta aikaisemmin. Tutkielmassani on otettava huomioon, että lastensuojeluilmoituksen tekemiseen ei vaadita näyttöä – ilmoittajan subjektiivinen kokemus

lapsen huolesta riittää. Lastensuojeluilmoitus voidaan tehdä täysin kiusaamistarkoituksessa, täysin aiheettomasti ja asioita vääristellen. Yleensä ilmoituksen tekijällä on kuitenkin huoli lapsesta. On myös mahdollista, että toinen vanhemmista ei tunnista toisen vanhemman huolta ja kokee, että ilmoitus on tehty kiusaamistarkoituksessa. Tutkielmassani nostan esiin niiden äitien ääntä, jotka kokevat, että lastensuojeluilmoitus on tehty huoltokiusaamistarkoituksessa.

Tutkielmallani on kolme erilaista tavoitetta. Ensimmäisenä tavoitteena on selvittää äitien kokemuksia isien huoltokiusaamisen yhteydessä tehtyjen lastensuojeluilmoitusten syistä. Toisena tavoitteena on kartoittaa, miten isien huoltokiusaamisen yhteydessä tehdyt lastensuojeluilmoitukset ovat vaikuttaneet äitien vanhemmuuteen. Kolmantena tavoitteena on jäsentää, miten äidit kokevat tulleensa kuulluiksi sosiaalihuollossa, kun isien huoltokiusaamisen yhteydessä tehtyjä lastensuojeluilmoituksia on selvitetty.

Ihmistieteen tutkimisesta tekee mielenkiintoista se, että tutkimuskohteina ovat ihmiset, joiden intentiot, pyrkimykset, mielikuvat ja asenteet vaikuttavat tutkimustuloksiin (Metsämuuronen 2009, 34). Yleisesti ottaen kokemukset liittyvät ihmisten koettuihin elämyksiin, tapahtumiin ja ajatuksiin. Laadullinen tutkimus mahdollistaa kokemuksen tutkimisen luokittelemalla ja jäsentämällä, jolloin saadaan systemaattinen kuvaus jostain ilmiöstä. Ilmiön kuvaus voi olla kattava tai sen avulla voidaan tiivistää koetusta erityispiirteitä ja merkityksiä. Kokemukseen ei kuitenkaan voi suoraan luottaa totuuden lähteenä. Jokaisen oma kokemus on tosiasia, eikä sitä voida kyseenalaistaa. (Kukkola 2018, 41–42, 46.)

Tässä tutkielmassa selvitetään kolmen tutkimuskysymyksen avulla:

- 1) Mikä on äitien kokemus isien syistä tehdä lastensuojeluilmoituksia huoltokiusaamisen yhteydessä?
- 2) Miten isien huoltokiusaamisen yhteydessä tehdyt lastensuojeluilmoitukset ovat vaikuttaneet äitien vanhemmuuteen?
- 3) Miten äidit kokevat tulleensa kuulluiksi sosiaalihuollossa, kun isien huoltokiusaamisen yhteydessä tehtyjä lastensuojeluilmoituksia on selvitetty?

4.2 AINEISTON KUVAUS JA KERUU

Wallerin, Farquharsonin & Dempseyn (2016, 39) mukaan laadukkaan tutkimuksen toteuttamiseksi olisi hyvä verrata aikaisempia samaan tutkimusaiheeseen liittyviä tutkimuksia. Tutkielmani aihe muodostui työssä havaitun huoltokiusaamisilmiön myötä sekä kiinnostuksestani eropalveluiden kehittämiseen. Tutkimusaiheen valinnan jälkeen vertailin tutkielmani aihetta aikaisempiin samankaltaisiin tutkimuksiin ja etsin kysymyksiä, johon omalla tutkielmallani haluaisin vastata. Perehdyin laaja-alaisesti suomalaiseen sekä ulkomaalaiseen kirjallisuuteen, jotka käsittelivät erovanhemmuutta, huoltoriitoja, lapsi- ja perhelainsäädäntöä, äitiyttä, perhesuhteita ja konflikteja sekä kiusaamista.

Aineiston keruuta varten lähestyin keväällä 2021 yhdistyksiä ja järjestöjä, jotka tarjoavat tukea muun muassa eroihin, vanhemmuuteen tai naiseuteen liittyen. Kerroin sähköpostitse mielenkiinnostani tutkia äitien kokemuksia isän tekemistä lastensuojeluilmoituksista huoltokiusaamisen yhteydessä. Tutkielmani aihe otettiin positiivisesti vastaan, koska huoltokiusaaminen ilmiönä puhututtaa. Suomen uusperheiden Liitto ry, Narsis-minuhrien tuki ry, Ensi- ja turvakotien liitto ry, Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry ja Naistenkartano ry jakoivat äideille suunnattua kirjoituspyyntöäni (LIITE 2), joko heidän internetsivuillaan tai sosiaalisen median kanavissa. Osa yhdistyksistä ja järjestöistä jakoi kirjoituspyyntöäni salatuissa Facebook-ryhmissään. Jatkotutkimuksena toivottiin aiheen tutkimista myös etävanhempi-lähivanhempi-näkökulmasta sekä isien kokemuksista. Aineiston keruun mahdollisuudesta haluan kiittää osallistuneita järjestöjä ja yhdistyksiä. Kirjoituspyyntö oli julkisesti avoinna aikavälillä 15.6–15.7.2021. Vastaotin sähköpostitse kolme kirjoitusta. Tutkielmani toteutuksen ja suuremman aineiston saamiseksi muutin kirjoituspyyntöä kaksi viikkoa julkaisun jälkeen siten, että mahdollistin anonymin kirjoituksen tekemisen myös Webropol-lomakkeen avulla. Tällöin kirjoittajan sähköpostiosoite ei jäänyt tutkijalle tietoon.

Jätin kirjoituspyynnön sisältötoiveen tarkoituksellisesti suhteellisen avoimeksi, lukuun ottamatta muutamaa tarkentavaa kysymystä, jotta äitien oma ääni ja kokemus nousisivat kirjoituksista esiin. Ohjeistin kirjoituspyynnössä kirjoittajia kertomaan heidän ikänsä ja erosta kuluneen ajan. Lisäksi pyysin vastaamaan alla oleviin kysymyksiin, saadakseni tarkennusta tutkimuskysymyksiin.

- 1) Miten toisen vanhemman tekemä aiheeton lastensuojeluilmoitus on vaikuttanut vanhemmuuteesi ja millaisia tunteita se on sinussa herättänyt?
- 2) Mikä on oma kokemuksesi siitä, minkä vuoksi toinen vanhempi on tehnyt lastensuojeluilmoituksen?
- 3) Miten koet tullee kuulluksi sosiaalityöntekijän toimesta lastensuojeluilmoituksen selvittämistilanteessa?

Webropol-lomake osoittautui menestykseksi ja aikarajaan mennessä (15.7.2021) oli kertynyt yhteensä 19 kirjoitusta, joista kolme sähköpostitse ja 16 Webropol-lomakkeen kautta. Yksi kirjoittajista lähetti minulle vapaaehtoisesti sähköpostilla aineistoa omista kokemuksistaan huoltoriitaan, huoltokiusaamiseen ja vainoamiseen liittyen. Käytin kyseisiä materiaaleja aineiston analyysissä siltä osin, kun ne tukivat tutkielmani tavoitteita. Lopulta 18 kirjoituksessa käsiteltiin tutkimuskysymysteni kannalta oleellisia kokemuksia, joita hyödynsin tutkielmassani. Kirjoitukset olivat eri pituisia, keskimäärin puolesta sivusta kahteen sivuun. Kirjoituksissa oli käsitelty laaja-alaisesti eroon, huoltoriitaan, huoltokiusaamiseen, vainoamiseen ja lastensuojeluilmoitukseen liittyviä asioita.

4.3 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella käsitteiden uskottavuus, luotettavuus sekä eettisyys avulla. Uskottavuus viittaa siihen, miten tutkimusta lukevat ja siihen osallistuneet luottavat siihen, että aineisto on kerätty asianmukaisesti sekä analysoitu huolellisesti. Luotettavuuden lisäämiseksi tutkijan tulee vakuuttaa uskottavin perusteluin omaa ammattitaitoaan sekä kykyä hallita oikeanlaisia perusteluita ja lähestymistapoja ratkaistakseen tutkimusongelman (Puusa & Juuti 2020, 175.) Vahvistaakseni tutkielmani luotettavuutta, tutustuin useisiin suomalaisiin ja kansainvälisiin tutkimuksiin, kävin jatkuvaa vuoropuhelua sosiaalialan ammattilaisten kanssa ja mahdollistin tutkielmani teolle aikaa.

Eettisesti vahvassa tutkielmassa on korostettava tutkimuskysymysten selkeyttä ja tutkielman eettisiä näkökulmia. Hyvällä asetelmalla, huolellisesti valituilla käsitteiden muodostuksella ja teorian johtamisella sekä kattavalla otannalla voidaan parantaa tutkimuksen validiteettia eli luotettavuutta. (Metsämuuronen 2009, 65.) Tutkielmani merkittävät käsitteet muodostuivat perehtyessäni huoltokiusaamiseen ja huoltoriitaan. Valitsemani käsitteet esiintyivät myös äitien kirjoituksissa.

Huoltokiusaaminen on voimakkaita tunteita herättävä ja erittäin sensitiivinen sekä henkilökohtainen tutkimusaihe. Huoltokiusaaminen koskettaa aina koko perhettä – äitiä, isää, mutta erityisesti lasta ja muita läheisiä. Tutkijana pyrin koko tutkimusprosessin ajan tiedostamaan, että tutkimus ei saa loukata millään tavalla tutkittavia kohteita. Tutkimusta käsiteltävässä kirjallisuudessa tutkijaa pyydetäänkin pohtimaan, miten hän minimoi riskit sen suhteen, että tutkimuksensa tekemisellä ei aiheuteta haittaa. (Waller, Farquharson & Dempsey 2016, 41.) Täten tutkielmassani noudatetaan tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohjetta, jonka avulla edistetään hyvää tieteellistä käytäntöä. Kiinnitän tutkielmassa erityistä huomiota rehellisyyteen ja tarkkuuteen koko tutkimusprosessin eri vaiheissa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012.)

Jokaisen tutkijan on noudatettava myös tietosuojalainsäädäntöä (Kuula 2011, 64). Informoin kirjoituspyynnön yhteydessä, että tutkielmaan osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Kuulan (2011, 58–64) mukaan yksi keskeisimmistä tutkimuseettisistä normeista on tutkimukseen osallistuneen henkilön tunnistettavuuden estäminen, eli anonymisointi ja luottamuksen turvaaminen. Tutkielmaan osallistujalle kävi kirjoituspyynnöstä ilmi, että osallistuneiden anonymiteetin suojaamiseksi tutkielmassa muutetaan mahdollisesti esiintyviä paikkojen tai ihmisten nimiä. Kirjoituspyynnössä mainittiin, että äidin lähettämä kirjoitus on ainoastaan tutkijan käytössä ja tutkielmassa ei paljasteta osallistuneiden henkilöiden ikiä, tai muita sellaisia tietoja, joista henkilö voitaisiin tunnistaa. Webropol-lomakkeella esitettiin toive, että kirjoittaja ei kirjoittaisi omia tai muiden henkilötietoja. Kirjoitukset olivat suurimmalta osin kirjoitettu siten, että tutkija ei pystynyt tunnistamaan henkilöitä mitenkään.

Kirjoituspyynnössä mainittiin, että tutkielmassa käytetään suoria lainauksia kirjoituksista, mutta ne pyritään valitsemaan siten, että anonymiteetti säilyy. Osallistujille ilmoitettiin etukäteen, että valmis tutkielma julkaistaan Turun yliopiston opinnäytetyöarkistossa arvioilta vuoden 2021 lopussa tai alkuvuodesta 2022 ja se on vapaasti luettavissa. Kir-

joituspyynnössä oli tutkijan sähköpostiosoite ja tutkielmaan osallistuneilla oli mahdollisuus kysyä lisäkysymyksiä tutkielmasta.

Sähköpostilla saapuneisiin kirjoituksiin vastasin kirjoittamalla kiitokseni tutkielmaan osallistumisesta. Lähetin kahdelle sähköpostitse kirjoittaneelle henkilötietosuojalomakkeen (LIITE 3), koska heidän etu- ja sukunimensä tuli esiin sähköpostiosoitteessa. Sähköpostiosoite katsotaan henkilötiedoksi, mikäli siinä on henkilön etu- sekä sukunimi (EU:n tietosuojatyöryhmä 2007). Yhdelle henkilölle en voinut henkilötietosuojalomaketta lähettää, koska olin poistanut hänen sähköpostiosoitteensa heti, kun hän oli lähettänyt minulle kirjoituksensa.

Tutkielmassani kiinnitin alusta alkaen erityistä tarkkuutta tiedonhallinta- ja tallennustekniikkoihin. Tiedonhallinnan tärkeyttä ei voi liikaa korostaa. Tämän avulla tutkija takaa osallistujien anonymiteetin sekä luottamuksellisuuden. Eettisen näkökulman lisäksi hyvä ja perusteellinen tiedonhallintajärjestelmä säästää tutkijan aikaa ja mahdollista kaaosta tietopaljouden keskellä. (Waller, Farquharson & Dempsey 2016, 158.) Ilmoitin kirjoituspyynnössä, että kirjoitukset tallennetaan tutkielman toteutuksen ajaksi Turun yliopiston tietoturvaliselle alustalle ja tutkielman valmistumisen jälkeen kaikki tutkijan vastaanottama data hävitetään. Tallensin Webropolin sekä sähköpostin kautta kirjoitetut kirjoitukset samaan tietoturvaliseseen paikkaan tutkielman teon ajaksi. Poistin kirjoitukset jo tutkielman alkuvaiheessa Webropol järjestelmästä sekä opiskelijasähköpostistani. Tallentamalla aineiston yhteen paikkaan, halusin varmistaa, että kirjoituksia ei jäisi vahingossakaan monelle erilaiselle alustalle. Kahdessa kirjoituksessa oli kirjoitettu henkilöiden tunnistettavuuteen liittyviä asioita, joten poistin ne kohdat jo ennen analyysin aloittamista. Tämän jälkeen tulostin kaikki anonymisoidut kirjoitukset analyysivaiheen ajaksi. Tulostetut sekä sähköiset kirjoitukset hävitettiin tietoturvalisesti tutkielman valmistumisen jälkeen.

Tutkimuksen analyysin laadukkuutta lisää, mikäli tutkijalla on kyky ymmärtää ja tulkita tutkimaansa ilmiötä (Puusa & Juuti 2020, 143). Tahto tutkia huoltokiusaamisen ja lastensuojeluilmoitusten yhteyttä oli minulle alusta alkaen mieleistä. Koen, että tunnistanmani huoltokiusaamisilmiö edesauttoi kiinnostukseni ja motivaationi säilymisen koko tutkielmani teon ajan. Mikäli tutkielmani avulla kykenen jollain tasolla edesauttamaan huoltokiusaamisen tunnistamista yhteiskunnallisella tasolla ja tuomaan esiin tukipalveluiden kehittämisen tarvetta, koen onnistuneeni. Tutkielmani luotettavuuden näkökul-

masta eettiseksi haasteeksi voi kuitenkin osoittautua se, kuinka paljon minun työkokemukseni lastensuojeluilmoitusten selvittäjänä vaikuttaa tutkielmani analyysissä ja siten tuloksissa.

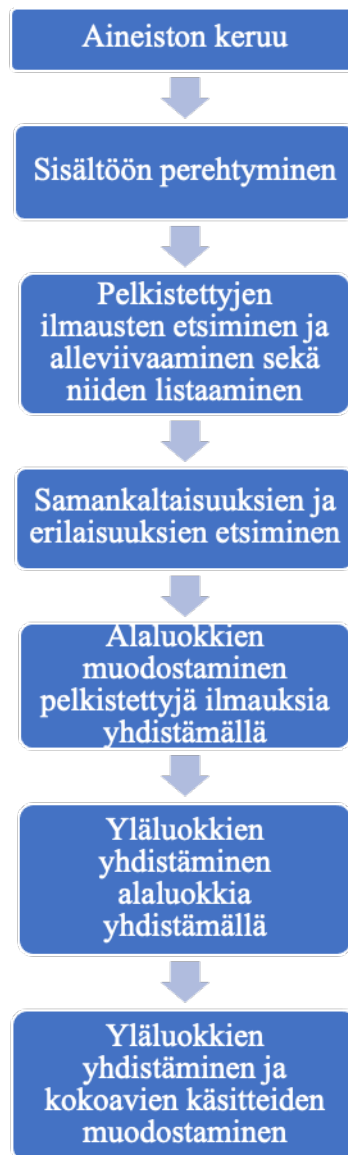
Tutkielmani eettisyyttä heikentää huoltokiusaamisilmiön vakiintuneen termin puuttuminen. Tarkastelen aihetta, jota ei ole virallisesti määritelty ja joka perustuu ihmisten kokemuksiin. Aiheetonta ja kiusaamistarkoituksella tehtyä lastensuojeluilmoitustakaan ei voi täysin määritellä. Lastensuojeluilmoituksen asianosaiset voivat ajatella huolesta ja ilmoituksen aiheellisuudesta täysin päivänvastaisesti. On myös otettava huomioon, että jokainen tutkielmaani osallistuneista äideistä on alun perinkin kirjoittanut siitä näkökulmasta, että huoltokiusaamisen yhteydessä tehty lastensuojeluilmoitus on aiheeton. Olen myös itse kirjoituspyyntövaiheessa ohjannut äitejä valitsemaan kyseisen näkökulman. Tutkielmani luotettavuutta olisi lisännyt myös toisen vanhemman näkökulmien huomioon ottaminen. Toisaalta ottamalla huomioon kaksi erilaista näkökulmaa, olisi tutkielmani paisunut kokemusten vertaillun vuoksi turhan laaja-alaiseksi pro gradu -tutkielman tavoitteeseen nähden.

4.4 SISÄLLÖNANALYYSI TUTKIMUSMENETELMÄNÄ

Laadullisen tutkimuksen analyysin tavoitteena on jäsentää tutkimuskohteen ominaisuuksia, merkityksiä ja ymmärtää tutkimuksen ilmiötä (Puusa & Juuti 2020, 143, 148). Tutkielmani tutkimusmenetelmänä on aineistolähtöinen sisällönanalyysi, jonka avulla muodostetaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus, joka lopulta kytkee tulokset laajempaan kontekstiin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 105, 108.) Aineistolähtöisen analyysin perustana on, että tutkijalla ei saa olla liian vahvoja ennakko-olettamuksia tutkittavasta aiheesta tai tutkimustuloksista (Eskola & Suoranta 2014, 18–19). Analyysin etenemistä määrittelee se, onko tutkija kiinnostunut sisällöistä vai onko huomio ilmaisussa ja kielenkäytössä. Tästä valinnasta riippuu, miten tarkasti tekstiä tulee koodata. (Günther 2020.)

Tutkielmani analyysissä noudatan Milesin ja Hubermanin (1994, 10–11) laadullisen tutkimuksen aineiston analyysin kolmijaottelua, joka perustuu alkuperäisen datan pelkistämiseen, aineiston ryhmittelyyn ja aineistosta nousseiden teoreettisten käsitteiden muodostukseen. Tutkielmassani tarkastelen kokemuskäsitteitä, jolloin korostuvat tutkielmaani osallistuneiden äitien henkilökohtaiset kokemukset ja subjektiivisuus. Tällöin tutkielman päämääränä ei ole tuotetun tiedon objektiivisuus tai totuuden etsiminen, vaan enemmänkin tunteisiin sekä merkityksiin keskittyminen ja niiden laaja-alainen ymmärtäminen (Jokinen 2014, 15).

Sivulla 48 sijaitsevassa Kuviossa 1 on esitelty Tuomen & Sarajärven (2018, 123) mukaan aineistolähtöisen sisällönanalyysin etenemisen vaiheet yksityiskohtaisemmin. Analyysiprosessi on monivaiheinen ja tulkintaa tapahtuu koko ajan (Puusa & Juuti 2020, 149). Aineiston hankinnan jälkeen tutkija perehtyy aineistoon lukemalla sitä yhä uudelleen ja pyrkii saamaan vihjeitä, millaisiin teemoihin, luokkiin ja kategorioihin aineisto voitaisiin ryhmitellä. Kirjallisuuteen perehtyminen ja niistä saatu tieto ohjaa väistämättä tutkijaa kategorioiden muodostamisessa. Näin ollen tutkijassa yhdistyy aineiston yksityiskohdat, merkitykset sekä kirjallisuudesta esitetyt näkökulmat. (Puusa & Juuti 2020, 143.) Metsämuuronen (2009, 254) puolestaan käsittelee asiaa Grönforsin (1985, 145) näkemykseen perustuen, jonka mukaan aineiston analyysissä yhdistyvät analyysi ja synteesi. Aineisto ikään kuin hajotetaan käsiteellisiksi osiksi ja synteesin avulla saadut osat kootaan uudelleen tieteellisiksi johtopäätöksiksi. (Mt., 254.)

KUVIO 1. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin eteneminen (Tuomi & Sarajarvi 2018, 123).

Perehdyin äitien kirjoituksiin lukemalla niitä useista eri näkökulmista erilaisten kysymysten avulla. Sisällönanalyysin ensimmäisessä vaiheessa alkuperäinen data pelkistään eli redusoidaan siten, että aineistoista karsitaan tutkimuksen kannalta epäoleellinen materiaali pois. Tulostin kirjoitukset ja etsin aineistosta tutkimustehtävääni kuvaavia ilmaisuja alleviivaamalla samanvärisillä kynillä samoja ilmiöitä. Koodauksen avulla saadaan kaikki tutkimustehtävän kannalta oleelliset alkuperäiset ilmaukset ja niitä kuvaavat pelkistetyt ilmaukset. Tämän jälkeen pelkistetyt ilmaukset listataan allekkain ja

yhdistetään omiksi ryhmiksi. Pelkistämisen tavoitteena on lisätä aineiston informaatioarvoa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123–124; Puusa & Juuti 2020, 149.)

Pelkistämisen jälkeen seuraa aineiston klusterointi eli ryhmittely. Jäsensin aineistossa ilmeneviä merkityskokonaisuuksia. Perehdyin aineistosta koodattuihin alkuperäisiin ilmauksiin tarkasti ja etsin aineistosta samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Ryhmittelin samaa ilmiötä kuvaavat käsitteet ja yhdistin ne eri luokiksi, joista muodostuivat alaluokat, jotka nimesin sisältöä kuvaavalla käsitteellä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 124; Puusa & Juuti 2020, 152.) Vaikka aineistosta kehoitetaan tekemään kategorioita ja tämän jälkeen muodostaa teemoja, niin tulee ottaa huomioon, että laadullisen aineiston analyysi ei ole pelkästään mekaanista luokittelua, vaan aineiston yksityiskohtien ja tutkijan mielessä hahmotetun kokonaisuuden tuotos (Puusa & Juuti 2020, 143).

Ryhmittelyn jälkeen aineisto abstrahoidaan eli käsitteellistetään. Metsämuurosen (2009, 254) mukaan abstrahoinnin tarkoituksena on järjestää tutkimusaineisto sellaiseen muotoon, että sen perusteella tehdyt johtopäätökset voidaan irrottaa kontekstista sekä henkilöistä ja siirtää teoreettisemmalle tasolle. Abstrahoinnissa edetään alkuperäisdatan kielellisistä ilmauksista teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Abstrahointi on prosessi, jossa tutkija rakentaa muodostamiensa käsitteiden avulla kuvauksen tutkimuskohteesta. Luokitusten yhdistämistä suoritetaan niin kauan, kuin se aineiston sisällön näkökulmasta on mahdollista. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 125–127.)

Liitteessä (1) havainnollistan luokittelutapaani. Siinä on havainnollistettu, miten ”*huoltokiusaamistarkoituksessa tehtyjen lastensuojeluilmoitusten huolenaiheet ja niiden taustatekijät*” pääluokka muodostui. Luokittelu tapahtui siten, että keräsin kirjoituksista nousevia teemoja. Teemoittelun ja pelkistettyjen ilmausten jälkeen muodostuivat alaluokat. Alaluokkia muodostamalla syntyi yläluokat ja yläluokkia yhdistämällä pääluokat.

Aineiston analyysin tuloksena muodostui tutkimuskysymysteni kannalta kolme oleellista pääluokkaa. Ensimmäisen pääluokan nimesin: *huoltokiusaamistarkoituksessa tehtyjen lastensuojeluilmoitusten huolenaiheet ja niiden taustatekijät*, jonka yläluokiksi muodostuivat *eron eriaikaisuus lastensuojeluilmoituksen taustatekijänä, uusi elämänvaihe lastensuojeluilmoituksen taustatekijänä, huoltoriita lastensuojeluilmoituksen taustatekijä-*

nä ja lähisuhdeväkivalta lastensuojeluilmoituksen taustatekijänä. Toiseksi pääluokaksi muodostui huoltokiusaamistarkoituksella tehtyjen lastensuojeluilmoitusten vaikutukset äitien vanhemmuuteen. Kolmanneksi pääluokaksi muodostui äitien kokemukset kuulluksi tulemisesta lastensuojeluilmoituksen selvityksen yhteydessä. Tämän yläluokiksi muodostuivat puolueellisuus, kokemus kuulluksi tulemisesta, kukaan ei ota kantaa ja apua ei saa. Pääluokkien kokoavaksi käsitteeksi muodostui äidit isän huoltokiusaamistarkoituksessa tehdyn lastensuojeluilmoituksen kokijoina.

5 ÄIDIT ISÄN HUOLTOKIUSAAMISTARKOITUKSESSA TEHDYN LASTENSUOJELUILMOITUKSEN KOKIJOINA

Konfliktoituneiden erojen sekä oikeudessa käsiteltyjen huoltoriitojen yhteydessä on havaittu ilmiö, että vanhemmat käyttävät lastensuojeluilmoitusta välineenä tavoitellakseen omaa etuaan (Kananoja, Lavikainen & Oranen 2013, 43). Tutkijana en ota kantaa aineistoissa esiin tulleiden lastensuojeluilmoitusten sisältöjen huolenaiheisiin siten, ovatko huolenaiheet mielestäni aiheettomia vai perusteltuja. Kirjoituksia analysoimalla se ei olisi edes mahdollista. Lapseen liittyvän huolenaiheen kattava selvittäminen vaatii lapsen ja huoltajien kuulemista sekä laaja-alaista viranomaisyhteistyötä (Saastamoinen 2016, 188).

Tässä luvussa käsittelen tutkielmaani osallistuneiden äitien kokemuksiin perustuen, syitä sille, minkä vuoksi isät ovat tehneet lastensuojeluilmoituksia huoltokiusaamisen yhteydessä ja miten ilmoitukset ovat vaikuttaneet äitien vanhemmuuteen. Lisäksi analysoin, miten äidit kokevat tulleensa kuulluiksi sosiaalihuollossa, kun isien huoltokiusaamisen yhteydessä tehtyjä lastensuojeluilmoituksia on selvitetty. Tutkielmani analyysiosuutta lukiessa on tärkeä tiedostaa, että jokainen vapaaehtoisesti osallistunut äiti on kirjoittanut siitä näkökulmasta, että isän tekemä lastensuojeluilmoitus on aiheeton ja huoltokiusaamistarkoituksessa tehty. Aiheen arkaluontoisuuden vuoksi en kirjoita huolenaiheista yksityiskohtaisesti tai liitä suoriin lainauksiin äidin tunnustenumeroa, ettei heitä voida tunnistaa numeroita yhdistelemällä.

Äidit ovat pohtineet laaja-alaisesti kokemuksiaan lastensuojeluilmoituksiin liittyen. Kirjoituksissa on avattu kipeitä ja henkilökohtaisia kokemuksia erosta ja eron jälkeisestä vanhemmuudesta. Lähes jokaisen äidin tekstissä esiintyy kokemus huoltokiusaamisen uhriksi joutumisesta. Äidit nostavat kirjoituksissaan esiin käsitteitä *huoltokiusaaminen*, *vainoaminen*, *vieraannuttaminen* ja *huoltoriita*. Tämä osoittaa äitien perehtyneisyyttä huoltokiusaamisilmiöön ja siihen liitettävään käsitteistöön.

Äidit kirjoittavat tunteikkaasti. Kaikista kirjoituksista ei pysty selkeästi analysoimaan, onko äidin kokema tunne suoraan liitännäinen saapuneen lastensuojeluilmoituksen aiheuttamaan kokemukseen vai liittyykö tunne yleisesti huoltokiusaamiseen. Täten havainnoin ennen tutkimuskysymysteni syvällisempää käsittelyä, millaisia tunteita huoltokiusaamisen äideissä herättää. Nostamalla esiin äitien tunteita huoltokiusaamisesta, koen, että tällä tavalla myös lukija ymmärtää paremmin, miten laaja-alaisesta ja vaikeasta asiasta on kyse, kun pohditaan huoltokiusaamisen yhteydessä tehtyjen lastensuojeluilmoitusten syitä.

Aineiston perusteella jokainen kirjoittajista kokee huoltokiusaamisen äärimmäisen raskaana ja huolta herättävänä asiana, niin omasta kuin lapsenkin näkökulmasta. Huoltokiusaaminen aiheuttaa osassa äitejä voimakasta ahdistuneisuutta. Pahimman ahdingon tunteessa kolmella äidillä on ollut kuolemaan ja itsemurhaan liittyviä pelkoja. Yhden äidin syvimmissä ajatuksissa on edelleen toive kuolemasta, jotta huoltokiusaamisen aiheuttama painajainen vihdoin loppuisi. Hän kokee, ettei huoltokiusaamisen uhrina eläminen ole aina ollut elämisen arvoista. Loputon ja pyyteetön rakkaus omaa lasta kohtaan on kuitenkin osoittautunut tämän äidin pelastavaksi tekijäksi.

”Kuolemanpelko, epäluottamus, uupumus, ahdinko, epäluulo, pelko, fobia, epätoivo, suru. Aivan pohjaton surullisuus, erityisesti kun tiedän etten yksin kykene taistelemaan riittävästi.”

”Kunpa olisin tuolloin kuollut.”

Äärimmillään huoltokiusaaminen aiheuttaa hyvin voimakkaita epätoivon ja pelon tunteita. Eräs äiti kirjoittaa pelkäävänsä perhesurmaa pitkään jatkuneen huoltokiusaamisen seurauksena. Ei ole täysin tavatonta, että voimakkaat eroon liittyvät tunteet saavat ihmisen toimimaan kohtuuttomalla ja äärimmäisen lohduttomalla tavalla. Valitettavasti lähes joka vuosi mediassa esitetään perhesurmiin liittyviä tragedioita, joiden taustalla on ollut voimakasta vanhempien välistä erimielisyyttä lapsiin liittyen.

Sisäasianministeriön vuosien 2003–2012 perhe- ja lapsisurmien taustoihin liittyneen selvityksen mukaan perhesurman riskitekijöiksi voidaan luokitella parisuhteen ongelmat sekä eroaiheet. Selvityksen mukaan miesten tekemissä surmissa oli nähtävissä, että miehen perhesurman motiivina saattoi esiintyä kosto vaimolle, joka oli puhunut avioerosta tai äskettäin muuttanut erilleen miehestä. Näissä tilanteissa oli taustalla aikaisem-

paa parisuhteen aikaista väkivaltaa, väkivallalla uhkailua ja kontrolloivaa käyttäytymistä. (Piispa, Taskinen & Ewalds 2012, 23.)

Myös Ahon & Mäkikosmin (2018) kirjallisuuskatsaukseen perustuva tutkimus sekä Niirasen & Veikanmaan (2016, 92) pro gradu -tutkielma osoittavat parisuhdeongelmien, eroon liittyvien erimielisyyksien sekä kontrollin menetyksen puolisoon eron seurauksena olevan merkittäviä perhesurmien riskitekijöitä. Vaikka ainoastaan pieni osa riskivanhemmista ajautuu itse tekoon (Aho & Mäkikosmi 2018, 119–131), on mielestäni pysäyttävä sen pelon äärelle, mikä perhesurmiin liittyy ja miten eri verkostojen ammattilaiset kykenisivät siihen puuttumaan. Sisäasianministeriön vuosien 2003–2012 selvityksessä saatujen tietojen perusteella kuitenkin arvioitiin, että osa perhesurmista olisi ollut ehkäistävissä, mikäli viranomaisten sekä lähipiirin tietoon tulleet tekijöiden itsetuhoiset ajatukset ja uhkailu olisi otettu riittävän vakavasti ja perheen haasteisiin olisi puututtu tarpeeksi ajoissa. (Piispa, Taskinen & Ewalds 2012, 17.)

Aineiston perusteella on selkeästi havaittavissa, että huoltokiusaaminen vaikuttaa heikentävästi äitien itsetuntoon sekä minuuteen. Eräs äiti kuvaa huoltokiusaamista näkyvämmäksi tuskaksi, mikä vaikuttaa äidin elämään voimakkaasti.

*”Minä en ole mitään. Huoltokiusaaminen on hajottanut kaiken minussa. --
- näkymätöntä tuskaa, joka leimaa minun joka ikistä päivääni.”*

”Se (huoltokiusaaminen) on muokannut voimavarojani, itsetuntoa ja minäkuvaa.”

Usean äidin kirjoituksessa on aistittavissa pelkoa. Pelkoa siitä, että huoltokiusaaminen ei lopu ikinä sekä erityisen voimakasta pelkoa oman lapsensa menettämisestä huoltokiusaamisen seurauksena.

”Päällimmäisenä tunteena on ollut pelko. Pelko siitä, mitä ex mies tekee seuraavaksi.”

” --- pelkään kuollakseni, että lapsen isä saa minut vieraannutettua lapsen minusta ja minun vanhemmistani. --- sillä minä en hetkeäkään kuvittele, että exäni olisi vielä lopettanut sitä, mitä on alulle pannut.”

”Tämä ei lopu koskaan. Ei koskaan.”

Huoltokiusaaminen on aiheuttanut osalle äideistä fyysisiä tuntemuksia. Pitkäaikaista stressiä, ruokahaluttomuutta sekä unettomia öitä, joiden seurauksena on esiintynyt voimakasta väsymystä ja uupumusta. Osa äideistä kuvailee arjen olevan sanoinkuvailemattomaa kamppailua ja selviytymistaistelua, jolle ei ole näkyvissä loppua.

Erityistä ahdistuneisuutta ylläpitää tieto siitä, että edessä on vielä monia vuosia yhteisvanhemmuutta lapsen isän kanssa, joka omalla toiminnallaan lamaannuttaa äidin toimintakykyä. Joidenkin äitien toiveissa kuitenkin esiintyy jonkinlainen yhteistyövanhemmuuden tavoite ja erityinen toive siitä, että isän kiusaaminen ei vaikuttaisi lapsen kehitykseen.

5.1 HUOLTOKIUSAAMISTARKOITUKSESSA TEHTYJEN LASTENSUOJELUILMOITUSTEN HUOLENAIHEET JA NIIDEN TAUSTATEKIJÄT

Osa tutkielmaan osallistuneista äideistä kertoo lastensuojeluilmoituksia tulleen paljon eri aiheista vuosien saatossa. Äidit kuvaavat isien tekemien lastensuojeluilmoitusten olevan aiheettomia, perättömiä, turhia sekä täysin huoltokiusaamistarkoituksessa tehtyjä. Kappaleen 5.1 alaluvuissa jäsenmän aineistosta nousseiden äitien kokemusten myötä, minkälaisiin tilanteisiin liittyen lastensuojeluilmoituksia on tehty. Tämän avulla saadaan selvyttä lastensuojeluilmoitusten ja huoltokiusaamisen yhteydestä.

Analyysin tuloksena aiheettomien ja huoltokiusaamistarkoituksessa koettujen lastensuojeluilmoitusten taustasyiksi muodostuivat: eron eriaikaisuus, uusi elämänvaihe, huoltoriita ja lähisuhdeväkivalta.

5.1.1 Eron eriaikaisuus lastensuojeluilmoituksen taustatekijänä

Eron jälkeinen vuosi on lähtökohtaisesti kaikille perheenjäsenille myllerryksen aikaa. Vanhemmilla on erilaisia tapoja yrittää selvitä eron jälkeen elämässä eteenpäin. Erokriisin kohtaaminen, kun ei etene säännönmukaisesti (Levin 2004,12) ja yleensä vanhem-

mat käsittelevät eroja eriaikaisesti (Pappas 1989, 507). Vanhempien välillä saattaa esiintyä katkeruutta eron erilaisista käsittelytavoista. Toinen osapuoli voi kyetä normaaliin elämään nopeasti, kun toiselle arki tuntuu täysin mahdottomalta, mikä puolestaan aiheuttaa jännitteitä vanhempien välille. Osa vanhemmista alkaa kiinnittämään huomiota omiin asioihin ja löytää mielekkäitä asioita, kun toiset eivät saa otetta mistään – luisuvat elämästä ja katkeroituvat. (Sinkkonen 2017a, 21.) Samalla kun päätetään parisuhdetta, pitäisi rakentaa eronjälkeistä yhteistyötä vanhempana. Kaiken tunnemyllerryksen keskellä pitäisi vielä kyetä tekemään lapsiin liittyviä kauaskantoisia ratkaisuja. (Haavisto & Kekäle 2017, 188–189; Lehmusvaara & Torppa 1996, 38–39.)

Tutkielmassani ei ole erikseen määritelty, ovatko erot olleet avioeroja, avoeroja vai seurustelusuhteita. Vetoan Hokkasen (2005, 22) ajatukseen, että parisuhteen muodolla ei niinkään ole väliä eroon liittyvän kokemuksen kanssa. Ei voida olettaa, että avioeron läpikäynyt on kokenut suuremman kriisin kuin parisuhteen päättäneet. On kuitenkin todettu, että avioerolla on suuria vaikutuksia vanhempiin yksilöinä (Mt., 22). Aineiston perusteella vanhempien suhteet ovat olleet eri pituisia. Osa vanhemmista on eronnut ensimmäisen lapsen raskausaikana, kun taas osalla oli 15-vuoden suhde takanaan. Eron aiheuttamien tunteiden kannalta ei ole kuitenkaan väliä, miten pitkä tai lyhyt suhde taustalla on (Niemi 2019, 8). Osa äideistä kirjoitti 10–14-vuoden takaisista kokemuksistaan, kun taas osalle äideistä isän tekemät lastensuojeluilmoitukset ovat olleet valitettavaa arkea muutaman vuoden ajan. Kirjoitusten perusteella ei ollut nähtävissä, että suhteen kestolla olisi ollut vaikutusta lastensuojeluilmoitusten tekoon.

Eropäätöksen jälkeiset haasteet ilmenevät voimakkaasti tutkielmaan osallistuneiden äitien kokemuksissa. Äitien kirjoitusten perusteella on havaittavissa, että suurin osa isän tekemistä lastensuojeluilmoituksista paikantuu eron jälkeen tai viimeistään muutaman vuoden sisälle vanhempien erilleen muutosta. Tämä voi johtua siitä, että parisuhteen päätyttyä ihminen kokee suuria muutoksia ja perheen rikkoutuminen synnyttää eroneudessa kuormittavia tunteita (Kiiski 2012, 162).

”Lapsen isä tehtaili minusta lastensuojeluilmoituksia eron kynnyksellä ja sen jälkeen.”

Ero ei välttämättä ratkaise suoraan parisuhteen aikana syntyneitä haasteita ja täten vanhempien väliset ristiriidat eivät välttämättä pääty eroon (Broberg & Hakovirta 2009,

127). Aineistoissa tämä ilmenee siten, että lastensuojeluilmoitusten tekeminen ei suinkaan loppunut heti eron jälkeen, vaan osa äideistä kuvailee lastensuojeluilmoitusten olevan eron jälkeisen kiusaamisen jatkumo, jolle ei välttämättä ole näkymässä loppua.

”Erostatamme on yli kolme vuotta ja huoltokiusaaminen on valtaisaa.”

”Lastensuojeluilmoituksia on tehty kahden vuoden sisällä neljä. Hän oli keksinyt asioita, kuten että olisin uupunut, epätasainen ja epähygieeninen.”

Vuosien 2008 ja 2015 lastensuojelulain lakimuutosten myötä lastensuojeluilmoituskynnystä on madallutettu entisestään. Tämä vaikuttaa siihen, että lastensuojeluilmoituksia sekä sosiaalihuoltolain mukaisia yhteydenottoja tehdään herkästi (Saastamoinen 2016, 140–141). Äitien kirjoitusten perusteella lastensuojeluilmoituksia tehtiin paljon. Suurin osa iseistä on tehnyt 1–8 lastensuojeluilmoitusta eroprosessin aikana tai eron jälkeen. Kahden äidin kokemukset yltyvät 20–30 lastensuojeluilmoitukseen isän toimesta. Enimmillään yhdelle lapselle on kirjattu viikon aikana seitsemän lastensuojeluilmoitusta.

”Erosta on kulunut neljä vuotta. Isä on tehnyt minusta lukuisia (n.30) perättömiä lastensuojeluilmoituksia. Parhaimmillaan 7 kpl yhden viikon aikana.”

Ilmoituskynnyksen madaltamisella on pyritty siihen, että perheille kyettäisiin tarjoamaan tukea riittävän ajoissa. Sähköiset lastensuojeluilmoitukset ovat madaltaneet ilmoituskynnystä entisestään. Oikein käytettynä tämä on hyvä asia, mutta väärin käytettynä ei. Kiusaamistarkoituksessa tehtyjen lastensuojeluilmoituksen jatkuva selvitys kuormittaa sosiaalihuollon järjestelmää, mutta erityisesti perhettä ja lasta. Kirjoituksissa esiin nousseiden lastensuojeluilmoitusten huolenaiheet liittyvät karkeasti ajateltuna kaikkeen mahdolliseen, kuten eräs äitikin sen kirjoituksessaan toteaa:

”Näitä ilmoituksia tuli kaikesta mahdollisesta. Olin jopa huutanut lapsille asuinpaikan kaupan edessä, vaikka meistä ei kukaan ollut tuolloin kyseisellä paikkakunnalla.”

Vanhemmat usein kokevat voimattomuutta tilanteissa, joissa he arvelevat lapsen edun olevan uhattuna toisen vanhemman toimien takia tai mikäli he eivät itse ole näkemässä,

mitä lapselle kuuluu (Mattila-Aalto ym. 2012, 235). Oletan, että toisen vanhemman poissaolo arjesta saattaa jollain tavalla vaikuttaa ilmoitusherkkyyteen. Kirjoituksissa tämä esiintyy siten, että arkiset asiat, kuten kodin siisteys ja tavaroiden runsaus ovat isien tekemien lastensuojeluilmoitusten syinä. Eräässä kirjoituksessa äiti kertoo isän vedonneen lastensuojeluilmoituksessa, että lapset eivät mahdu liikkumaan äidin kotona. Äidin mukaan väite on täysin perätön, kuten sekin, että lapset eivät saisi kotona ruokaa tai heille ei mahdollistettaisi virikkeitä. Yleistä huolta itseissä herätti lapsen likaisuus, äidin uupumus sekä lapsen tavaroiden palauttamatta jättäminen toisen vanhemman kotiin.

Eron emotionaalisen prosessin vaiheet etenevät yleensä puolisoilla eri aikaan ja eroaloitteen tekijällä on suuri etumatka verrattuna jätetyksi tulleeseen puolisoon, koska hän on harkinnut eropäätöstä luultavasti jo kauan (Parkinson 2011, 66; Stolbow 2014, 25–26). Kirjoitusten perusteella on nähtävissä, että vanhempien eron eriaikaisuus on ollut kiusaamistarkoituksessa tehtyjen lastensuojeluilmoitusten yhtenä syynä. Osa äideistä yhdistää aiheettoman lastensuojeluilmoituksen liittyvän isän kyvyttömyyteen hallita eron jälkeisiä tunteitaan.

Äidit mieltävät isän koston ja katkeruuden tunteiden vaikuttaneen eron jälkeiseen kiusaamiseen. Yksi äideistä kuvaa isän tekemän lastensuojeluilmoituksen perustuneen isän katkeruuteen erosta, erityisesti sen vuoksi, että isä on joutunut etävanhemman rooliin. Äidin mukaan isä pyrki lastensuojeluilmoituksen teolla ainoastaan kiinnittämään viranomaisten huomion äitiin, jotta isän omat heikkoudet olisivat jääneet piiloon.

”Kosto. Se on kosto katkeralta puolisoilta, joka ei kykene käsittelemään tunteita ja ei pysty kantamaan vastuuta lapsesta.”

”Mielestäni exä sorvasi näitä ilmoituksia omaa pahaan oloaan lievittääkseen ja kosto tarkoituksella.”

Eron jälkeistä vihaa voi ylläpitää puolison kokemus, mikäli hän kokee tullessa parisuhteen tai eron aikana epäoikeudenmukaisesti kohdelluksi. Erittäin vahingollinen ja äärettömän epäoikeudenmukainen tapa kostaa entiselle puolisolleen on riistää vanhemmalta lasten rakkaus. (Warshak 2012, 120.) Warshakin (2012, 127) mukaan joidenkin vanhempien kiusaamisen taustalla voi olla epävarmuus omasta vanhemmuudesta, jolloin toista vanhempaa pidetään kilpailijana. Näiden vanhempien mukaan ainoastaan voittaja voi saada lasten rakkauden. (Mt., 127.) Epävarmuuden tunne omasta vanhem-

muudestaan ilmenee myös aineistossa. Eräs äiti yleistää, että isien kiusaamistarkoituksella tehtyjen lastensuojeluilmoitusten taustalla on heidän epävarmuutensa ja kyvyttömyytensä käsitellä tunteitaan.

”He ovat omasta mielestäni kykenemättömiä kestämään tietynlaisia epävarmuuden tunteita ja ahdistuvat käsittämättömän helposti. Tällä tavoin he kokevat, että heillä on oikeus kiusaamiseen ja jopa lain yläpuolella toimimiseen.”

Jätetyksi tulleen tunnereaktiot ovat yleensä voimakkaita ja on normaalia tuntea vihaa, masentuneisuutta, loukkaantuneisuutta ja epätoivoa (Kiiski 2012, 162–163). Hän myös saattaa yrittää kieltää eron. Tällöin jätetyssä aktivoituu helposti vihan tunne jättäjää kohtaan. (Ervasti & Nylund 2014, 425–426; Parkinsson 2011, 66; Stolwbow 2014, 25.) Vihan ja korkean konfliktitason piirteet ovat nähtävissä äitien kirjoituksissa (ks. Birnbaum & Bala 2010, 404; Brown 2011). Yhden kirjoituksen mukaan isä oli uhannut tehdä äidin elämästä ’helvettä’, mikäli äiti toteuttaisi eroaikeensa. Eron jälkeen isä aloitti lastensuojeluilmoitusten teon. Kääriäisen (2008, 103) tutkimuksen perusteella on todettu, että eroamisen tavalla on merkitystä, mitä yllätyksellisempi eron on ollut, sitä negatiivisemmin se on vaikuttanut yhteistyövanhemmuuteen.

”Lasteni isä on tehnyt lukuisia lasu-ilmoituksia, jotka on todettu perättömiksi. Isä ei ole pystynyt hyväksymään eroa ja on katkeroitunut.”

Alla olevassa otteessa äiti havainnollistaa, että vanhempien yhdessäolon aikana viranomaisen oli tehnyt lapsesta lastensuojeluilmoituksen isän väkivaltaisuuden ja epärehellisuuden johdosta. Äidin eroaikeen myötä isä alkoi kuitenkin tekemään äidin toiminnasta lastensuojeluilmoituksia, pyrkimyksenään, että äidistäkin saataisiin viranomaisten silmissä arvaamaton vanhempi. Mattila-Aalto ym. (2012, 235) mukaan vanhemmat saattavat ottaa ammatilaiskontaktiin yhteyttä vain saadakseen vahvistusta omalle näkemykselleen ja pyrkimyksenä saada ammatilliset puolelleen. On siis mahdollista, että isän motiivi on perustunut oman edun tavoitteluun.

”--- eropäätökseni jälkeen isälle syntyi tarve kohdistaa lastensuojelun epäilykset hänen sijastaan minuun. Ilmoituksia tuli useita.”

Osa äideistä kokee huoltokiusaamisen yhteydessä tehdyn lastensuojeluilmoituksen olevan osa eron jälkeistä vainoamista. Nikupeterin (2016) tutkimuksen mukaan eron jälkeinen vaino on koettu sosiaalisena ongelmana. Vainon voidaan katsoa olevan sidoksissa parisuhteiden kariutumisen määrän kasvuun. (Mt., 36.) Erovanhemmuuteen liittyvät neuvottelut puolestaan mahdollistavat tilan vahingontekoon, kiusaamiseen, kostamiseen ja vallankäyttöön (Castrén 2009, 145–146) ja vaino voikin ilmetä jätetyn osapuolen kanavana käsitellä eroon liittyviä negatiivisia tunteita (Nikupeteri 2016, 40).

” --- erosta tuli lopullinen. Siitä piinaaminen, vainoaminen ja kiusaaminen alkoi. Hän teki useita perättömiä lastensuojeluilmoituksia. ”

”Välittömästi eron jälkeen alkoi minun vainoamiseni, joka piti sisällään mm. laittomia uhkailuja, kotirauhan rikkomista, yksityisen tiedon levittämistä ja viestintäsalaisuuden ja viestirauhan rikkomista sekä rahallista kiristämistä. Lisäksi lasten vieraannuttaminen ja huoltokiusaaminen alkoivat tulemaan mukaan. ”

Naiset ovat yleensä jättävä osapuoli (Avomaa 2008, 12; Litmala 2001, 32; Kiiski 2011, 100; Kontula 2013, 193). Tutkielmaani osallistuneista äideistä neljä on ollut eron alullepanijoita. Äideistä kolme kokee isän tekemien lastensuojeluilmoitusten liittyneen äidin erohalukkuuteen. Äitien mukaan isät ovat katkeroituneita eron seurauksena, eivätkä he kykene hallitsemaan toimintaansa, mikä puolestaan johtaa aiheettomien lastensuojeluilmoitusten tekoon. Sinkkonen (2017a, 21–22) vetoaakin Hetheringtonin & Kellyn (2003) tutkimukseen, että eron jälkeiset selviytyjät ovat useimmiten naisia. Kiiskin (2011, 163) tutkimus puolestaan osoittaa, että eron aloitteen tekijät selviytyvät erosta helpommin ja heillä on vähemmän eroon liittyvää ahdistusta.

”Katkeruus johtunee siitä, että halusin erota ja hän ei. --- aiheettomissa lastensuojeluilmoituksissa valehdellaan minun käyttävän päihkeitä lasten läsnä ollessa ja pahoinpiteleväni lapsia. ”

”Kun halusin erota huonosta suhteesta, olin lapsen isän mielestä kelvoton ja huono äiti. Lapsen isä tehtaili minusta lastensuojeluilmoituksia. Eräs kerta minut käytiin puhalluttamassa, kun isä väitti minun ajaneen humalassa lapsen kanssa. Puhallustulos oli 0. ”

Täten on täysin mahdollista, että kiusaamistarkoituksessa tehtyjen lastensuojeluilmoitusten taustalla saattaa esiintyä katkeruus jätetyksi tulemisesta. Kiiskin (2012, 163) tut-

kimuksen mukaan 13,4 prosenttia (N=535) kertoi tuntevansa vihaa entistä puolisoaan kohtaan. Ero on harvoin toivottu asia ja kaiken lisäksi siihen liittyy edelleen negatiivinen stigma (Hokkanen 2005, 147) sekä syyllisyys (Kiiski 2011, 120), joka voi liittyä lapsiin tai omiin vanhempiin. Eron jälkeen puolisoitten viha ja suru harvoin kohtaavat samanaikaisesti ja entistä kumppania on haastava tunnistaa edes samaksi ihmiseksi (Stolbow 2012, 27).

Aineiston perusteella isien huolenaiheet äideistä liittyvät vakavimmillaan epäilyksiin äidin runsaasta päihteidenkäytöstä, äidin väkivaltaisuudesta lasta kohtaan ja äidin kyvykkyydestä huolehtia lapsesta. Vanhemman liiallinen päihteidenkäyttö tai väkivaltaisuus omaa lasta kohtaan ovat merkittäviä lapsen kasvuolosuhteiden vaarantavia tekijöitä. Mikäli sosiaalihuollon viranomaisella on tällaisesta asiasta edes pieni epäily, on asia selvitettävä, vaikka toinen vanhemmista kokisi asian olevan täysin perätön. Jos viranomaisella on syytä epäillä, että lapsi on joutunut pahoinpidellyksi, hänen tulee saattaa asia heti poliisin tietoon.

”Lapset keräilivät pulloja taskurahakseen. Isän ilmoitus koski alkoholinkäyttöäni. Olin ja olen edelleenkin lähes absolutisti.”

Joskus kuitenkin toisen vanhemman epätietoisuus arjesta, vanhempien ristiriitaiset välit sekä keskustelemattomuus saattavat ohjata vanhemman mielikuvaa pahempaan, kuin mitä tilanne todellisuudessa on. Kuten yllä olevassa otteessa on havaittavissa, isä epäilee äidin päihteidenkäyttöä sen perusteella, että lapset vievät pulloja. Äiti kuitenkin selventää olevansa lähes absolutisti. Tämä on yksi esimerkki siitä, miten lastensuojeluilmoitusta saatetaan käyttää huoltokiusaamisen välineenä.

5.1.2 Uusi elämänvaihe lastensuojeluilmoituksen taustatekijänä

Huoltokiusaamistarkoituksessa tehtyjen lastensuojeluilmoitusten taustasyitä voidaan aineiston perusteella paikantaa eron jälkeiseen uuteen elämänvaiheeseen. Eron jälkeiset uudet ihmissuhteet herättävät voimakkaita tunteita vanhempien välille, jolloin voi muodostua uusi kriisivaihe, ja hyvin toimiva yhteistyö voi muuttua haasteelliseksi. Tuntei-

den voimakkuuteen vaikuttaa se, miten nopeasti uudet kumppanit tulevat mukaan ja missä vaiheessa itse on oman eron käsittelyssä (Apueroon.fi 2021). Parkinsonin ja Cashmoren (2011) tutkimus osoittaa, että eron jälkeen uusi kumppani ja taloudelliset tekijät saattavat edistää korkean konfliktitason vanhemmuutta. Myös Auvisen (2006, 257) tutkimat huoltoriitojen oikeudenkäyntiaineistot osoittavat, että tyypillisiä taustasyitä tuomioistuimeen päätyvissä huoltoriidoissa on uudet ihmissuhteet.

Suomessa on varsin tavallista mennä eron jälkeen uudelleen naimisiin ja solmia avioliittoja (Hokkanen 2005, 150). Tutkielmaani osallistuneen neljän äidin mukaan isän uusi puoliso vaikutti lastensuojeluilmoitusten tekoon. Kirjoituksissa on nähtävissä uusperhearkeen liittyviä haasteita, jotka edesauttoivat tai ylläpitivät huoltokiusaamista. Alla olevissa otteissa esiintyy äitien kokemuksia siitä, että kiusaamistarkoituksessa tehtyjen lastensuojeluilmoitusten vastuu ei ole ollut ainoastaan isällä. Äidit kokevat isän uuden puolison vaikuttaneen äidin mustamaalaamiseen ja sitä kautta lastensuojeluilmoitusten tekoon.

” --- veikkaan sen (lastensuojeluilmoituksen) johtuvan hänen persoonallisuudestaan, sekä vaimostaan.”

”Hän haluaa, että hän olisi kontrollissa yksin lapsesta ja hän haluaa, että minä häviäisin hänen elämästään, jotta hän saisi elää uudessa parisuhteessa.”

”--- kunnes tulee uusi puoliso kuvioon, niin voidaan yhdessä sitten ehkä tehdä kiusaa, naureskella ja pilkata sitä lapsen äitiä.”

”Vaimo on ollut voimakkaana priimusmoottorina exän toiminnassa.”

Uusi kumppani voi hankaloittaa eronneiden puolisoitten välistä yhteyttä ja vanhemmuutta (Hokkanen 2005, 164). Kumpusalon (2018, 59) isien huoltokiusaamiskokemuksiin perustuvan tutkimuksen mukaan huoltokiusaaminen alkoi jommankumman vanhemman uuden puolison myötä. Tämä vahvistaa tulkintaani siitä, että isän uusi puoliso on saattanut vaikuttaa kiusaamistarkoituksessa tehtyjen lastensuojeluilmoitusten tekoon jollain tasolla.

Erotilanteessa myös rahaa pidetään usein helppona ja konkreettisenä kiistojen välineenä. Taustalla on kuitenkin yleensä paljon syvällisempiä asioita, kuten patoutuneet tunteet, jotka purkautuvat erotilanteessa. Erimielisyys rahasta ilmenee myös kiusaamistarkoi-

tuksessa tehtyjen lastensuojeluilmoitusten huolenaiheina. Yhdessä kirjoituksessa äiti kertoo isän huolenaiheen liittyneen siihen, kun äiti oli vaihtanut autoa useamman kerran lyhyen ajan sisällä. Kirjoituksesta ei täysin selvinnyt, oliko taustalla isän katkeruus siitä, että äidillä on mahdollisuus taloudellisesti vaihtaa usein autoa. Toinen äiti kertoi isän tehneen lastensuojeluilmoituksen, koska eron jälkeinen ositus ei ollut isän mieleen. Joka tapauksessa, rahaan liittyvät teemat koettiin huoltokiusaamisen yhteydessä tehtyjen lastensuojeluilmoitusten taustasyiksi.

Työkokemukseeni perustuen, olen havainnut, että merkittävä taloudellinen riidanaihe lapsiperheissä eron jälkeen liittyy elatusmaksuihin. Tutkijana olen yllättynyt, että 18 äidin tunteita herättävässä kirjoituksessa ainoastaan kahdessa nostetaan esiin elatusmaksut huoltokiusaamiseen liittyen.

”Raha on toinen asia. Siitä taistellaan loputtomiin. Ei haluta maksaa elatusmaksua ja väännetään kättä monella tavalla.”

Useimmiten lapsi jää asumaan äidin luokse ja isästä tulee elatusvelvollinen (Miettinen ym. 2020, 9; THL 2020). Riitautuneet vanhemmat saattavat usein kokea, että toinen vanhemmista tuhlaa elatusmaksut itseensä, eikä käytä niitä lapsen tarpeisiin. Lapsen elatuksen suuruus määräytyy lapsen elatuksen tarpeen (ElatusL 1 §) ja kummankin vanhemman elatuskyvyn (ElatusL 2 §) perusteella. Vanhempien elatuskyky sekä lapsen elatuksen tarve harkitaan yksilöllisesti. Vuoden 2016 oikeusasiaministeriön asiantuntija-avusteisten huoltoriitojen tuomioistuinsovittelujen loppuraportin mukaan on tärkeää, että elatusavustakin sovitaan samassa yhteydessä kuin muistakin lapseen liittyvistä asioista. Elatusapu on kuitenkin osa lapsen asemaan liittyvien järjestelyiden kokonaisuutta. Vain ratkaisemalla kaikki vanhempien väliset riitakysymykset, on mahdollisuus lopettaa heidän välinen konfliktinsa. (Oikeusasiaministeriön loppuraportti 2016, 81.)

”Ja ilmoituksen viimeinen sivu sisälsi tekstiä siitä, kuinka epäreilua on, että hänen pitää maksaa elatusmaksuja. Koko prosessin (lastensuojeluilmoituksen) tarkoitus oli kiristää minua luopumaan elatusmaksuista.”

Yllä olevaan otteeseen liittyen sosiaalityöntekijän tapaamisella isä kuitenkin kumosi huolenaiheet äidin vanhemmuudesta ja äidin yllätykseksi kehui äidin vanhemmuustaitoja. Äidin näkemyksen mukaan pitkän lastensuojeluilmoituksen motiivina oli ainoastaan

pelotella sekä kiristää äitiä elatusmaksuihin liittyen. Pelottelu ja kiristämien voidaan mieltää huoltokiusaamiseksi.

5.1.3 Huoltoriita lastensuojeluilmoituksen taustatekijänä

Aiheettomia lastensuojeluilmoituksia tehdään yhä useammin huoltoriidan yhteydessä pyrkimyksenä saavuttaa jonkinlainen etu huoltoriidassa (Olof-Nyholm 2016). Lastensuojeluilmoitusten määrää kasvoi lapsen huolto- ja tapaamisoikeudenkäynnin aikana, mikä ei suinkaan ole tavatonta. Ulla Hilli (2018) tutki pro gradu -tutkielmassaan viiden sosiaalityöntekijän kokemuksia huoltoriitaprosessissa. Myös Hillin (2018, 36) haastattelututkimukseen osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden mukaan on yleistä, että vanhemmat tekevät toisistaan lastensuojeluilmoituksia huoltoriidan yhteydessä. Hillin tutkimukseen osallistuneet sosiaalityöntekijät mieltävät ilmoituksen tarkoitusperän liittyvän pyrkimykseen mustamaalata toista vanhempaa ja saamaan oikeuteen kirjallisia todisteita sosiaalityöntekijöiden kirjauksista. (Mt., 36.) Sosiaalityöntekijöiden kokemukseen perustuva ilmiö on havaittavissa kahden äidin kirjoituksessa. Heidän mukaansa isän tekemän lastensuojeluilmoituksen tarkoituksena on ollut edistää isän omaa asemaa huoltoriidan yhteydessä.

”--- oikeusproessin aikana lastensuojeluilmoitukset lisääntyivät isän toimesta. Olin isän mukaan mm. hylännyt lapsen ja lähtenyt kauppaan, vaikka lapsi oli jo kouluikäinen ja kypsä olemaan hetken yksin.”

” --- hovissa (hovioikeudessa) asiat eivät juurikaan muuttuneet, joten exälläni ei ollut eväitä viedä asiaa korkeimpaan oikeuteen. Muutama kuukausi kului hiljakseen, kunnes sain postissa kirjeen tulla sosiaalitoimeen keskustelemaan minusta tehdystä lasusta.”

Lakimiestoimisto PsyJuridican asianajajien Saara Malisen (2017) ja Jan Olof-Nyholmin (2016) näkemysten mukaan lastensuojeluilmoitusta ei tule tehdä sen vuoksi, että sillä pyrittäisiin hankkimaan näyttöä tulevaa oikeuskäsittelyä varten. Olof-Nyholmin mukaan lastensuojeluilmoituksen selvittämisen yhteydessä huoltajia kuullaan ja heidän näkemysensä kirjataan ja myöhemmin huolto-oikeudenkäynnissä ne ovat kirjallisena todisteena. Mikäli tuomioistuin käsittelyssä havaitaan, että lastensuojeluilmoituksia on tehty

toistuvasti kiusaamistarkoituksessa ja ilmoitukset ovat osoittautuneet perättömiksi, voi se herättää huolta ilmoituksia tehtailevan vanhemman vanhemmuudesta. Äärimmillään aiheettomat lastensuojeluilmoitukset voivat täyttää rikoksen tunnusmerkistön, mikäli viranomaiselle levitetään täysin perätöntä tietoa. (Olof-Nyholm 2016.)

Eräs äiti kokeekin isän kiusaamistarkoituksessa tehtyjen lastensuojeluilmoitusten vaikuttaneen välillisesti lapsen huolto- ja tapaamispäätökseen, vaikka oikeudessa todettiin, että isän tekemien lastensuojeluilmoitusten aiheellisuudesta ei ole näyttöä.

”Lukuisat lasut aiheuttivat sen, että huoltajuus- ja tapaamisoikeusjuttuja tehtaillut isä alkoi saada entistä parempia lausuntoja sossuilta ja lopulta siis kahden lapsen yksinhuollon! Vaikka oikeudessa todettiin, että isän ilmoituksista ei ole saatu mitään näyttöä, niin nämä ilmoitukset alkoivat elää omaa elämäänsä.”

Mikään yksittäinen seikka ei kuitenkaan määritä huoltajuutta koskevaa päätöstä, vaan oikeuden tekemä ratkaisu perustuu aina yksilöllisesti kokonaisuutensa mukaan (Aaltonen 2020, 37). Tuomioistuimen arviointiin yhteishuoltajuuden sopivuudesta voi kuitenkin Auvisen (2006) tutkimuksen mukaan vaikuttaa vanhempien pitkäaikainen ja syvä konflikti ja haastavat eroriidat.

5.1.4 Lähisuhdeväkivalta lastensuojeluilmoituksen taustatekijänä

Yksittäiset äidit mieltävät kiusaamistarkoituksessa tehdyn lastensuojeluilmoituksen osana eron jälkeistä lähisuhdeväkivaltaa. Erään kirjoituksen mukaan isä oli suivaantunut äidin tekemästä rikosilmoituksesta ja lähestymiskiellosta häntä kohtaan, joten isä oli tehnyt lastensuojeluilmoituksen äidin vanhemmuuteen liittyen.

”Hain sekä sain lähestymiskiellon vuodeksi minulle ja yhteiselle lapselle isää vastaan. Ilmoitus (lastensuojeluilmoitus) oli tehty sen jälkeen, kun hänelle oli tieto mennyt rikosilmoituksesta sekä lähestymiskieltohakemuksesta. Eli ilmiselvästi hän oli ärsyntynyt tästä ja yritti tällä tavalla kostaa ja mustamaalata minua vanhempansa.”

Väkivaltatutkija Marita Husson (2003, 62) mukaan parisuhdeväkivalta on maailmanlaajuinen ongelma. Lähestymiskielto voidaan määrätä ainoastaan, jos on perusteltu aihe

olettaa, että hakijan terveys, vapaus ja rauha ovat uhattuina (Laki lähestymiskiellosta 898/1998, 2 §). Lapselle ei automaattisesti tehdä lähestymiskielloa, mikäli äidillä todetaan sen tarve. Tyypillinen esimerkki lähestymiskiellon hakemisesta voi liittyä juuri entisen puolison vakavaan häirintään (Avomaa 2008, 32).

Suurin osa äideistä kuvaa yhteneväisesti, että parisuhteen aikana on ollut isän toimesta mustasukkaisuutta, lähisuuhdeväkivallan eri muotoja, väkivallalla uhkailua ja kontrollointia. Vuonna 2014 Euroopan unionin perusoikeusvirasto on julkaissut tutkimuksen, jonka mukaan 30 prosenttia 18–74-vuotiaista suomalaisista naisista on joutunut nykyisen tai entisen kumppaninsa fyysisen tai seksuaalisen väkivallan kohteeksi. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2017a, 1.) Hokkanen (2005, 73) esittää Heiskasen & Piispan (1998) miesten naisille tekemään väkivaltaan liittyvän kyselytutkimuksen perusteella, että naiseen kohdistunut väkivalta ei lopu aina suhteen loputtua. Saman havainnon on tehnyt myös Husso (2003, 63). Ilmiö on paikannettavissa myös tutkielmaani osallistuneiden äitien kirjoituksissa. Kuten alla olevassa esimerkissä esiintyy: uhkailu ja jonkinlainen kontrollointi jatkuivat parisuhteen päättymisen myötä. Välineeksi oli muodostunut lastensuojeluilmoitus.

”Ilmoituksia on aina edeltänyt jokin tapahtuma (pahoinpitely tai uhkailu, määrätty lähestymiskiello tms.) jonka jälkeen isä on toistuvasti tehtaillut ilmoituksia.”

Kirjoitusten perusteella lastensuojeluilmoitusta käytetään uhkailun välineenä. Eräs äiti kertoo isän uhanneen lastensuojeluilmoituksella, kun äiti oli nostanut esiin eroaikeensa. Uhkailu toistuu myös toisen äidin kokemuksena siten, että isä oli kiristänyt äitiä lastensuojeluilmoituksen teolla, mikäli äiti ilmoittaisi hänen isyytensä viranomaisille. Heiskasen & Piispan (1998) tutkimukseen osallistuneista naisista viisi prosenttia oli kokenut miesten jatkaneen eron jälkeen uhkaavaa käytöstä. Kyseinen tutkimus osoittaa, että 36 prosenttia miehistä, jotka olivat olleet liiton aikana väkivaltaisia naista kohtaan, jatkoivat samanlaisia käyttäytymismalleja eron jälkeenkin. (Hokkanen 2005, 73.) Eräs tutkielmaani osallistuneista äideistä mieltää kiusaamistarkoituksella tehdyn lastensuojeluilmoituksen olevan perheväkivallan jatke viranomaistoimiin.

”Perheväkivallan jatketta viranomaisiin. Lasujen viljelijälle ei kuuluisi yhteishuoltajuus, sillä sellainen vanhempi ei toimi toisen vanhemman kanssa yhteistyössä.”

Eron jälkeisen vanhemmuuden ihannetta voidaan luonnehtia vanhempien kyvyllä tulla toimeen keskenään (Hokkanen 2005, 47). Parisuhdeväkivalta sulkee kuitenkin pois vastavuoroisen ja tasavertaisen suhteen (Husso 2003, 65).

5.2 HUOLTOKIUSAAMISTARKOITUKSESSA TEHTYJEN LASTENSUOJELUILMOITUSTEN VAIKUTUKSET ÄITIEN VANHEMMUUTEEN

Tässä kappaleessa selvennän, miten aiheettomaksi koetut ja huoltokiusaamisen yhteydessä tehdyt lastensuojeluilmoitukset ovat vaikuttaneet äitien vanhemmuuteen. Äidit mieltävät isien tekemät lastensuojeluilmoitukset osana huoltokiusaamista, joiden tarkoituksena on kiusata äitiä ja kyseenalaistaa äidin vanhemmuutta. Kolmessa kirjoituksessa äidit kuvailevat isän yrittäneen tehdä kaikkensa, jotta äitien kyky vanhempina horjuisi ja äidit näyttäytyisivät epävakailta viranomaisten silmin.

”Lapsen isä teki myös useita aiheettomia lastensuojeluilmoituksia. Niiden tarkoitus oli nimenomaan kiusata ja näyttää minua huonossa valossa.”

”Minusta tehtiin neljä lastensuojeluilmoitusta, joiden sisällön lapsen isä oli keksinyt, jotta minä esiintyisin lastensuojelun silmissä huonona ja epävakana vanhempana.”

”Tehdyt lastensuojeluilmoitukset on tehty vain ja ainoastaan kiusaamistarkoituksessa. Ilmoituksia isä on tehnyt tavoitteena saada minut näyttämään huonolta ja vastuuttomalta vanhemmalta.”

Mustamaalaaminen ei rajoittunut ainoastaan äidin ja isän välille, vaan herjaamisella pyrittiin, että äiti näyttäytyisi muidenkin ihmisten silmissä huonolta vanhemmalta. Tämä on tyypillistä korkean konfliktin eroissa. Vanhemmat levittävät väitteitä kolmansille osapuolille saadakseen ulkopuolisia omalle puolelleen (Hannuniemi 2007).

” --- hänen oli tarkoitus tuhota minut tai ainakin minun mielenterveyteni. -- minusta liikkui niin viljejä juttuja, että tuntui melkoiselta ihmeeltä, että yksikään meidän lapsista oli hengissä, saati pystyisi vielä kävelemään.”

Vanhemmuus muuttuu eron jälkeen. Vanhemmat tulevat tietoisemmiksi omasta roolistaan vastuussa olevana kasvattajana. Kokemukset vanhemmuudesta vaihtelevat siten, kuinka kauan erosta on kulunut aikaa ja millä tavoin eroaminen on tapahtunut sekä millainen suhde vanhemmilla tällä hetkellä on. (Kääriäinen 2008, 82–83.) Isien tekemät lastensuojeluilmoitukset aiheuttavat äideissä erilaisia tunteita vanhemmuudesta. Osa äideistä kuvaa vanhemmuutensa muuttuneen epävarmaksi ja varovaiseksi, mikä näkyy muun muassa siten, että he tarkkailevat toimintaansa ja ovat erityisen tarkkoja kasvatus-tyylistään sekä siitä, miten he lapsensa kanssa arjessa toimivat. Yksi äiti pyrkii ennakkoimaan omaa käytöstään ja toinen kokee parhaakseen olla komentamatta lastaan. Olemalla varovaisia ja tarkkoja vanhempia, he varmistavat, ettei isä saisi kimmoketta tehdä lastensuojeluilmoitusta.

”Minusta on tullut varovaisempi ja annan lapsille enemmän periksi, ettei heillä olisi negatiivista kerrottavaa isän luokse mennessä. Pysin ennakoimaan mahd. paljon.”

”Minusta kasvoi hyvin tarkka vanhempi, jolla ei ole varaa virheisiin.”

Lapsen luottamus vanhempiin on pohja kaikelle muulle lapsen kehitykselle. Tapa, jolla lapsi kiintyy äitiinsä, heijastuu vahvemmin lapsen persoonallisuuden joustavuuteen ja keskittymiskykyyn (Juusola 2011, 110). Ymmärrän, että tämänkaltaisessa tilanteessa äidit pyrkivät toiminnallaan estämään kaikin keinoin, etteivät isät pystyisi kiusaamaan äitejä. Äitien hyvää tarkoittava toimintatapa varuillaan olemisesta, saattaa kuitenkin muodostaa uuden ongelman pidemmällä aikavälillä. Kasvatuksellisesta näkökulmasta vanhemman ei pidä ryhtyä lapselle kaveriksi, eikä päästää lasta kävelemään vanhemman yli. Lapsi tarvitsee kodin johdonmukaisia sääntöjä sekä rutiineja, jotta hänellä on turvallinen tunne vanhemmastaan. (Juusola 2011, 170–172.) Se mitä äiti voi kyseisessä tilanteessa tehdä, on lisätä rakkauttaan tietoisin toimenpitein. Osoittaa lapselle äidin olevan tässä, tapahtui mitä tahansa.

Osa äideistä mieltää isän pyrkineen vieraannuttamaan lasta siten että lastensuojeluilmoituksia käytettiin vieraannuttamisen ja kiusaamisen välineenä.

”Pelkäsin kommentaa lasta koska lapsen viha vain yltyi ja se lisäsi isän kanssa liittoutumista minua vastaan mistä saattoi seurata lisää ilmoituksia.”

Yllä olevan esimerkin mukaan on pääteltävissä, että vanhempien välinen konflikti on vaikuttanut äidin ja lapsen väliseen suhteeseen. Äiti kokee menettäneensä auktoriteettia omaa lastansa kohtaan. Alla oleva esimerkki puolestaan osoittaa, että isän vieraannuttamispyrkimyksen myötä äiti joutuu ponnistelemaan, ettei side omaan lapseensa katkea.

”Välillä koen, että lapsi on vieraannutettu minusta ja aivopesty kokonaan tottelemaan muita.”

Hannuniemi (2007, 29) ottaa kantaa lasten suojelemisen järjestelmään. Hänen mukaansa lapselle lojaliteettikonfliktin aiheuttamia haittoja tulisi tutkia. Konfliktia edistävää vanhempaa kohtaan tulisi heti alussa suunnatta tehokkaat sanktiot (Mt., 29). Warshak (2012, 287) puolestaan kuuluttaa, että vanhemman ei pidä jäädä toimeettomana katsomaan, kuinka lapsi liukuu toisen vanhemman ulottuvilta. Lapsen näkökulmasta on tärkeää, että äiti ei vastaa lapsen vihaan omalla vihallaan ja aggressiollaan. Kunnioittavan lapsi-vanhempi-suhteen takaisin saamiseksi on äärettömän tärkeää, että lasta ei torjuta. Pahimmillaan se voi katkaista yhteyden lapseen. Lapset ovat lähestulkoon aina lojaaleja kummallekin vanhemmalleen. Haukkumalla entistä puolisoa, ei saavuta mitään. Kiinnittämällä itse huomiota omaan kielenkäyttöön, ajan mittaan lapsi tulee huomaamaan eron ja arvostaa sen vanhemman asemaa, joka kykenee keskustelemaan toisesta vanhemmasta kunnioittavaan sävyyn. (Warshak 2012, 287–291.) Eräs äiti kertookin kokevansa pohjatonta surua siitä, että isän valheiden myötä lapsi on etäännyntä äidistä ja äiti ei kykene lastansa enää auttamaan lapsen voimakkaalta oireilulta.

Seuraavissa esimerkeissä on selkeästi huomattavissa isien eron jälkeisen kontrolloinnin tarve äitejä kohtaan, joka voidaan mieltää tiettyssä vakavuudessa myös eron jälkeiseksi vainoksi. Tutkielmaani osallistuneet äidit kokevat, että heidän toimintaansa ja arkeansa seurataan isän toimesta jatkuvasti. Pienikin virhe äitiydessä saattaa aiheuttaa lastensuojeluilmoituksen tai oikeusprosessin.

”Tuntuu kuin eläisin ikuisesti suurennuslasin alla kieli keskellä suuta, etten tekisi pienintäkään virhettä, ettei exäni saa käytettyä sitä minua vastaan joko lastensuojeluilmoituksen tai käräjähaasteen.”

”--- olen joutunut miettimään ihan normaalejakin tekemisiä ja sanomisia siltä kannalta, että isä vääntää niistä syyntä tehdä lastensuojeluilmoituksen.”

”Mieltä erittäin tarkasti, mitä tietoja annan isälle siinä pelossa, että hän kaikkea mahdollista materiaalia vääristelee ja ties millaisen shown saa aikaa. Koen, että piti eristäytyä.”

Naisen subjektiivisia kokemuksia eron jälkeisestä vainoamisesta tutkinut Anna Nikupeteri (2016, 40) nostaa esiin useiden tutkijoiden (Tjaden & Thoennes 1998, 8; Davis ym. 2000; Kamir 2001, 16) näkemykset, joiden mukaan parisuhteen kariutumisen jälkeen avautuu ikään kuin tyhjä areena vainoamiselle, koska puoliso ei kykene enää kontrolloimaan ja olemaan kiintymyssuhteessa entiseen puolisoonsa. Vainoaja saattaa tavoitella entisen puolison hyvinvoinnin heikentämistä ja vaarantamista tilanteissa, joissa hänen oma asemansa vaarantuu tai kun hän joutuu kokemaan pettymyksiä. (Nikupeteri 2016, 40.) Nikupeteri (2016, 37) täsmentää (Mattila-Aalto ym. 2012) ajatusta siitä, että käsitykset erovanhemmuuteen liittyvästä yhteyden pitämisestä, joustamisesta ja niiden taustalla olevasta moraalista vaateesta saattavat mahdollistaa entisen puolison vainoamisen.

Kiusaamistarkoituksessa tehdyt lastensuojeluilmoitukset aiheuttavat suunnatonta arvottomuuden tunnetta omasta vanhemmuudesta. Lastensuojeluilmoituksiin liitetyt syyttelyt ovat saaneen aikaan niin voimakasta ristiriidan tunnetta äitiydestä, että yksi äideistä on jopa alkanut ajattelemaan, ettei äitienpäivä kuulu hänelle.

”--- äitienpäivä on minulle kuin näytelmä suoraan helvetistä, enkä koe sen kuuluvan minulle.”

Jatkuvan negatiivisen palautteen myötä osa äideistä on alkanut uskomaa isän perättömiä väitteitä itsestään. Ei ole tavatonta, että kiusatuksi joutuminen vaikuttaa negatiivisesti itsetuntoon ja siten ajatuksiin itsestä. Satrin (2015, 31) kokemuksiin perustuvan tutkimuksen mukaan kiusatuksi joutunut poimii helposti kontekstista ne asiat, jotka tukevat hänen kokemustaan kiusattuna.

”Koin puoli vuotta uskomatonta loppuun palamista, voimattomuutta ja vihaa. Aloin uskomaa lasten isän puheet ja epäilemään itseäni. Olenko sitenkin sellainen kuin hän väittää?”

”Helposti epäilen vanhemmuuttani tai sen hyvyttä.”

Huoltokiusaamistarkoituksessa tehdyillä lastensuojeluilmoituksilla on kauaskantoisia ja heikentäviä vaikutuksia äitien elämään ja arkeen. Osa äideistä on alkanut pelkäämään vieraiden numeroiden soittoja sekä kirjeitä siinä pelossa, että heidän vanhemmuuttaan arvostellaan tai kyseenalaistetaan.

”Kerron, että perättömät ”hirveät” lastensuojeluilmoitukset ovat jättäneet jäljet elettyyn elämään, arvet, joista toipuminen kesti 10 v ellei kauemmin!”

”--- yhä pelkään tietynyyppisiä kirjekuoria sekä vieraiden numeroiden soittoja. --- vaikka uusia ilmoituksia ei ole tullut, ei isän arvostelu tai syyllistäminen ole loppunut. Joka viikko on jotakin.”

Eräs äiti vertaa huoltokiusaamisen uhrina olemista epänormaaliin elämään. Hän on jatkuvassa valmiustilassa, jos joku viranomainen tulisi kyseenalaistamaan hänen vanhemmuuttansa kirjeitse, puhelimitse tai käymällä kotona.

”Elämä oli sitä, etten koskaan puhelimen soidessa tiennyt, kuka viranomainen oli nyt milläkin asialla ja enkä koskaan tiennyt postilaatikolle mennessäni, keneltä viranomaiselta oli kirje missäkin asiassa enkä koskaan ovikellon kilisessä tiennyt, kuka viranomainen siellä milläkin asialla oli... Elämässä tuli epänormaali normaaliksi. Sellainen elämä, jota voi olla kirjoissa ja elokuvissa, mutta ei tosielämässä.”

Sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välillä on aina jonkinlainen valta-asetelma. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 (2) artiklan mukaan viranomaiset saavat tehdä väliintuloja perhe-elämään silloin, kun laki sen sallii ja se koetaan välttämättömäksi lapsen edun kannalta. (Mahkonen 1998, 89; Mahkonen 2003, 57.) Lähtökohtaisesti kotikäynnistä sovitaan aina yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Mikäli lapsen epäillä tai tiedetään olevan välittömässä vaarassa, on kotikäynti mahdollista toteuttaa ilman etukäteen sopimista. Tämän kaltaisen vallan käytön tulee kuitenkin olla harkittua ja perustua lakiin (Heinonen 2016, 244). Tyvitalo (2010, 61) korostaa hallituksen esityksen 309/1993 vp:n sivun 66 kannanottoa kotirauhaan liittyvästä välttämättömyysvaatimuksesta, joka rajoittaa sekä niitä tilanteita, joihin tarkastusvaltuus voidaan antaa, että sitä laajuutta, jossa tarkastusvaltuutta voidaan käyttää. Tyvitalon (2010, 61) mukaan lapsen kasvuolosuhteiden selvittämisen voidaan nähdä toteuttavan välttämättömyysvaatimusta. Äärimmillään täysin aiheeton ja kiusaamistarkoituksessa tehty lastensuojeluilmoitus voi sitoa sosiaalihuollon henkilöiden sekä mahdollisesti myös poliisipartion resurssit.

Aineiston perusteella lastensuojeluilmoitus ei ollut ainoa kirjallinen tapa moittia äidin vanhemmuutta. Eräs äiti kertoo saaneensa pitkiä sähköpostiviestejä lapsen isältä, joissa äitiyttä on arvosteltu.

”Lastensuojeluilmoitusten lisäksi olen saanut lukuisia, pitkiä sähköpostiviestejä, joissa on ranskalaisin viivoin lueteltu, missä ja miten toimin väärin. Niissä on kerrottu, miten pilaan lasten tulevaisuuden, eikä minulla ole heille mitään tarjottavaa. Lopulta niihin asioihin alkoi itsekkin uskoa. Itsetunto äitinä ja ihmisenä romahti. Meni työkyky masennuksen takia ja suunnittelin jopa itsemurhaa.”

Yllä olevassa otteessa äiti tuo esiin, että jatkuvat syytökset omasta vanhemmuudesta ovat aiheuttaneet pohjatonta tuskaa, joka pahimmillaan on saanut kirjoittajan pohtimaan itsemurhaa. Aiheettomien ja kiusaamistarkoituksessa tehtyjen lastensuojeluilmoitusten sekä herjaavien viestien lähettäminen on äärettömän voimakas kiusanteon tapa, jolla on suunnattoman heikentävä vaikutus kiusatun kokonaisyhyvinvointiin.

Analyysivaiheessa on perehdytty syvällisesti jokaisen äidin lähettämään kirjoitukseen. Näiden henkilökohtaisten tarinoiden siivittämänä uskallan todeta, että jokainen tutkielmaani osallistuneista äideistä allekirjoittaisi yhden äidin kokemuksen huoltokiusaamistarkoituksella tehtyjen lastensuojeluilmoitusten vaikutuksesta vanhemmuuteen – *”Lastensuojeluilmoitukset tuottivat ylimääräistä vaivaa, ahdistusta ja pelkoa.”*

5.3 ÄITIEN KOKEMUKSET KUULLUKSI TULEMISESTA LASTENSUOJELUILMOITUKSEN SELVITYKSEN YHTEYDESSÄ

Tässä kappaleessa kartoitan äitien kokemuksia siitä, miten äidit kokevat tulleensa kuuluisi sosiaalihuollossa, kun isien huoltokiusaamisen yhteydessä tehtyä lastensuojeluilmoitusta on selvitetty. Ihmiset usein mieltävät lastensuojeluilmoituksen automaattisesti liittyvän lastensuojelun asiakkuuteen. Sama ilmiö esiintyy äitien kirjoituksissa. Oletan, että tutkielmaani osallistuneet äidit tarkoittavat kirjoittaessaan ’lastensuojelusta tai lastusta’ tilannetta, kun lastensuojeluilmoitusta on selvitetty sosiaalihuollossa. Lastensuo-

jeluilmoituksen johdosta usein käynnistetään palvelutarpeen arviointi, josta olen tarkemmin kertonut kappaleessa 3.4.1.

Jaakko Rytkön (2019, 52) palvelutarpeen arvioinnin asiakkaiden osallisuudesta kertova tutkimustulos osoitti, että asiakkaat kokevat palvelutarpeen arvioinnin edelleen voimakkaasti lastensuojelun prosessiksi, vaikka se ei käytännössä toteudu lastensuojelussa. Osalla tutkielmaani osallistuneiden äitien lapsilla oli ollut lastensuojelun tai sosiaalihuoltolain mukainen voimassa oleva asiakkuus tutkielmaan osallistumisen hetkellä tai silloin, kun äidit kokivat joutuneensa lastensuojeluilmoitusten uhreiksi. Lähtökohtaisesti asiakkuudessa olevan lapsen oma nimetty sosiaalityöntekijä selvittää huoltajien ja lapsen kanssa lastensuojeluilmoituksen.

Sivulla 73 sijaitsevaan taulukkoon 2 olen koonnut äitien kokemuksia kuulluksi tulemisesta sosiaalihuollossa lastensuojeluilmoituksen selvityksen yhteydessä. Avaan kokemuksia perusteellisemmin analyysin edetessä. Taulukon 2 tarkoituksena on havainnollistaa, että äitien kokemukset asettuvat huomattavasti enemmän negatiivisiin kuin positiivisiin.

TAULUKKO 2. Äitien kokemukset kuulluksi tulemisesta sosiaalihuollossa lastensuojeluilmoituksen selvityksen yhteydessä

NEGATIIVISET KOKEMUKSET	POSITIIVISET KOKEMUKSET
<p>KOKEMUS KUULLUKSI TULEMISESTA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Äiti ei koe tulleen millään tavalla kuulluksi. • Äiti kuvailee kokemuksena kuulluksi tulemisesta järkeyttävänä, kylmäkiskoisena ja rumana. Kokee saaneensa ainoastaan leiman päähän, josta on seurannut häpeää. • Äiti kokee, että ei ole tullut kuulluksi mitenkään. Kertoo yrittäneensä saada äänensä kuuluviin, mutta on lopettanut yrittämisen. 	<ul style="list-style-type: none"> • On tullut kuulluksi tuomioistuimissa sekä sosiaalitoimissa. • Sosiaalityöntekijät ovat suhtautuneet ymmärtäväisesti.
<p>PUOLUEELLISUUS</p> <ul style="list-style-type: none"> • Äiti kokee sosiaalityöntekijöiden olevan puolueellisia; jos äiti tekisi lastensuojeluilmoituksen isästä, se otettaisiin koston ja kirjattaisiin kroonistuneena 	

huoltoriitana.

- Äiti (huoltaja) ei saanut etävanhemman ja sosiaalityöntekijän välisestä keskustelusta tietoja. Eli äiti huoltajana sivuutettiin lastensuojeluilmoituksen selvityksessä.
- Äiti kokee lastensuojelun työntekijän uskoneen isää ja ajaneen isän asiaa. Palvelutarpeen arviointi tehtiin ilman lähivanhemman (äidin) läsnäoloa. Työntekijä kuitenkin soitti ja pahoitteli asiaa ja aukaisi palvelutarpeen arvioinnin uudelleen.
- Äiti kokee, että työntekijät puhuivat ns. isän suulla. Äidin mukaan isä esiintyi täydellisenä vanhempänä ja häntä uskottiin. Lastensuojelu rohkaisi äitiä antamaan isälle lähivanhemmuuden.
- Kokemus, että viranomaiset asettuvat isän puolelle kerta toisensa jälkeen ja isä saa hajottaa ja hallita, ilman, että kukaan sitä tunnistaa.
- Kokemus, että äiti ei voi olla huolissaan isän vanhemmuudesta, koska isä on sen ilmoituksen tehnyt alun perin äidistä.

KUKAAN EI OTA KANTAA

- Äidin mukaan viranomaiset ovat voivotelleet huoltoriitaa ja vanhempien riitaisia välejä. Konkreettista apua ei ole saatu.
- Äidin mukaan lastensuojelu on vedonnut huoltoriitaa ja täten apu on jäänyt saamatta.
- Äiti kokee, että hän on joutunut ristituleen; lasten isä heittelee ilmoille syytöksiä. Äiti peloissaan puolustelee. Isä vaikuttaa asialliselta ja uskottavalta, äiti hysteriseltä. Viranomaiset eivät ota puolia, eivätkä kantaa.
- Äidin mukaan kukaan ei ole selvittänyt tai ottanut kantaa, miksi isä kiusaa tai tekee aiheettomia lastensuojeluilmoituksia.
- Vainon tunnistaminen on ollut haaste, etenkin kun työntekijät ovat vaihtuneet.
- Kahden äidin kokemuksen mukaan uhreja ei tunnista, vaan heidän kokemuksiaan vähätellään, mitätöidään ja syyllistetään.
- Kaikkialta on 'nostettu kädet pystyyn' ja sanottu, että äidin pitää itse miettiä lähivanhempana, mikä on lapsen parasta.

<p>APUA EI SAA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Äiti kokee, että sosiaalityöntekijät eivät tarjonneet konkreettista apua. • Kun äidillä oli hätä, mitään apua ei tarjottu, vaikka apu olisi lasten kannalta ollut tärkeää. • Äiti kokee menettäneensä uskon toimivaan lastensuojeluun, yhteiskunnan kykyyn auttaa vainoamistapauksissa, sekä uskon toimivaan oikeudenmukaiseen ja tasapuoliseen oikeusjärjestelmään. • Äiti olisi halunnut lastensuojelun asiakkuuden lastensuojeluilmoitusten selvitysten myötä, koska hänellä oli voimakas huoli lapsista. Se ei toteutunut. • Sosiaalityön heikot resurssit ovat estävänä tekijänä tuen saamisessa. 	<ul style="list-style-type: none"> • Äiti kokee saaneensa keskustelutukea sosiaalityöntekijöiltä lastensuojeluilmoitusten yhteydessä. • Sosiaalityöntekijä ohjasi paikkaan, josta saa tukea lähisuhdeväkivallan uhreille.
--	---

Taulukon 2 perusteella on selkeästi havaittavissa, että suurin osa tutkielmaani osallistuneista äideistä kokee, ettei heitä kuultu, ymmärretty ja kohdattu sosiaalihuollon viranomaisten toimesta. Turhautumista aiheuttaa se, ettei aiheettomien ja kiusaamistarkoituksessa tehtyjen lastensuojeluilmoitusten tekoon kyetä puuttumaan ja konkreettista apua on haastava saada. Osa äideistä kuitenkin kokee tulleen kuulluksi ja ymmärretyksi sekä ovat saaneet ohjausta ja tukea.

Kokemus kuulluksi tulemisesta

Arvokas kohtaaminen ja asiakkaan kokonaisvaltainen ymmärtäminen ovat sosiaalityöntekijän yksi tärkeimmistä työtehtävistä ja lähtökohdista ammattieettiselle työtoteelle. Jokainen asiakas tulee kohdata yksilönä. On suunnattoman tärkeää luoda asiakkaalle mahdollisuus kiireettömälle kohtaamiselle ja kuulluksi tulemiselle. Tutkielmaani osallistuneet äidit kuitenkin kokivat, että heitä ei ole kuultu kiusaamistarkoituksessa tehdyn lastensuojeluilmoituksen selvityksen yhteydessä. Äidit kokevat joutuneensa puolustautumaan isää ja sosiaalityöntekijää kohtaan ilmoituksen selvityksen yhteydessä.

”Se miten koen tulleen kuulluksi, nähdyksi ja ymmärretyksi lastensuojeluilmoitusten jälkeen ja eri auttaja verkostoissa on ollut järkyttävää, kylmäkiskoista ja rumaa!”

”En koe tullessani millään tavalla kuulluksi. Kaava on vuosia ollut sama: exä heittelee ilmoille syytöksiä. Minä peloissani yritän puohustautua. Exä vaikuttaa asialliselta ja uskottavalta. Minä hysteeriseltä. Viranomaiset eivät ota puolia, eivätkä kantaa.”

Kuulluksi tulemattomuus aiheuttaa äideissä pettymystä. Erään äidin mukaan hänen huoltansa ei ymmärretty, eikä otettu tosissaan. Sosiaalivirkailija oli ehdottanut äidille, että hänen tulisi itse etsiä kiusaaja käsiinsä, ilman, että työntekijä kyseenalaisti minkälaiseen vaaratilanteeseen äiti saattaisi joutua, ottaen huomioon isän väkivaltaisen taustan. Äiti kertoo yrittäneensä kaikkensa saadakseen oman äänensä kuuluviin, mutta tuloksetta.

Sosiaalityöntekijöiden ymmärtämättömyys on aiheuttanut turhautumista ja asiakas–työntekijä valtasuhteen. Äidin mukaan sosiaalityöntekijän voi olla haastava ymmärtää äidin tosiasiallista kokemusta, mikäli työntekijällä ei ole vastaavanlaisia kokemuksia omasta elämästään.

”--- eihän ne sinua ymmärrä, koska eivät ole kokeneet samaa, vaan elävät itse siinä normaalissa parisuhteessa ja perheessä. Kukaan ei voi auttaa sinua oikeasti. Ei kukaan sinua suojele, kun pyydät apua, sinua pidetään hulluna.”

Juhilan (2006, 139) mukaan on tärkeä purkaa sellainen asetelma, jossa sosiaalityöntekijät määrittäisivät ainoastaan ammatillisen asiantuntijatiedon ja asiakkaat ainoastaan maallikkotiedon haltijoiksi. Sosiaalityöntekijät ja asiakkaat saattavat hyvinkin elää samanlaisten haasteiden kanssa. Monesti tällaista toveruusmallin mukaista keskustelua saatetaan kuitenkin pitää ei-ammattimaisena. (Mt., 139–140.) Kokemukseni mukaan erityisesti lyhytaikaisissa asiakassuhteissa työntekijät harvoin nostavat esiin minkäänlaisia omaan elämään liittyviä asioita.

”Sosiaalivirkailijat kyllä yleensä ymmärsivät melko nopeasti tilanteen, kun selitin oman puoleni tarinasta, eivätkä lasut johtaneet tarkempiin tutkimuksiin.”

Kaksi äideistä on tullut kuulluiksi sosiaalitoimessa, vaikka konkreettista apua he eivät ole saaneet. Näiden äitien positiiviset kokemukset kumpuavat siitä, että heitä ymmärrettiin ja heidän tilanteeseensa suhtauduttiin vakavasti. Mielestäni tämä osoittaa, että sosi-

aalityöntekijällä on aina jonkinlaisia keinoja puuttua huoltokiusaamiseen, vaikka ei olisikaan tarjota konkreettisia palveluja. Sosiaalityössä ymmärtämisellä ja läsnä olemisellä on merkittävä vaikutus.

Puolueellisuus

Kirjoitusten perusteella on tulkittavissa, että äidit kokevat tullessaan eriarvoisesti kohdelluiksi isään verrattuna sosiaalityöntekijän toimesta. Äidit kokevat, että heidän näkökulmaansa ei uskota. Tämä näkyy esimerkiksi siten, että erään äidin mukaan sosiaalityöntekijä ei ottanut äidin huolta tosissaan, koska isä oli alun perin lastensuojeluilmoituksen tekijä. Toinen äiti vertasi tapaamista ristikuulusteluksi, jossa oli monta viranomaista paikalla ja äiti joutui puolustelemaan itseään.

”Palaverissa saattoi olla 7–8 viranomaista, jotka vuorollaan pommittivat minua kaikenmaailman kysymyksillä. Kuka normaalisti joutuu sellaiseen ristikuulusteluun? Ja näki, että lähtökohtaisesti kukaan ei uskonut, että minä puhun totta! Exää uskottiin kyllä.”

Yllä oleva ote selittää sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välistä ristiriitaista suhdetta. Sosiaalityön ammattilaisen tarkoituksena on seistä asiakkaidensa rinnalla ja vahvistaa heidän omia resurssejaan. Toisaalta työhön liittyy kontrollin tehtävä, erityisesti, jos käsitelystä ilmenee lapsen liittyvä huoli. Sosiaalityön vuorovaikutuksessa kontrollin ja tuen suhde on yleensä toisiinsa kietoutuneena. (Juhila 2006, 216.)

Aineistosta on paikannettavissa, että äidit kokevat jäävänsä alakynteen, mikäli he eivät ole hyviä puhujia selvityksen yhteydessä. Erään äidin mukaan isä kykeni hyvällä ilmaistaidollaan vaikuttamaan sosiaalityöntekijän päätöksiin. Yksi äiti kuvaa isän esiintyneen niin hyvänä puhujana, että sosiaalityöntekijää vedettiin äidin sanojen mukaan perässä kuin ”litran mittaa.” Kyseinen äiti kokee, että hänen rehellisyytensä lastensuojeluilmoituksen selvityksen yhteydessä koitui hänelle kohtaloksi ja isän valehtelu sai aikaan sen, että äidistä tehtiin sosiaalityöntekijän silmissä se huonompi vanhempi, mihin isä lastensuojeluilmoituksella pyrkikin. Osa äideistä kävi pohdiskelua kirjoituksissaan, että kannattaako edes olla rehellinen perheen asioista sosiaalityöntekijän tapaamisella, koska tilanne voi ajautua pahemmaksi.

”Jos ei ole hyvä puhuja lastensuojelussa, niin ei pärjää.”

”Käynnit keskittyivät kaivelemaan minusta ongelmia ja minä hölmö olin asioista rehellinen. Rehellisyyden jälkeen minua ei ”jätetty rauhaan” ja käynneillä puitiin lähinnä isän perättömiä syytöksiä, jotka repivät minua entistä enemmän rikki. Isä esiintyi täydellisenä vanhempana ja häntä uskottiin. Lastensuojelu rohkaisi minua antamaan isälle lähivanhemmuuden.”

Lapsen tuen tarpeen näkökulmasta on vaarallista, mikäli vanhemmat joutuvat valehtelemaan sosiaalityöntekijän tapaamisella perheen kokonaistilanteesta. Sosiaalityön tavoitteena on tukea eri tavoin marginaalisiin elämäntilanteisiin joutuneita ihmisiä, jotka ovat kokeneet vaikeuksia (Pohjola 2016, 87). Oman vanhemmuutensa kiillottamisen myötä lapsi ja perhe saattavat jäädä ilman tarvitsemaansa tukea.

Kirjoitusten perusteella on selkeästi pääteltävissä, että äitien suurin toive on tulla kuuluisiksi ja nähdä lastensuojeluilmoitusten selvityksen yhteydessä. Osa äideistä kokee, että heidän vanhemmuutensa koetaan eriarvoisena isää kohtaan. Kolme äideistä kokee sosiaalihuollon työntekijöiden olleen puolueellisia isää kohtaan, mikä näkyi siten, että tapaamisilla isää uskottiin ja äiti jäi toisena vanhempana altavastajaksi.

Viranomaisen toimintaa ohjaa yhdenvertaisuuslaki (1325/2014), jonka tavoitteena on kiinnittää erityistä huomiota siihen, että viranomainen, tässä tapauksessa sosiaalityöntekijä, kohtelee asiakkaitaan samanarvoisesti. Erityisesti tilanteissa, joissa vanhempien välit ovat selkeästi ristiriitaiset, työntekijöiden tulisi kiinnittää huomiota puolueettomuuteen. Sanavalinnoilla, ilmeillä ja eleillä on merkitystä.

”Viranomaistoiminnan sokeus ja lapsenkin kokema kylmyys ja kliinisyys sekä ehkä alitajuinen puolen valinta äitiä ja lastakin vastaan on käsittämättömän todellista.”

On huolestuttavaa, mikäli asiakas kokee saaneensa epäoikeudenmukaista kohtelua sosiaalityöntekijän toimesta. Eräs äiti kertoo, ettei hän lapsen toisena huoltajana saanut etävanhemman ja sosiaalityöntekijän välisestä keskustelusta dokumenttia. Lähtökohtaisesti lastensuojeluilmoituksen selvitys tulisi tehdä yhdessä huoltajien ja lapsen kanssa, siten että huolenaiheista keskustellaan yhdessä eri kokoonpanoilla. Mikäli toinen huoltaja sivuutetaan oman lapsensa asiassa, ei se ainakaan lisää vanhempien hyvää yhteistyövanhemmuutta.

”Suurimman vääryyden koen olevan se, että etävanhemman ja sosiaalityöntekijöiden välisestä keskustelusta en papereita saanut, enkä täten edes tiedä mitä kaikkea minusta on valehdeltu.”

Toinen äiti ohitettiin täysin toisena huoltajana lastensuojeluilmoituksesta johtaneessa palvelutarpeen arvioinnissa. Arvioinnin aloittamisesta on kuitenkin ilmoitettava viipymättä lapselle ja lapsen huoltajilleen, ellei tiedon antamatta jättämiselle ole lakiin perustuvaa syytä (viranomaistoiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 2 mom.; sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 11 §:n 3 mom.). Palvelutarpeen arvioinnin tarkoitus perustuu asiakaslähtöisyyteen, jolloin lapsen ja lapsen huoltajien kanssa yhdessä kartoitetaan lapsen ja hänen perheensä kokonaistilannetta sosiaalihuollon sekä mahdollisten muiden lapsen elinpiiriin liittyvien aikuisten kanssa. (Saastamoinen 2016, 170–171.)

”Lastensuojelun työntekijä uskoi isää ja ajoi isän asiaa. Palveluntarpeen arviointikin tehtiin ilman lähivanhemman (minun) läsnäoloa. Kuultiin vain äitipuolta toisena huoltajana (joka hän ei ollut). Kun sain paperit kotiin raivostuin ja soitin työntekijälle, hän oli vaihtanut jo piiriä. Uusi työntekijä ei aluksi kuunnellut tai ymmärtänyt miksi raivoan puhelimessa.”

Äidin tuohtuminen sosiaalityöntekijää kohtaan on ymmärrettävää, koska hänen näkemystään toisena huoltajana ei palvelutarpeen arvioinnin aikana kuultu, vaikka laki sitä edellyttää. Turhautumista aiheuttaa myös työntekijöiden vaihtuvuus. Mikäli lastensuojeluilmoituksia tehtiin paljon, joutui aina ikään kuin kertomaan kaiken uudelleen toiselle työntekijälle.

Eriarvoiseksi joutuminen ja puolueellisuuden kokemus eivät ilmene ainoastaan äidin ja isän välillä, vaan myös lapsi on tullut ohitetuksi omassa asiassaan.

”Sossu kirjoitti isälle erittäin myönteisen lausunnon, vaikka lausunnon laatijat eivät koskaan tavanneet edes yhtään lasta!”

”Lapsi on ollut väkivaltaa ja uhkailua todistamassa, eikä asiaa ole lapsen kanssa käsitelty mitenkään.”

Lastensuojeluilmoituksen selvityksen yhteydessä asiakkaana on ensisijaisesti lapsi ja sitä kautta hänen perheensä (Heinonen 2016, 243). Heinonen korostaa, että lastensuojelussa ja sosiaalihuollossa toimivilla asiantuntijoilla tulisi olla laaja ymmärrys ihmisoi-

keussopimuksista ja niiden velvoittavuudesta. Palvelujärjestelmässä on arvioitu, että arkitiedon ohittaminen koetaan riskiksi. Täten lapsen osallisuutta voidaan edesauttaa, kun lapsi saa riittävästi ja ymmärrettävästi tietoa. (Heinonen 2016, 253.) Perheenjäsenten väliselle väkivallalle altistuminen käsitetään yhdeksi lapsen kohdistuvan väkivallan muodoksi. Mikäli lapsi joutuu usein todistamaan vanhempien välistä väkivaltaa, aiheuttaa se vakavan uhan lapsen tunne-elämän kehitykselle. (Hakulinen, Riihonen & Laajasalo 2019, 212.) Sosiaalityöntekijän tulisi aina puuttua perheen sisäiseen väkivaltaan ja ottaa asia puheeksi lapsen ikätason mukaisesti. Esimerkiksi Pesäpuu Ry:n tuottamat Kirahvi-materiaalit edistävät puheeksi ottamista pienten lasten kanssa.

Kukaan ei ota kantaa

Sosiaalityön instituutiolla on keskinäistä ongelmatyönjakoa asiakkaiden tarpeista. Tämä näkyy siten, että palveluverkostossa käydään jatkuvaa keskustelua, mihin palveluihin asiakkaiden tulisi kuulua ja mikä määrittyy kunkin avuntarvitsijan keskeiseksi ongelmaksi. (Juhila 2006, 226.) Tutkielmaani osallistuneet äidit ovat havainneet, ettei heidän tarvitsemaansa tukea huoltokiusaamiseen liittyen ole juurikaan tarjolla, eikä heidän huolenaiheensa kuulu oikein kenellekään viranomaiselle.

Äidit kokevat sosiaalihuollon toiminnan välinpitämättömänä. Tämä näkyy esimerkiksi siten, että sosiaalityöntekijä ei puuttunut tarvittavalla vakavuudella perheen tilanteeseen, vaikka vanhempien yhteisvanhemmuudessa oli selkeitä haasteita, mikä näkyi muun muassa isän jatkuvien kiusaamistarkoituksessa tehtyjen lastensuojeluilmoitusten tekona.

*”--- kukaan ole ottanut asiakseen selvittää miksi isä harrastaa kiusante-
koa ja miksi isä tekee aiheettomia lastensuojeluilmoituksia valheellisin pe-
rustein. Saamme joka kerta kuulla, että koska lapsesta pidetään huolta
molemmilla koteissa ja päiväkodin henkilökunnalla ei ole huolta lapses-
ta, heillä ei ole tarvetta edetä asiassa.”*

*”Isä kieltäytyy kaikista tapaamisista eikä ole ollut myöskään yhteistyöha-
luinen lastensuojelulle tai perheneuvolaan.”*

Yllä olevissa otteissa on tavanomainen tilanne, mihin lastensuojeluilmoituksen selvityk-
sen yhteydessä ajaututaan, mikäli vanhemmilla on huolta toistensa vanhemmuudesta,
mutta kaikki osapuolet (perhe & työntekijät) eivät tunnista huolta. Ensimmäisen otteen
mukaan lastensuojeluilmoituksia on tehty useampia ja luultavasti palvelutarpeen arvi-

ointi on aloitettu, koska päiväkodin näkemystä on kartoitettu. Oletettavasti lapsen mielipidettä on myös selvitetty sosiaalihuoltolain 32 §:ään tai lastensuojelulain 5 §:ään perustuen. Sosiaalityöntekijöille ei ole kuitenkaan keskustelujen perusteella ilmennyt lastensuojelullista huolta ja tilanne on nähty sosiaalihuollon puolesta vanhempien välisenä ristiriitana.

Mielestäni tilanne on entistä monimutkaisempi, mikäli toinen vanhemmista ei suostu peruspalveluihin, kuten perheneuvolan tai perheasiansovittelun tarjoamaan tukeen, joiden avulla vanhempien välistä vuorovaikutusta voitaisiin edistää. Vanhempien välisten riitojen on kuitenkin todettu olevan lapselle haitallista ja täten lapsen kannalta olisi erityisen tärkeää, että vanhemmat yhteismielisesti edesauttaisivat hyvää yhteistyövanhemmuutta. Mikäli vanhemmat kieltäytyvät peruspalveluiden tuesta, eikä palvelutarpeen arvioinnin aikana ilmene lastensuojelun asiakkuuden tarvetta, ei perhettä voida sen hetkisen tiedon perusteella velvoittaa palveluihin.

Aikaisemmin käsittelemässäni kappaleessa 5.1 ilmeni, että lastensuojeluilmoitusten teko lisääntyi oikeudenkäyntien yhteydessä. Huoltoriidan ja huoltokiusaamisen keskelle joutuneet äidit toteavat pettyneinä, että mikäli lastensuojeluilmoitus paikannettiin huoltoriidan, huoltokiusaamisen tai vainoamisen yhteyteen, niin sosiaaliviranomaiset eivät juuri ottaneet kantaa. Osassa kirjoituksia korostetaan myös viranomaisten keinottomuutta puuttua huoltokiusaamisen ja huoltoriitaan. Viranomaisten koetaan 'pesevän kätensä', mikäli tilanne tunnustetaan palveluverkostossa huoltoriitana.

”Lastensuojelun koen vetoavan aina huoltoriitaan ja on loukkaavaa, kun perusteellisia pelkoja väkivallasta vähätellään tai jätetään kokonaan huomiotta.”

”Minulla oli puolestaan hätä lapseen liittyen ja olisin kaivannut tukea lastensuojelun (tai edes joltain taholta).”

Sosiaalitoimen vaikutusmahdollisuuksia huoltoriitatilanteessa on kritisoitu niin asiakkaiden kuin tutkijoidenkin toimesta. Auvisen (2006, 135) mukaan lastensuojelulaista ei ole paikannettavissa selkeää vastausta siihen, mahdollistaako huoltoriita lastensuojelulliseen interventioon. Asia on ristiriitainen lastensuojelulakiin nähden, koska lastensuojelulaki edellyttää ehkäisemään perheiden ongelmia ja puuttumaan jo havaittuihin ongelmiin. Lastensuojelulain perustavoite kuitenkin pohjautuu siihen, että jokaisella lapsella olisi oikeus tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä turvalliseen kasvuympä-

ristöön. Ja kaikista tärkeimpänä oikeus erityiseen suojeluun. (LSL 1 §.) Kaivosoja & Auvinen (2003, 16) kuitenkin korostavat, että lastensuojelulain perusteella sosiaalitoimella on toimintavelvollisuus, mikäli puutteet uhkaavat lapsen kehitystä.

Mikäli vanhemmat tekevät toistensa vanhemmuuteen liittyen jatkuvasti lastensuojeluilmoituksia, on riski, että ilmoitukset menettävät niin sanotusti paikkaansa pitävyyttä. Tämä on havaittavissa myös erään äidin kirjoituksessa. Hän kokee, että hänen huoltansa tuskin otettaisiin tosissaan, mikäli hän äitinä tekisi lastensuojeluilmoituksen isän vanhemmuuteen liittyen, koska heidän perheensä asiaa on jo aikaisemmin selvitetty sosiaalityöntekijän toimesta.

”Jos minä tekisin lasun exästäni, se varmasti otettaisiin lähinnä ”kostonna” hänen junailemasta lasusta ja kirjattaisiin lähinnä kroonistuneena huoltoriitana.”

Jokainen lastensuojeluilmoitus on arvioitava ilman ennakko-olettamuksia. Black, Saini, Fallon, Deljavan, Theoduloz & Wall (2016, 143) toteavat, että sosiaalityöntekijät eivät voi olettaa väitteiden olevan vääriä tai perusteettomia, vain siksi, että tiedetään perheessä olevan käynnissä huoltoriita.

Vanhempien haastavat eroristiriidat, pitkittyneet huoltoriidat sekä huoli lapsista ovat syitä eropalveluiden nopealle kehittämistarpeelle (Hämäläinen, Kääriäinen & Pölkki 2012, 9–11). Vaikka kokemus tuen tarpeesta ja sen hyödyllisyydestä on yksilöllinen (Toikkanen & Virtanen 2018, 14), niin tutkielmaani osallistuneiden äitien kokemusten perusteella voin olettaa Turvassa -hankkeen olevan erittäin kaivattu edistysaskel eropalveluiden kehittämiseksi. (ks. sivu 28, Turvassa -hanke 2019–2021.)

Jokaisen 18 äidin kirjoituksesta on aistittavissa voimattomuutta taistella viranomaisia vastaan, että huoltokiusaamiseen liitetyt asiat, kuten mustamaalaaminen, vaino ja vieraannuttaminen tunnistettaisiin sosiaalihuollossa ja muissa tukipalveluissa. Äidit ovat kirjoitusten perusteella tuohtuneita siitä, etteivät sosiaalityöntekijät sekä oikeustoimi kykene puuttumaan huoltokiusaamiseen.

”--- olen täysin menettänyt uskoni toimivaan lastensuojeluun, yhteiskunnan kykyyn auttaa vainoamistapauksissa, sekä uskoni toimivaan, oikeudenmukaiseen ja tasapuoliseen oikeusjärjestelmään.”

Kokemusta vainotuksi joutumisesta on sivuttu osassa äitien kirjoituksia. Yllä olevassa otteessa on nostettu esiin vainon tunnistamattomuus sosiaalihuollossa lastensuojeluilmoituksen yhteydessä. Nikupeterin (2016) eron jälkeiseen vainoon liittyvän väitöskirjan mukaan isän aiheuttama vaino äitiä kohtaan vaikuttaa negatiivisesti lasten arkeen sekä heidän fyysisiin, psykososiaalisiin ja emotionaalisiin prosesseihin. Lapset aistivat äidin pelon, turvattomuuden ja huolen tunteen (Nikupeteri 2016, 123).

Aikaisemmat tutkimukset osoittavat, että viranomaisten on haastava tunnistaa vainon uhreja, koska heillä ei välttämättä ole riittävää osaamista vainoon liittyen. Tunnistamattomuus on täten hankaloittanut uhrien avun saamista. (Nikupeteri & Laitinen 2017, 19.) Tämä ilmenee myös tutkielmiani osallistuneiden kahden äidin kirjoituksessa. Nikupeteri ja Laitinen (2017, 24) mieltävät vainon julkiseksi, poliittiseksi ja ihmisoikeudelliseksi kysymykseksi, mihin ammattilaisten tulisi puuttua.

”Apua en ole saanut käytännössä mistään. Mikään ei koskaan kuulu varsinaisesti kenellekään, vaikkakin kansainväliset sopimukset velvoittavat huolellisuuteen lasten ja naisten suojelemiseksi.”

Äitien kokemukset tuen saamattomuudesta on tärkeä viesti yhteiskunnalle. Sinikka Törmä ja Merja Pentikäinen (2016, 5) kirjoittavat sosiaali- ja terveysministeriön naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseen liittyvässä raportissa, että Suomi on saanut huomautuksia riittämättömistä toiminnoista puuttua naisiin kohdistuvaan väkivaltaan YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan yleissopimuksen täytäntöönpanoa valvovalta komitealta, YK:n kidutuksen vastaiselta komitealta ja YK:n ihmisoikeusneuvostolta sekä Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutetulta (Törmä & Pentikäinen 2016, 5; HE 155/2014 vp, s. 15). Täten olisi erittäin tärkeää, että sosiaalihuollon työntekijät saisivat riittävää koulutusta vainon sekä lähisuhdeväkivallan tunnistamiseksi.

Alla oleviin kokemuksiin perustuen huoltokiusaamisen uhreiksi joutuneista voidaan jollain tavalla puhua väliinputoaja-asiakkaina. Väliinputoaja-asiakkaille ei ole tarjolla useita vaihtoehtoja, joista hän voisi valita mieleisensä asiakkuuden ja palvelut (Juhila 2006, 226).

”Tapaamiseen otin mukaan siihen mennessä kertyneet oikeudenpäätökset ja tulosteen s-posteista. --- kerroin suoraan heille, että koen tämän jatku-

mona oikeuskäsittelyille ja tapana kontrolloida miten minä käytän sen vähän lapsivapaan ajan mitä minulla on. Onneksi pöydän toiselle puolelle sattui sellainen sosiaalityöntekijä, joka otti minut vakavasti ja uskoi minua.”

”--- kaikkialta vain nostettiin kädet pystyyn ja sanottiin, että sinun pitää nyt vain itse miettiä lähivanhempana mikä on lapsen parasta. Jäin siis käytännössä yksin.”

Äitien kirjoitukset osoittavat, että huoltokiusaamistarkoituksessa tehdyt lastensuojeluilmoitukset aiheuttavat asiakkaalle 'pompotteluefektin' ja kokemuksen, ettei heidän asiansa kuulu kenellekään. Äitien kokemukset tukevat Terveystieteiden tutkimuskeskuksen vuoden 2018 raporttia, jonka mukaan myös sosiaalityöntekijät kokevat, etteivät vanhemmat ja lapset tule autetuiksi ja Suomessa on iso palveluaukko juuri haastavien eroperheiden avun tarjoamisessa. Sosiaalityöntekijöiden mukaan katse suunnataan usein lastensuojeluun siinä vaiheessa, kun muissa palveluissa ei nähdä riittävää muutosta perheen tilanteen edistämiseksi. Sosiaalityöntekijät korostavat, että lastensuojelullakaan ei ole selkeää toimintamallia asioiden ratkaisemiseksi, vaan tilanne koko perheen tilanteen edistämiseksi edellyttää laadukasta viranomaistenvälistä yhteistyötä. (Yliruka, Vartio, Pasanen & Petrelius 2018, 19–20.)

Äitien kirjoitusten perusteella on nähtävissä selkeä yhteistyönaukko kunta, - tai kuntayhtymä kohtaisten peruspalveluiden, perheoikeudellisen yksikön, sosiaalihuollon lastensuojeluilmoitusten selvitysyksikön sekä kolmannen sektorin palveluiden kesken. Tiiviimmällä ja moniammatillisemmalla yhteistyöllä voitaisiin puuttua ennalta ehkäisevästi jatkuvien huoltokiusaamistarkoituksessa tehtyjen lastensuojeluilmoitusten tekoon. Vaikka lapsen huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsesta, tulisi yhteiskunnan kuitenkin tukea vanhempien kasvatustehtävää.

Apua ei saa

Kirjoituksissa esiintyy sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden kannalta yhteiskunnallisesti haastava ilmiö – sosiaalihuollon heikot resurssit. Äidit toivovat sosiaalityöntekijöiltä ymmärrystä ja asioiden laaja-alaisempaa pohtimista, ennen asioihin reagoimista. Erityisesti tilanteissa, joissa on kokemus täysin perättömistä lastensuojeluilmoituksista. Positiivista on kuitenkin huomata, että äideiltä löytyy ymmärrystä sosiaalityöntekijöiden

eettisestä dilemmasta, eli lain, ammattieettisyyden ja heikkojen resurssien aiheuttamasta ristipaineesta. On tutkitusti todettu, että sosiaalityöntekijät kokevat eettistä ristiriitaa, kun hallinnon asettamat odotukset ja reunaehdot työlle eivät vastaa työntekijöiden odotuksia hyvän työn tekemisestä (Kempainen, Arola, Helavirta, Martin, Niskala, Seppälä, Tiitinen & Vuorijärvi 2018, 204).

”Lastensuojeluun minulla on mennyt ns. usko. Voi olla hyvä enemmän yli- kuin ali reagoida, mutta pitäisi ymmärtää traumat, joita ylireagointi saa aikaan. Asiat tulisi selvittää paremmin ennen reagointia. Tapoja olisi, jos resursseja olisi.”

”Toimivampaa auttaja verkostoa täällä tarvitaan. --- jos olisi yhteiskunnassa riittävästi rahaa ja aikaa paneutua näihin tilanteisiin. Vääristä asioista säästetään tänä päivänä.”

Yleisesti ottaen äidit kuvaavat, että mitään konkreettista apua ei ole ollut saatavilla. Yksi äiti kertoo saaneensa tukea perheneuvolasta, mutta muutosta ei ole tapahtunut. Toisen äidin kokemus pohjautuu siihen, että hän olisi ollut valmis ottamaan tukea vastaan, mutta sosiaalihuollon puolelta tukea ei tarjottu.

”Mitään apua he eivät tarjonneet, vaikka olisi kyllä ollut tervetulluttakin lasten takia.”

Osa äideistä eritteli keinoja huoltokiusaamisen yhteydessä tehtyjen lastensuojeluilmoitusten minimoiseksi. Erityisesti toivotaan kokemusasiantuntijuuden hyödyntämistä ja moniammatillista osaamista. Perheasioiden sovittelulla ja psykologian osaamisen hyödyntämisellä koetaan olevan vaikutusta huoltokiusaamisen vähentämiseksi.

”Perättömät lastensuojeluilmoitukset ovat minusta vitsi. Leikki, johon ei pitäisi antaa mitään mahdollisuuksia lastensuojelussa ero tilanteissa vaan ohjata suoraan perheneuvolaan tai perhesovittelukeskukseen, tai muun perhepalvelun piiriin. Sinne töihin lakimies ja mielenterveysasioihin perehtynyt (erikois psykologi). Vuosien, vuosikymmenien eroriidat jää näin hanaan menneisyyteen ja kiusaajat lopettavat tämän veivaamisen.”

”Mielestäni perheiden parissa työskentelevillä pitäisi olla paremmin psykologista tietämystä, tai käytettävissä alan henkilöstöä.”

Riitaisten huoltajuusasioiden sopimiseksi on käytössä tuomioistuinsovittelu, jonka avulla pyritään yhteisymmärrykseen ja sovinnolliseen ratkaisuun (Aaltonen 2015, 43). Osa

äideistä kertoo asioineensa perheasioiden sovittelussa sekä tuomioistuimien avusteisessa sovittelussa, mutta siitä huolimatta huoltokiusaaminen on jatkunut lastensuojeluilmoitusten teolla. Eräs äiti selventää kolmen vuoden taisteluaan lastenvalvojien, perheasiansovittelijoiden, oikeusavustajien sekä muiden tukipalveluiden kanssa, että he ymmärtäisivät huoltajuuteen liittyviä epäkohtia ja ongelmien taustasyitä. Ongelmana onkin palveluiden kyvyttömyys vastata eroavien perheiden tarpeisiin erityisesti silloin, kun kyse on korkean konfliktin erosta ja kroonistuneista huoltoriidoista (Yliruka ym. 2018, 60).

” --- miten koulutetut ihmiset eivät pääse jyvälle siitä, mitä oikeasti tapahtuu.”

” --- apua en ole saanut käytännössä mistään. Systeemi on äärimmäisen kankea muuttumaan ja sensitiivisyys ja kokemusasiantuntijuus puuttuvat.”

”Valitettavasti vaan niin paljon on tätä eron jälkeistä kiusaamista. --- kukaan ei voi auttaa sinua oikeasti!”

Tutkielmaani osallistuneiden äitien näkemykset korreloivat tutkimuksiin, joiden mukaan tämänhetkiset saatavilla olevat eropalvelut eivät ole riittäviä (ks. Mattila-Aalto ym. 2012; Haavisto, Bergman-Pyykkönen & Karvinen-Niinikoski 2014).

Lastensuojeluilmoituksen selvityksen tekijät ovat haastavassa tilanteessa, mikäli toinen vanhemmista mieltää ilmoituksen olevan täysin aiheeton ja perätön. Samaa todetaan myös Hillin (2018) tutkimuksessa, jossa sosiaalityöntekijät kuvaavat olevansa lastensuojeluilmoituksen selvittämisen yhteydessä totuuden ja valheen välimaastossa, kun on arvioitava vanhemman väittämää sekä sen todenperäisyyttä. (Hilli 2018, 36.)

Sosiaalityöntekijöiltä toivotaan ymmärrystä ja halukkuutta tunnistaa huoltokiusaamista. Kahden äidin kokemukseen perustuen kuunteleminen ja ymmärtäminen koettiin riittäväksi tueksi. Toinen äideistä oli ohjattu järjestöön, josta sai apua lähisuhdeväkivaltaan. Avun ja tuen puute on kuitenkin saanut osan äideistä pelkäämään sosiaalihuoltoa. Äidit ovat joutuneet vähättelemään perheen tilannetta lastensuojeluilmoituksen selvityksen yhteydessä, koska mitään tukipalveluja ei ole ollut tarjolla. Alla olevissa otteissa on havaittavissa äitien pelko lapsen sijoittamisesta, mikäli isä jatkaisi mustamaalaamista ja äitien näkemyksiä sosiaalityöntekijän toimesta ei enää uskottaisikaan.

”Jos olisin saanut enemmän ymmärrystä sosiaalityöntekijöiltä, niin ehkä olisimme jo silloin saaneet myös näihin apua. Silloin piti keskittyä selviytymiseen ja pyrkiä olemaan mahdollisimman vaivaton, ettei vain lasten

tarvitse kotoaan sijoitukseen lähteä. Muuta apua ei todellakaan ollut tarjolla.”

” --- minua vihaamaan manipuloitu lapsi sai raivareita, niin pelkäsin että naapuri tekisi ilmoituksen lapsen huudosta, joka olisi 'viimeinen niitti' kun ilmoitus tulisikin muualta ja minulta vietäisiin lapsi.”

”Luottamus ihmisiin ja sosiaalityöhön on mennyt. Pelkään joskus jopa koko systeemiä.”

”Mutta lasujen paukuessa oma usko alkoi loppumaan monta kertaa. Mitä jos sossu ei usko minua?”

Sosiaalityön yhteiskunnallinen pyrkimys on kansalaisten osallistaminen ja mahdollisuuksien parantaminen sekä asiakkaiden asioiden ajaminen (Juhila 2006, 259). Tutkielmani kuitenkin osoittaa, että sosiaalityöntekijät ja sosiaalityö koetaan pelotteena, mikäli taustalla on huoltokiusaamista, johon ei ole saatu riittävästi tukea.

6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielmani tavoitteena oli saattaa esiin äitien ääntä ja kokemuksia isien tekemistä lastensuojeluilmoituksista huoltokiusaamisen yhteydessä. Tutkielmassani aiheettomalla lastensuojeluilmoituksella tarkoitettiin huoltokiusaamisen yhteydessä tehtyä lastensuojeluilmoitusta, jonka tavoitteena on mustamaalata toisen vanhemmuutta. Tutkijana haluan kuitenkin korostaa, että huoli omasta lapsesta on jokaisen subjektiivinen kokemus. Lastensuojeluilmoituksen huolenaihe voidaan mieltää eri tavoin asianosaisten kesken. Koska aikaisempaa tutkimusta huoltokiusaamiseen liittyen on vähän, rakensin tutkielmani teoriaosuuden huoltokiusaamiseen liitettyistä aihealueista: konfliktoituneesta erovanhemmuudesta, huoltoriidasta ja vieraannuttamisesta (luvut 2 & 3).

Tämän luvun tarkoituksena on kerrata tutkielmani tuloksia sekä esittää johtopäätöksiä. Johtopäätösten avulla esitän jatkotutkimusehdotuksia ja pohdin huoltokiusaamisilmiötä yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Lisäksi tarkastelen tutkielmani luotettavuutta. Tutkielmani aineisto perustui 18 äidin kokemuksiin, joita analysoin sisällönanalyysin avulla. Täten tutkijana en voi suoraan muodostaa yleistä käsitystä huoltokiusaamisen yhteydessä tehtyjen lastensuojeluilmoitusten taustatekijöistä tai huoltokiusaamisesta. Tutkielmani tuloksia ja johtopäätöksiä tulisikin tarkastella Heikkisen (2010, 146) näkemyksen mukaan siten, että kokemus on aina kokijalleen tosi ja kertoo hänen elämästään.

6.1 TULOKSET

Tutkielmaani osallistuneet äidit kokivat isien tekemät lastensuojeluilmoitukset osana huoltokiusaamista. Huoltokiusaaminen kokonaisuudessaan aiheutti äideissä voimattomuutta ja huolta, niin omasta kuin lapsenkin puolesta. Kiusatuksi joutuminen sai aikaan ahdistuneisuutta ja osalla äideistä oli jopa kuolemaan liittyviä pelkoja. Huoltokiusaami-

nen vaikutti heikentävästi äitien itsetuntoon sekä aiheutti fyysisiä häiriöitä, kuten unetomuutta, pitkäaikaista stressiä ja ruokahaluttomuutta.

Tutkielmani yhtenä tavoitteena oli ymmärtää äitien kokemuksia isien huoltokiusaamisen yhteydessä tehtyjen lastensuojeluilmoitusten taustatekijöistä. Lastensuojeluilmoituksia tehtiin eron aikana, heti eron jälkeen sekä vuosia eron jälkeen. Täten isien tekemät lastensuojeluilmoitukset huoltokiusaamisen yhteydessä eivät tutkielmani aineiston perusteella ole ajallisesti paikannettavissa juuri tuoreeseen eroon. Tutkielmani kuitenkin osoitti, että vanhempien eron eriaikaisuus oli vaikuttavana taustatekijänä kiusaamistarkoituksessa tehdyn lastensuojeluilmoituksen teossa. Johtopäätöstäni tukee myös Pappaksen (1989, 507) sekä Sinkkosen (2017a, 21) näkemykset sen suhteen, että eron eriaikainen käsittely voi aiheuttaa konflikteja osapuolten välille. Konfliktit puolestaan saattavat edesauttaa huoltokiusaamisen muodostumista.

Lastensuojeluilmoituksia tehtiin määrällisesti paljon. Suurin osa iseistä teki 1–8 ilmoitusta, mutta kahdessa tapauksessa ilmoitusten määrät ylittyivät kymmeneen. Yhteiskunnalliselta tasolta tarkasteltaessa kiusaamistarkoituksessa tehdyt lastensuojeluilmoitukset kuormittavat sosiaalihuollon palvelujärjestelmää. Kyse ei ole ainoastaan viranomaiskoineiston resurssien väärinkäytöstä. Lastensuojeluilmoitus on aina voimakas puuttumisen väline lapsen ja vanhempien perhe-elämän yksityisyyteen. Jatkuvat lastensuojeluilmoitusten selvitysprosessit vievät voimavaroja vanhemmilta, mutta erityisesti lapselta.

Lastensuojeluilmoitusten huolenaiheet liittyivät äitien kyvyttömyyteen huolehtia lapsesta. Vakavimmillaan osassa tapauksia ilmoituksen sisältöön oli kirjattu epäilyksiä äidin jatkuvasta päihteidenkäytöstä ja lapsen pahoinpitelemisestä. Huolenaiheet liittyivät myös arkisiin asioihin, kuten kodin siisteyteen ja virikkeiden puutokseen. Jokainen äideistä koki lastensuojeluilmoituksen olevan täysin aiheeton ja ainoastaan isän keinosatuttaa äidin vanhemmuutta.

Lastensuojeluilmoitusten teolla uhkailtiin, mikäli äiti toteutti eroaikeensa. Tutkielmani perustuen äitien eroaloitteellisuutta voidaan pitää yhtenä isien huoltokiusaamistarkoituksessa tehdyn lastensuojeluilmoituksen taustatekijänä. Äitien mukaan lastensuojeluilmoitusten syiden taustalla oli isien katkeruus jätetyksi tulemisesta sekä kyvyttömyys käsitellä eron jälkeisiä tunteita. Tämä voi selittyä sillä, että eron emotionaaliset prosessit

etenevät usein eriaikaisesti ja eron aloitteentekijä on jo ero-prosessin käsittelyssä pidemmällä kuin jätetyksi tullut (Parkinson 2011, 66; Stolbow 2014, 25–26).

Isien tekemät lastensuojeluilmoitukset yhdistettiin tapaan kontrolloida äitejä eron jälkeen. Tutkielmani perusteella on osoitettavissa, että eron jälkeinen kontrollointi voidaan mieltää yhdeksi huoltokiusaamisen tekotavaksi, erityisesti tilanteessa, jos toisen vanhemmuutta pyritään mitätöimään. Joissain tapauksissa lastensuojeluilmoitukset koettiin vainoamisen välineenä. Kuten Nikupeteri (2016, 40) toteaa, vaino saattaa ilmetä jätetyn osapuolen kanavana käsitellä eroon liittyviä negatiivisia tunteita. On siis mahdollista, että lastensuojeluilmoituksia käytetään eron jälkeisten negatiivisten tunteiden käsittelyn tapana.

Tutkielmani perusteella isien huoltokiusaamisen yhteydessä tehdyt lastensuojeluilmoitukset olivat yhdistettävissä vanhempien eron jälkeiseen uuteen elämänvaiheeseen. Osa äideistä koki isien uusien puolisoitten vaikuttaneen heikentävästi isien suhtautumistapaan äitejä kohtaan. Tämä puolestaan ylläpiti huoltokiusaamista ja lastensuojeluilmoitusten tekoa. Tutkielmani johtopäätös uuden puolison vaikutuksesta huoltokiusaamisen muodostukseen tukee myös Kumpusalon (2018, 59) tutkimusta, jonka mukaan huoltokiusaaminen voi alkaa uuden suhteen myötä. Tutkielmani perusteella on pääteltävissä, että rahaan liittyvät asiat, kuten elatusmaksut ovat huoltokiusaamisen yhteydessä tehtyjen lastensuojeluilmoitusten mahdollisena syynä.

Suurin osa äideistä oli joutunut lähisuhdeväkivallan uhriksi parisuhteen aikana. Tutkielmani osoittaa, että lastensuojeluilmoitusten teko koettiin äitien toimesta osana lähisuhdeväkivaltaa. Kaivosojan & Auvisen (2003, 13) tutkimus puoltaa, että parisuhdeväkivalta ja uudet seurustelusuhteet saattavat toimia katalyysaattorina huoltoriidan synnylle.

Tutkielmani tulokset lastensuojeluilmoituksen ja huoltokiusaamisen yhteydestä tukevat myös (Kananoja, Lavikainen & Oranen 2013, 43; Hilli 2018, Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 18; Olof-Nyholm 2016) näkemyksiä, joiden mukaan vanhemmat käyttävät huoltoriidan yhteydessä lastensuojeluilmoitusta huoltokiusaamisen välineenä tavoitellakseen omaa etuaan. Tutkielmani perusteella isien tekemät lastensuojeluilmoitukset lisääntyivät oikeudessa käsiteltävien huoltoriitojen yhteydessä. Äidit kokivat lastensuojeluilmoituksen tekemisen liittyvän isän keinoon edistää omaa etuaan huoltoriidassa.

Äitien kirjoituksissa oli selkeästi havaittavissa tyypillisiä korkean konfliktitason piirteitä, kuten vihamielisyyttä, koston himoa ja epäluottamuksen tasoa isän toimesta äitiä kohtaan (ks. Birnbaum & Bala 2010, 404; Brown 2011). Täten rohkenen esittää päätelmän, että korkean konfliktitason eroihin saattaa liittyä riski joutua huoltokiusatuksi kiusaamistarkoituksessa tehtyjen lastensuojeluilmoitusten muodossa. Tutkimustulostani voi verrata myös tuomioistuimissa havaittuun ilmiöön, jonka mukaan kiusaamistarkoituksessa tehdyt lastensuojeluilmoitukset saattavat olla riskisignaali korkean konfliktitason eroista (Vaitomaa 2021). Tulosta voi verrata myös sosiaalityöntekijöiden kokemuksiin, joista voidaan havaita, että lastensuojeluilmoituksia on tehty vanhempien eroriidan keskellä toisen vanhemman mustamaalaamiseksi (Parkkisenniemi 2017, 30).

Tutkielmani toisena tavoitteena oli selvittää, miten isien huoltokiusaamisen yhteydessä tehdyt lastensuojeluilmoitukset ovat vaikuttaneet äitien vanhemmuuteen. Selkeän johtopäätöksen mukaan lastensuojeluilmoitukset vaikuttivat äitien vanhemmuuteen heikentävästi. Äitien kokemukset olivat yhteneväiset sen suhteen, että lastensuojeluilmoitusten tarkoituksena oli ainoastaan mitätöidä äitien vanhemmuutta ja saada äidit näyttäytymään epävakailta viranomaisten silmissä.

Lastensuojeluilmoitukset aiheuttivat äideissä epävarmuutta ja arkuutta omasta vanhemmuudestaan. Vanhempien välisen riitelyn on tutkittu vaikuttavan myös lapseen (ks. Amato & Keith 1991; Bauserman 2012; Sinkkonen 2017b, 29; Nielsen 2017, 212). Osassa tapauksia isien tekemät lastensuojeluilmoitukset äitien vanhemmuudesta vaikuttivat negatiivisesti äitien ja lasten väliseen suhteeseen. Osa äideistä yhdisti lastensuojeluilmoituksen isän pyrkimyksenä vieraannuttaa lasta äidiltä. Vieraannuttajavanhemmalle on tyypillistä edesauttaa konfliktitilanteiden muodostusta toisen vanhemman ja lapsen välille, jotta hänen oma vanhemmuutensa korostuisi positiivisena (Häkkinen-Nyholm 2018, 261). Häkkinen-Nyholmin ym. (2013, 82) tutkimus osoittaa, että vieraannuttajavanhempi ei epäröi käyttää erilaisia keinoja pyrkiessään vieraannuttamaan lasta. On siis mahdollista, että huoltokiusaamisen yhteydessä tehdyt lastensuojeluilmoitukset saattoivat liittyä pyrkimykseen vieraannuttaa lasta toiselta vanhemmalta.

Äidit kokivat yksimielisesti, että heidän toimintaansa ja vanhemmuuttansa arvosteltiin jatkuvasti ja he kokivat olevansa isien tarkkailun kohteina. Tarkkailu puolestaan miellettiin kontrollointina ja vainoamisena. Lastensuojeluilmoitusten myötä äideistä tuli

epävarmoja ja osa heistä alkoi uskomaan halventavia väitteitä omasta vanhemmuudestaan. Tutkielmani osoitti, että isien tekemät lastensuojeluilmoitukset aiheuttivat äideille arjessa pelkoa, ahdistusta ja turhaa vaivaa. Osa tutkielmaani osallistuneista äideistä alkoi pelkäämään vieraiden numeroiden soittoja ja postilaatikolla käymistä siinä pelossa, että yhteydenottajana olisi sosiaalityöntekijä lastensuojeluilmoitukseen liittyen. Huoltokiusaamisen yhteydessä tehdyillä lastensuojeluilmoituksilla koettiin olevan kauaskantoisia vaikutuksia äitien vanhemmuuteen ja elämään. Erityistä pelkoa äideissä aiheutti se, että huoltokiusaaminen koettiin isän toimesta jatkumona, jolle ei ole näkyvissä loppua. Jatkuvat syytökset omasta vanhemmuudesta lastensuojeluilmoitusten sekä halventavien sähköpostien välityksellä loivat pohjatonta tuskaa, mikä pahimmillaan aiheutti osalle äideistä itsemurhaan liittyviä ajatuksia.

Tutkielmani perusteella totean, että huoltokiusaamistarkoituksessa tehdyt lastensuojeluilmoitukset ovat äärettömän voimakas kiusanteon tapa, jolla on suunnattoman heikentävä vaikutus kiusatun kokonaishyvintointiin. On otettava huomioon, että toisen vanhemman mustamaalaaminen vaikuttaa aina lapseen. Lapsi on asianosainen omassa asiassa ja lastensuojeluilmoitusta ei lähtökohtaisesti voida poistaa tai muuttaa, vaikka se ei olisi johtanut toimenpiteisiin (Saastamoinen 2016, 155).

Tutkielmani kolmantena tavoitteena oli jäsentää, miten äidit kokivat tullessa kuulluiksi sosiaalihuollossa, kun isien huoltokiusaamisen yhteydessä tehtyjä lastensuojeluilmoituksia selvitettiin sosiaalihuollossa. Äidit olivat lähes yksimielisiä siitä, ettei heitä kuultu, kohdattu ja ymmärretty. Kuulluksi tulemattomuus aiheutti äideissä pettymystä ja turhautumista. Äidit kokivat, ettei heidän huoltansa otettu tosissaan ja heidän kokemuksiansa lastensuojeluilmoituksista ja sen tekijästä vähäteltiin. Positiiviset kokemukset kuulluksi tulemisesta olivat vähäisiä. Tutkielmani perusteella huoltokiusaamisen uhrien kuulluksi tulemistä tulisi edistää sosiaalihuollossa.

Tuloksista on paikannettavissa myös puolueellisuuden kokemus viranomaiskontekstissa. Lastensuojeluilmoituksen selvittämisen yhteydessä äidit kokivat tullessa sivuuteiksi ja eriarvoisesti kohdelluiksi sosiaalityöntekijän toimesta, vaikka äidit olivat huolenaiheiden kohteina. Merkittävää oli myös huomata, että kahdessa tapauksessa lasta ei kuultu. Osa äideistä koki, että isän supliikkimainen ulosanti vaikutti heikentävästi äitien asemaan lastensuojeluilmoituksen selvityksen yhteydessä. Äitien kirjoitusten perusteella

on pääteltävissä, että vakavimmillaan vanhempien kohtaamattomuus sosiaalityöntekijän toimesta saattaa mahdollistaa sen, että vanhemmat kokevat parhaakseen valehdella perheeseensä liittyvistä asioista lastensuojeluilmoituksen selvityksen yhteydessä.

Äidit kokivat voimattomuutta taistella viranomaisia vastaan avun saamiseksi. Kirjoituksista oli aistittavissa pelkoa sosiaalihuollon viranomaisia kohtaan, mikäli työntekijät eivät uskoisikaan äitien näkemyksiä heistä väitettyihin huolenaiheisiin liittyen. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta tarkasteltuna tutkielmani merkittävin löydös liittyy siihen, että äitien kokemusten mukaan lastensuojeluilmoitusta selvittävät sosiaalityöntekijät eivät ottaneet juurikaan kantaa, mikäli lastensuojeluilmoitus miellettiin huoltokiusaamisen, huoltoriidan tai vainoamisen yhteyteen. Tutkielmani tulosten perusteella on ilmeistä, että äidit ovat jääneet huoltokiusaamisen ja huoltoriidan kokemusten kanssa yksin ilman riittävää sosiaalihuollon tukea. Löydökseni tukee aikaisempia tutkimustuloksia, jotka osoittavat samoin (ks. Cashmore & Parkinson 2011; Nurmela & Kaittila 2019, 422; Antikainen 2007.) Auvinen (2006, 135) on puolestaan havainnut, että huoltoriidan ei koeta kuuluvan lastensuojelulle. Vaikka aikaisemmissa tutkimuksissa on viitattu huoltoriitaan, koen, että tässä yhteydessä edellä mainitut tutkimukset voidaan rinnastaa myös huoltokiusaamiseen. Tutkielmani johtopäätös on yhdistettävissä myös Hillin (2018) tutkimukseen, jonka mukaan sosiaalityöntekijät kokevat, että asiakkaat ohjataan herkästi muiden palveluiden, kuin sosiaalihuollon ja lastensuojelun piiriin, mikäli taustalla on huoltoriita.

Kokemukseni mukaan lastensuojeluilmoituksen selvityksen yhteydessä perheet, joissa ei ilmene huolta lapsesta, vaan huolenaiheet liittyvät vanhempien välisiin riitoihin, ohjataan usein suoraan perheoikeudelliseen yksikköön, perheasioiden sovitteluun tai lastenvalvojalle. Hämäläinen (2012, 237) puolestaan mieltää, ettei perheasioiden sovittelu ole jäsentynyt osaksi sosiaalityön palveluja, vaan se nähdään pikemminkin osaksi muuta neuvontaa ja keskustelutukea. Tutkielmani mukaan äidit kokivat, ettei sosiaalityöntekijällä ollut keinoja puuttua lastensuojeluilmoitukseen selvityksen yhteydessä, mikäli ilmoitus oli liitettävissä vanhempien väliseen huoltokiusaamiseen. Tutkielmani paikantaa selkeän yhteistyön aukon kunta-, - tai kuntayhtymäkohtaisten peruspalveluiden, perheoikeudellisen yksikön, sosiaalihuollon lastensuojeluilmoitusten selvitysyksikön sekä kolmannen sektorin palveluiden välillä. Viranomaisten välistä yhteistyötä tulisi kehittää,

jotta välttyttäisiin tämänkaltaiselta tilanteelta, että huoltokiusaamistarkoituksessa tehdyt lastensuojeluilmoitukset eivät kuuluisi kenellekään.

Tutkielmaani osallistuneiden äitien näkemykset korreloivat tutkimuksiin, joiden mukaan tämänhetkiset saatavilla olevat eropalvelut eivät ole riittäviä, eikä erokonfliktien ratkaisemiselle ole tuomioistuimen lisäksi paikkaa palvelujärjestelmässä (ks. Mattila-Aalto ym. 2012; Haavisto, Bergman-Pyykkönen & Karvinen-Niinikoski 2014; Yliruka ym. 2018, 60). Häkkänen-Nyholmin ym. (2013) tutkimus puolestaan ilmentää, että myös vieraannuttamiseen liittyvissä tilanteissa yhteiskunnan tukipalvelut ovat rajalliset. Täten ajattelen, että kyse ei ole ainoastaan tutkielmaani osallistuneiden äitien kokemuksista, etteivät sosiaalityöntekijät ottaneet kantaa, vaan siitä, että yhteiskunnalla ei ole tukipalveluja korkean konfliktin eroperheille, kuten myös Hämäläinen (2012, 236–237) toteaa.

6.2 TUTKIELMAN ANALYYTTINEN TARKASTELU

Huoltokiusaamista on tutkittu vähän, mutta aiheen arkaluontoisuutensa vuoksi se herättää silti voimakasta yhteiskunnallista keskustelua. Tiedostan, että asettamani äiti–isä näkökulma saattaa tutkielmani julkaisun jälkeen nostattaa kriittistä keskustelua sukupuolirajauksen vuoksi. Aiheen arkaluontoisuutta ilmentää sekin, että jonkinlainen vihapuhe äiti–isä näkökulmasta esiintyi jo tutkielmani kirjoituspyyntövaiheessa osassa sosiaalisen median kanavia. Olenkin sitä mieltä, että jatkossa huoltokiusaamisen ja huoltokiusaamistarkoituksessa tehtyjen lastensuojeluilmoitusten yhteyttä tulisi tarkastella laaja-alaisemmin. Samat haasteet koskettavat sekä isiä että äitejä – sukupuolesta ja vanhemmuustaustasta riippumatta. Myös Castrén, Forsberg & Ritala-Koskinen (2019, 357) todentavat, että sosiaalityön painopiste eroihin liittyen on nykyään lähtökohtaisesti lasten elämän tukemisessa, ei niinkään vanhempien tai vähemmistöryhmien. Sosiaalityön olisikin jatkossa herkistytävä myös erilaisista kulttuurisista ja uskonnollisista taustoista lähtöisin olevien ihmisten käsityksille sekä erilasten perhemuotojen tarpeille (Mt., 357).

Laadulliselle tutkimukselle on ominaista monimutkaisuuden sietokyky. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että tutkijan on siedettävä erilaisia tekstuaalisia todellisuuksia. Ihmisten kokemuksia on haastava analysoida ja esittää suoraviivaisesti. Tutkija ei välttämättä kykene paikantamaan selviä syy-seuraussuhteita, vaan asiat kietoutuvat toisiinsa erilaisin tavoin. (Juhila 2014, 19.) Analysoidessani kirjoituksia pyrin siihen, että tulkintani eivät perustuneet yksittäisiin poimintoihin. Mikäli niin oli, kerroin siitä analyysiosuudessa avoimesti.

Tutkielmani aineiston tulkinta oli joiltain osin haastavaa. Äidit olivat kirjoittaneet monipuolisesti kokemuksistaan lastensuojelun asiakkuudesta, lastensuojeluilmoituksen selvityksestä sekä erikseen vielä huoltokiusaamisesta, huoltoriidasta, vainoamisesta ja vieraannuttamisesta. Täten tutkielmani analyysin tuloksia on tarkasteltava hieman kriittisesti, koska osassa kirjoituksia jouduin tulkitsemaan, minkä aihepiirin alle mikäkin kokemus liittyi. Mielestäni onnistuin tässä hyvin ja tutkijana pyrin olemaan tarkka, että poimin aineistosta kokemuksia ainoastaan vastaten tutkimuskysymyksiini. Toisaalta äitien laaja-alainen näkemys huoltokiusaamisesta osoitti heidän perehtyneisyytensä aiheeseen ja täten oletan sen rikastuttaneen tutkielmaani.

Tutkielmani tulosten merkityksellisyyteen vaikutta sekin, että tutkimustuloksia ei ole analysoitu vanhempien huoltajuussuhteen näkökulmasta. Jouduin tekemään tämän rajauksen, koska kaikista kirjoituksista en sitä pystynyt päättelemään. Näin jälkikäteen ajateltuna, äitejä olisi voinut pyytää avaamaan huoltajuustaustoja. Analysoimalla tuloksia äidin huoltajuussuhteen näkökulmasta, olisivat tulokset voineet olla erilaisia ja olisi saatu näkemystä, miten huoltajuussuhde vaikuttaa huoltokiusaamiseen. Kirjoitusten perusteella oli kuitenkin pääteltävissä, että suurimassa osassa tapauksia vanhemmilla oli yhteishuoltajuus.

Perehtyessäni tutkielmani keskeisiin käsitteisiin, havahtuin toisinaan niiden yhtäläisyydestä. Asettamani teoreettinen viitekehys esiintyi myös äitien kirjoituksissa. Tämä vahvisti käsitystäni siitä, että huoltokiusaaminen voidaan ymmärtää ikään kuin yläkäsitteenä vanhempien haastavan eron jälkeiselle toiminnalle, mihin voi liittyä oikeudellinen huoltoriita, vieraannuttamista ja vainoamista. Lievimmillään huoltokiusaaminen voi olla pientä vanhempien välistä sanahelinää, mutta pahimmillaan se voi aiheuttaa jopa perhe-surman riskin, mikä esiintyi myös eräässä tutkielmaani osallistuneen äidin kirjoitukses-

sa. Sosiaalityöntekijöiltä tulisikin vaatia ammatillista osaamista ja halua paneutua huoltokiusaamisen yhteydessä tehtyihin lastensuojeluilmoituksiin perusteellisemmin, jotta jokainen perheenjäsenistä tulisi kohdatuksi ja autetuksi. Usein esteeksi muodostuu tarvittavat jatko-ohjausmahdollisuudet tai asiakkaiden eroavat näkemykset tuen tarpeesta.

6.3 JATKOTUTKIMUKSEN TARVE

Valtioneuvoston vuoden 2019 julkaisussa ”*Lapsen aika – kohti kansallista lapsistrategiaa 2040*” on todettu, että sosiaali- ja terveystalvet toimivat toisistaan erillään ja yhteistyö ammatilasten välillä on todettu puutteelliseksi. Tuki ja palvelut sekä niiden resursointi eivät perustu tutkittuun tietoon, vaan vakiintuneisiin rakenteisiin ja toimintatapoihin. (Valtioneuvoston julkaisu 2019, 40–41.) Sosiaalityöntekijän vastuulla on ohjata huoltokiusaamistilanteissa olevia aikuisia ja lapsia vertaistukiryhmiin, sovitteluihin, eroseminaareihin sekä muihin hyvinvointia tukeviin palveluihin (Antikainen, Hämäläinen, Pölkki 2009, 218). Perheiden elämää tukevat toimintatavat ja käytännöt ovat kuitenkin paikallisia, eikä niistä muodostu kokonaiskuvaa, tai niitä pystytäkään systemaattisesti ja levittämään muualle (Valtioneuvoston julkaisu 2019, 40–41).

Kuten tutkielmani tulokset osoittavat: huoltokiusaaminen koetaan äärettömän lamaanuttavana kokemuksena, johon sosiaalihuolto ei tällä hetkellä kykene tarjoamaan tukea. Jatkossa olisi tärkeä löytää konkreettisia keinoja korkean konfliktitason perheille, joissa on tunnistettu riskitekijöitä eron jälkeiselle kiusaamiselle. Korkean konfliktitason eropalveluiden kehittämistä on kuitenkin edistetty yhteiskunnallisella tasolla Turvassa -hankkeen (2019–2021) muodossa. Turvassa -hankkeen projektipäällikkö Johanna Vaitomaan (2021) mukaan sosiaalityöntekijät tarvitsisivat konkreettisia välineitä arvioidakseen vanhempien eron jälkeistä käyttäytymistä. Työntekijöiden tulisi tunnistaa, onko kyseessä erotilanteeseen liittyvä aggressio, tilannesidonnainen väkivalta vai onko kyse väkivallan jatkumosta (Mt., 2021).

Turvassa -hankkeen avulla kerätyn tiedon perusteella julkaistiin lokakuussa 2021 suositukset ammattilaisille ja päättäjille vaativien ero- ja huoltoriitojen työkäytäntöjen kehittämiseksi. Kymmenkohtainen suositus painottaa, että yhteiskunnan tulisi luoda yleisesti hyväksytty määritelmä vaativasta ero- ja huoltoriidasta sekä toimintarakenteet avun saamiseksi. Ammattilaisten kykyä arvioida riskejä ja tunnistaa korkean konfliktin ja riskin erotilanteita tulisi vahvistaa lapsen edun turvaamiseksi. Samalla tulisi kehittää moniammatillista yhteistyötä, jolloin myös tiedonkulun esteet vähenisivät ja perhe saisi tukea riittävän varhain. Ammattilaisia pitäisi pystyä kouluttamaan vaativiin erotilanteisiin liittyen sekä monitieteistä tutkimusta tulisi lisätä. (Ensi- ja turvakotien liiton ero- ja huoltoriitoihin liittyvä suositus 2021.)

Suosituksessa on havaittavissa yhdenmukaisia kehittämistarpeita tutkielmani tuloksiin liittyen, kuten tuomioistuimen, järjestöjen ja sosiaalihuollon yhteistyön moniammatillinen kehittäminen eroriitoihin liittyen. Suositus painottaa, että psykososiaalista tukea, ohjausta ja neuvontaa tulisi lisätä. (Ensi- ja turvakotien liiton ero- ja huoltoriitoihin liittyvä suositus 2021.) Sama toive esiintyi myös tutkielmaani osallistuneiden äitien kirjoituksissa. Sosiaalityöntekijöiltä toivotaan ymmärrystä ja halukkuutta huoltokiusaamisen tunnistamiseksi. Äitien mukaan lisäämällä kokemusasiantuntijuuden ja psykologian osaamista jo peruspalveluissa, voitaisiin huoltokiusaamista ja siten turhien kiusaamistarkoituksessa tehtyjen lastensuojeluilmoitusten tekoa vähentää. Näin ollen jatkotutkimuksen tarve myös huoltokiusaamisen kokemuksista, vaikutuksista ja tuen tarpeista on ilmeinen eropalveluiden kehittämiseksi.

Tutkielmani osoitti, että lastensuojeluilmoituksen selvityksen yhteydessä vanhemmat eivät välttämättä kerro perheen todellisesta tilanteesta. Tarvittavien tukipalveluiden kehittämiseksi jatkossa olisikin tärkeää tutkia vanhempien syitä kyseiseen toimintaan. Yksittäisten kokemusten vuoksi tutkielmallani ei pystytty vastaamaan riittävän tarkasti lähisuhdeväkivallan ja huoltokiusaamisen mahdolliseen yhteyteen. Kirjallisuudessa kuitenkin nostetaan esiin vanhempien persoonallisuushäiriöt haastavien eroriitojen syinä ja erityisesti vieraannuttamisen yhteydessä (Hannuniemi 2007; Sinkkonen 2018). Huoltokiusaamisen tunnistamiseksi jatkossa olisikin tärkeä selvittää lähisuhdeväkivallan ja vanhemman/vanhempien mahdollisten persoonallisuushäiriöiden yhteyttä huoltokiusaamiseen.

Mielenkiintoisen tutkimusmatkan päätteeksi haluan kiteyttää tutkielmani perusteella opitun ajatuksen: Yksikään kiusaamistarkoituksella tehty lastensuojeluilmoitus ei välttämättä ole aiheeton. Huoltokiusaamisen yhteydessä tehdyn lastensuojeluilmoituksen taustalla on aina jonkun osapuolen huoli, hätä ja pelko. Se, tuleeko todellinen huolenaihe ikinä sosiaalityöntekijän tietoon – on mielestäni paljon kiinni siitä, millainen rooli lapselle oman asian selvittämisessä mahdollisestaan, niin vanhempien kuin viranomais-tenkin toimesta. Sekä kiusaaja että uhri tarvitsevat apua. Emmehän unohda kuitenkaan tärkeintä – lasta, joka on mukana tässä vanhempien välisessä sodankäynnissä.

LÄHTEET

- Aaltonen, Anna-Kaisa (2015) Huoltoriitojen sovittelu tuomioistuimessa. Helsinki: Helsingin Kamari Oy.
- Aaltonen, Anna-Kaisa (2020) Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimessa – Lapsen huolto, tapaamisoikeus ja elatus. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Amundson, Jon. K. & Glenda, Lux. M (2016) Risk management in high-conflict divorce/parenting reffarls: It is How you Wal Thought the Fire. Canadian Journal of Counselling and Psychoterapy 50 (3), 10–22.
- Aho, Anna Liisa & Mäkikosmi, Milla (2018) Perhesurman motiivit tekijän näkökulmasta – kirjallisuuskatsaus. Hoitotiede 30 (2), 119–131.
- Amato, Paul. R & Bruce, Keith (1991) Parental divorce and the well-being of children. A meta-analysis. Psychological Bulletin 110, 26–46.
- Antikainen, Mari (2007) Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus lapsen huolto- ja tapaamissopimuspalvelussa. Akateeminen väitöskirja. Kuopion yliopiston sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos.
- Antikainen, Mari & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (2009) Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus lapsen huolto- ja tapaamissopimuspalvelussa. Teoksessa Kääriäinen, Aino & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.) Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Neuvo-projekti. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Araneva, Mirjam (2016) Lapsen suojele. Toteuttaminen ja päätöksenteko. Helsinki: Talentum pro.
- Auvinen, Maija (2002) Huoltoriita ja sosiaalitoimi. Teoksessa Litmala, Marjukka (toim.) Lapsen asema erossa. Helsinki: WSOY.
- Auvinen, Maija (2006) Huoltoriidat tuomioistuimissa. Sosiaalitoimi selvittäjänä, sovittelijana, asiantuntijana. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-Sarja 272. Helsinki.
- Avomaa, Pentti (2008) Eroajan ABC. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.
- Baker, Amy. J. L. & Darnall, Douglas (2006) Behaviors and strategies employed in parental alienation. Journal of Divorce and Remarriage 45 (1–2), 97–124.
- Bala, Nicholas; Hunt, Suzanne & McCarney, Carolyn (2010) Parental alienation: Canadian court cases 1989-2008. Family court review 48, 164–179.
- Birnbaum, Rachel & Bala, Nicholas (2010) Toward the differentiation of high-conflict families: An analysis of social science research and Canadian case law. Family Court Review 48 (3), 403–416.

- Bauserman, Robert (2012) A meta-analysis of parental satisfaction, adjustment, and conflict in joint custody and sole custody following divorce. *Journal of Divorce & Remarriage* (56), 464–488.
- Berg, Kristiina (2009) Kulttuuriset odotukset äitiyden rakentajina. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 17 (2), 170–175.
- Bergman, Ann-Sofie & Rejmer, Annika (2017) Parents in child custody disputes: Why are they disputing? Uppsala University: *Journal of Child Custody*.
- Black, Tara; Saini, Michael; Fallon, Barbara; Deljavan, Sevil; Theoduloz, Ricardo & Wall, Michael (2016) The Intersection of Child Custody disputes and Child Protection Investigations: Secondary data Analysis of The Canadian Incidence Study of Reported Child Abuse and Neglect (CIS-2008). *International Journal of Child and Adolescent Resilience* 4 (1), 143–157.
- Bonach, Kathryn (2005) Factors contributing to quality coparenting: Implications for family policy: *Journal of Divorce & Remarriage* 43 (3-4), 79–103.
- Broberg, Mari & Hakovirta, Mia (2009) Isät ja lasten hyvinvointi eron jälkeen. Teoksessa Aino Kääriäinen, Juha Hämäläinen & Pirjo Pölkki (toim.) *Ero, vanhemmuus ja tukeminen*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto/Neuvo-projekti, 123–144.
- Brown, Henry (2011) Mediating high Conflict Couples. Teoksessa Deleuran, Pia & Jarner, Sisse (toim.) *Conflikt Management in the family field and in other close relationships & mediation as a way forward*. Copehagen: DJOF Publishing.
- Cashmore, Judith & Parkinson, Patrick (2011) Reasons for disputes in high conflict families. *Journal of Family Studies* 17 (3), 186–203.
- Castrén, Anna-Maija (2009) Mitä erosta seuraa? Eron vaikutus perheen sosiaalisiin suhteisiin. Teoksessa Kääriäinen, Aino & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.) *Ero, vanhemmuus ja tukeminen*. Neuvo-projekti. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Dale, M. D (2014) Don't forget the children: Court protection from parental conflict is in the best interests of children. *Family Court Review* 52 (4), 648–654.
- Davis, Keith E. & Ace, April & Andra, Michelle (2000) Stalking perpetrators and psychological maltreatment of partners: Anger-jealousy, attachment insecurity, need for control, and break-up context. *Violence and victims* 15 (4), 407–425.
- Dembyn, Steven (2009) Interparent Hatred and Its Impact on Parenting. Assessment in Forensic Custody Evaluations. *Psychoanalytic Inquiry: A Topical Journal for Mental Health Professionals*. New York city.
- Depner, Charlene; Leino, Victor & Chun, Ann (1992) Interparental conflict and child adjustment. *Family Court Review* 30 (3), 323–341.

- Ervasti, Kaijus (2001) *Konfliktit ja vaihtoehtoiset konfliktinratkaisumenetelmät*. Teoksessa Soile, Pohjonen (toim.) *Sovittelu: Ja muut vaihtoehtoiset konfliktinratkaisumenetelmät*. Vantaa: Tummavuoren Kirjapaino Oy.
- Ervasti, Kaijus & Nylund Anna (2014) *Konfliktinratkaisu ja sovittelu*. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2014) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino (2021) *Sosiaalityö oikeuden yhteistyökumppanina huoltoriidoissa. Tuomareiden näkökulmia olosuhdeselvitystyöhön*. *Yhteiskuntapolitiikka* 86 (1), 28–38.
- Garrity, C. B & Baris, M. A (1994) *Caught in the middle: Protecting the children of high-conflict divorce*. New York, NY: Lexington Books.
- Gardner, Richard (1998) *The Parental Alienation Syndrome*. Creative Therapeutics. Cresskill.
- Gardner, Richard (2001) *The Empowerment of Children in the Development of PAS*. *The American Journal of Forensic Psychology* 2 (20), 5–29.
- Gottberg, Eva (1999) *Lapsen huolto, huoltoriidat ja pakkotäytäntöönpano*. Turun yliopisto: Oikeustieteellinen tiedekunnan julkaisusarja A:93.
- Gottberg, Eva (2011) *Perhesuhteet ja lainsäädäntö*. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. *Yksityisoikeuden sarja A: 125*. Turku. 6. ajantasaistettu painos.
- Gottberg, Eva (2012) *Lapsen juridiset oikeudet*. Teoksessa Söderholm, Annlis & Kivitie-Kallio, Satu (toim.) *Lapsen kaltoinkohtelu*. Helsinki: Duodecim.
- Grych, John (2005) *Interparental conflict as a risk factor for child maladjustment: Implications for the development of prevention programs*. *Family Court Review* 43 (1), 97–108.
- Grönfors, Martti (1985) *Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät*. Porvoo: WSOY.
- Haavisto, Vaula; Bergman-Pyykkönen, Marina & Karvinen-Niinikoski, Synnöve (2014) *Perheasioidensovittelun uudet tuulet. Havainnot, mallinnuksia ja arvioita FASPER-hankkeen pohjalta*. Helsinki: Suomen sovittelufoorumi ry.
- Haavisto, Vaula & Kekäle, Jari (2017) *Perheasioiden sovittelu vanhemmuuden tukena erotilanteessa*. Teoksessa Pruuki, Heli & Sinkkonen, Jari (toim.) *Lapsi ja ero – eväitä eteenpäin*. Helsinki: Kirjapaja, 179–195.
- Hakalehto-Wainio, Suvianna (2013) *Lapsen oikeudet ja lapsen etu lapsen oikeuksien sopimuksessa*. Teoksessa Hakalehto-Wainio, Suvianna & Nieminen, Liisa (toim.) *Lapsioikeus murroksessa*. Viro: Helsingin kamari Oy.
- Hakovirta, Mia & Rantalaiho, Minna (2009) *Perhepolitiikka ja jaettu vanhemmuus*. Teoksessa Kääriäinen, Aino & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.) *Ero, vanhemmuus ja tukeminen*. Neuvo-projekti. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.

- Hakulinen, Tuovi; Riihonen, Riikka & Laajasalo, Taina (2019) Lapsi parisuhdeväkivallan todistajana. Teoksessa Korpilahti, Ulla; Kettunen, Hanna; Nuotio, Erika; Jokela, Satu; Nummi, Vuokko Maria & Lillsunde, Pirjo (toim.) Väkivallaton lapsuus. Toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuslaitos 2019:27.
- Hannuniemi, Anja (2007) Vanhemmasta vieraannuttaminen – uhka lasten hyvinvoinnille. Oikeustiede. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen vuosikirja 2007: XL. Helsinki, 5–125.
- Hannuniemi, Anja (2008) Vieraannuttamisoireyhtymää koskevien väärinkäsitysten oikaiseminen. Lakimies 106 (7–8), 1249–1260.
- Hannuniemi, Anja (2015) Vanhempien mielenterveyshäiriöt ja vieraannuttaminen lapsen huoltoriidoissa. Akateeminen väitöskirja. Helsingin yliopiston lääketieteellisen ja oikeussosiologian tutkimuslaitos.
- Hautanen, Teija (2010) Väkivalta ja huoltoriidat. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopiston sosiaalitutkimuksen laitos.
- Heikkinen, Hannu (2010) Narratiivinen tutkimus: Todellisuus kertomuksena. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. PS-kustannus. Jyväskylä. 3. uudistettu painos, 143–157.
- Heikkinen, Elli (2018) Ilmoittaako vai eikö? Lastensuojelulain mukainen ilmoitusvelvollisuus ja sen laiminlyönnin seuraamukset. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitos.
- Heinonen, Hanna (2016) Lastensuojelu ja lapsen etu. Teoksessa Törrönen, Maritta; Hänninen, Kaija; Jouttimäki, Päivi; Lehto-Lunden, Tiina; Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Heiskanen, Markku & Piispa, Minna (1998) Usko, toivo ja hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Tilastokeskus. Tasa-arvoasian neuvottelukunta. Oikeus 1998(12). Helsinki: SVT, Tilastokeskus.
- Hetherington, E. Mavis & Kelly, John (2003) For better or for worse. Divorce reconsidered. New York: Norton.
- Hilli, Ulla (2018) Huoltoriidat lastensuojelutarpeen arviointiprosessissa – sosiaalityöntekijän näkökulma. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden laitos.
- Hokkanen, Tiina (2005) Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden laitos.
- Hyppänen, Heidi (2013) Vanhempien kokemuksia huoltoriidasta. Sosiaalityön osaamisen maisterikoulutus. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden laitos.
- Häkkänen-Nyholm, Helena (2010) Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta erotilanteessa. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 26, 499–505.

- Häkkänen-Nyholm, Helena, Laajasalo, Taina & Tuuri, Tiina (2013) Lapsen vieraannuttaminen vanhemmasta: Toimintatavat ja niiden vaikutus lapsen ja vanhemman hyvinvointiin. Helsinki: PsyJuridica.
- Häkkänen-Nyholm, Helena (2018) 100 kysymystä narsismista. A Bonnie Group Company: Otavan kirjapaino Oy.
- Hämäläinen, Juha (2012) Huoltoriitojen kustannukset yhteiskunnalle: taloudellisen arvioinnin teoreettisia ja metodologisia haasteita. Teoksessa Kääriäinen, Aino; Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.) Challenges of Divorce, Interventions and Children. Eron haasteet, väliintulot ja lapset. Helsinki: Ensi- ja turvakotienliitto ry, 187–211.
- Jallinoja, Riitta (2000) Perheen aika. Helsinki: Otava.
- Juusola, Mervi (2011) Vahvaksi rakastetut lapset. Helsinki: Otava.
- Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.
- Kaivosoja, Matti & Auvinen, Maija (2003) Raportti viranomaisyhteistyöstä lasten huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyvissä kiistatilanteissa. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita (2). Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Kamir, Orit (2001) Every Breath You Take. Stalking Narratives and the Law. University of Michigan: Ann Arbor.
- Kemppainen, Tarja; Arola, Heli; Helavirta, Susanna; Martin, Maria; Niskala, Asta; Sepälä, Leena; Tiitinen, Laura & Vuorijärvi, Petri (2018) Sosiaalialan osaaminen Lapissa. Teoksessa Juvonen, Tarja; Lindht, Jari; Pohjola, Anneli & Romakkaniemi, Marjo (toim.) Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2018. UNIPress.
- Kiiski, Jouko (2011) Suomalainen avioero 2000-luvun alussa. Miksi avioliitto puretaan, miten ero koetaan ja miten siitä selviydytään? Itä-Suomen yliopisto: Dissertations in Education, Humanities and Theology.
- Kiiski, Jouko (2012) Avioeron synnyttämät haasteet ja erot. Teoksessa Kääriäinen, Aino; Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.) Challenges of Divorce, Interventions and Children. Eron haasteet, väliintulot ja lapset. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 157–186.
- Koskela, Jari (2012) Avioero suomalaisen miehen kokemana. Ero ja erosta toipuminen prosessina. Akateeminen väitöskirja. Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta.
- Kukkola, Jani (2018) Kokemuksen tutkimuksen metatiede: kokemuksen käsitteen käytön ja kokemuksen ehtojen tutkimus. Teoksessa Toikkanen, Jarkko & Virtanen, Ira A. (toim.) Kokemuksen tutkimus VI. Kokemuksen käsite ja käyttö. Rovaniemi: Lapland University Press.
- Kumpusalo, Emilia (2018) Isien kokemuksia huoltokiusaamisesta. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden laitos.

- Kuronen, Marjo (2003) *Eronnut perhe? Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä.* Helsinki: Gaudeamus.
- Kuula, Arja (2011) *Tutkimusetiikka – Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys.* Tampere: Vastapaino.
- Kuvaja, Mirva Karoliina (2017) ”Se halvaannuttaa perheen ja leimaa etenkin lasta”: lastensuojeluilmoituksen merkitykset internetkeskusteluissa. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston sosiaalityön tutkinto-ohjelma.
- Kääriäinen, Aino (2008) *Ero haastaa vanhemmuuden. Neuvo-projekti.* Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Kääriäinen, Aino & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (2009) *Ero, vanhemmuus eron jälkeen ja eroauttaminen tutkimuskohteina. Teoksessa Kääriäinen, Aino & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.) Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Neuvo-projekti.* Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Lehmusvaara, Lotta & Torppa, Tiina (1996) *Erossa ja elossa.* Helsinki: Kansan sivistystyön liitto.
- Levin, Irene (2004) *Norwegian Children’s Perception of Divorce – One or more Phenomenon? Teoksessa Forsberg, Hannele & Lahikainen, Anja Riitta: What’s New? NordicBaltic Perspectives on Childhood and Families.* Tampere: Tampere University Press.
- Linnanmäki, Kirsikka (2019) *Lapsen etu huoltoriidan tuomioistuinsovittelessa: Lapsioikeutta, sovitteluteoriaa ja empiriaa yhdistävä tutkimus. Akateeminen väitöskirja.* Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.
- Lowenstein, L.F (2007) *Parental Alienation: How to Understand and Address Parental Alienation Resulting from Acrimonious Divorce or Separation.* Dorset: Rusell house Publishing.
- Niiranen, Carita & Veikanmaa, Sari (2016) *Perhesurmien kriittiset tekijät ja ehkäiseminen. Pro gradu -tutkielma.* Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden laitos.
- Niemi, Kati (2019) *Rakkauden @evoluutio: parempi parisuhde vai erinomainen ero? Art House.*
- Nielsen, Linda (2017) *Re-examing the research on parental conflict, coparenting, and custody arrangements. Psychology: Public Policy and law 23 (2), 211–231.*
- Nikupeteri, Anna (2016) *Vainottuna. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen ja uhrien kohtaaminen. Akateeminen väitöskirja.* Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Universitatis Laponiensis 336. Turenki: Hansaprint Oy.
- Nikupeteri, Anna & Laitinen, Merja (2017) *Eron jälkeinen vaino ilmiönä. Teoksessa Eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja uhrien selviytymisen tukeminen. Varjosta valoon (toim.) Laitinen, Merja; Kinnunen, Jaana & Hannus, Riitta.*

- Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu. 41. Ensi- ja turvakotienliitto: Lönnberg Print & Promo.
- Nopola, Sinikka (1991) *Äiti tuu ikkunaan. Äitiys – elämä vai kohtalo?* Werner Söderström Osakeyhtiö. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY
- Nousiainen, Kirsi (2004) *Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja.* Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden- ja filosofian laitos. Jyväskylä: Minerva kustannus Oy.
- Nurmela, Niina & Kaittila, Anniina (2019) *Lapsiperheiden eropalveluiden kehittäminen sosiaali- ja terveystalvvelujärjestelmässä.* Janus sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti 27 (4), 422–429.
- Nätkin, Ritva (1997) *Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset.* Helsinki: Gaudeamus.
- Maccoby, Eleanor & Mnookin, Robert H. (1992) *Diving the Child. Social & Legal Dilemmas of Custody.* Cambridge MA: Harvard University Press.
- Mahkonen, Sami (1998) *Parisuhde ja vanhemmuus.* Lakimiesliiton Kustannus: Kauppa-kaari Oyj.
- Mahkonen, Sami (2003) *Lastensuojeluilmoitus.* Jyväskylä: Edita Publishing Oy.
- Mahkonen, Sami (2010) *Lastensuojelu ja laki.* Helsinki: Edita prima Oy.
- Mattila-Aalto, Minna; Bergman-Pyykkönen, Marina; Haavisto, Vaula & Karvinen-Niinikoski, Synnöve (2012) *Konfliktiteoreettinen näkökulma eroihin ja palveluiden kehittämiseen.* Teoksessa Kääriäinen, Aino; Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.) *Challenges of Divorce, Interventions and Children.* Eron haasteet, väliintulo ja lapset. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 213–241.
- Mc Lanahan, Sara & Sanderfur, Gary (1994) *Growing up with a single parent: what hurts, what helps.* Cambridge, MA: Harvard university Press.
- Melander, Sami (2016) *Rikosvastuun yleiset edellytykset.* Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Metsämuuronen, Jari (2009) *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä.* 4. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Miettinen, Anneli & Hakovirta, Mia & Saarikallio-Torp, Miia & Haapanen, Mari & Kurki, Paula & Kalliomaa-Puha, Laura & Sihvonen, Ella & Heinonen, Hanna-Mari & Kivistö, Netta (2020) *Lasten vuoroasuminen ja sosiaaliturva. Vuoroasumisen nykytila ja merkitys etuus- ja palvelujärjestelmän kannalta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020 (51).* Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Mikkola, Iris (2017) *Lapsen vieraannuttaminen ja torjutun vanhemman psyykkinen hyvinvointi.* Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston lääketieteellinen tiedekunta.
- Miles, Matthew & Huberman, Michael (1994) *Qualitative Data Analysis. An expanded Sourcebook.* Thousand oaks: Sage Publications.

- Mutka, Ulla (1998) Sosiaalityön neljäs käänne. Asiantuntijuuden mahdollisuudet vahvan hyvinvointivaltion jälkeen. Jyväskylän yliopisto: SoPhi.
- Parkinson, Lisa (2011) Family Mediation. Appropriate dispute resolution in a new family justice system. 2nd edition. Bristol: Jordan Publishing Limited.
- Pappas, Pamela A. 1989. Divorce and the Psychotherapist. *American Journal of Psychotherapy* XLIII (4), 506–517.
- Peuralahti, Elina (2012) Lapsen tapaamisoikeus ja sen toteuttamisen ongelmakohtia. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Pikkuhookana, Hanna (2017) Tahallisuus kunnianloukkausrikoksissa. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunta.
- Pohjola, Anneli (2016) Sosiaalityön vastuu heikompien asemaan joutuneista. Teoksessa Törrönen, Maritta; Hänninen, Kaija; Jouttimäki, Päivi; Lehto-Lunden, Tiina; Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Puusa, Anu & Juuti Pauli (2020) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus Oy.
- Riipinen, Marjut (2020) Asianosaisen oikeus saada tietää lastensuojeluilmoituksen tekijä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.
- Ritala-Koskinen, Aino (2001) Mikä on lapsen perhe? – Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan laitos.
- Robertson, Laura & Broadhurst Karen (2019) Introducing social science evidence in family court decision-making and adjudication: Evidence from England and Wales. *International Journal of Law, Policy, and the Family* 33 (2), 181–203.
- Ronkainen, Suvi; Pehkonen, Leila; Lindblom-Ylänne, Sari & Paavilainen, Eija (2011). Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Rubin, Jeffrey Z (1993) Conflict from a Psychological perspective. Teoksessa Hall, Lavinia (toim.) Negotiation. Strategies for mutual gain. The basic seminar of the program on Negotiation at Harvard Law School: Sage publications, Newbury Park, 123–135.
- Rytkö, Jaakko (2019) ”TAI SITTEEN SINÄ ON VAAN OSA SIITÄ TODELLISUUDESTA”: Kokemuksia osallisuudesta ja dialogisuudesta lapsiperheiden palvelutarpeen arvioinnin prosessissa. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitos.
- Saarinen, Piia (2020) Lapsen arki pitkittyneen huoltoriidan keskellä. Lapsen asumisliikkuvuus ja sosiaaliset suhteet sosiaalitoimen olosuhdeselvitysten kuvaamina. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden laitos.
- Saastamoinen, Kati (2016) Lapsen suojele. Viranomaisten ja muiden toimijoiden välisenä yhteistyönä. Keuruu: Edita Publishing Oy.

- Satri, Janna (2015) *Herkkyys ja kiusaaminen*. Helsinki: Basam Books Oy.
- Sévon, Eija (2009) *Maternal Responsibility and Changing Relationality at the Beginning of Motherhood*. Akateeminen väitöstutkimus. Jyväskylän yliopisto.
- Sinko, Päivi (2004) *Laki ja lastensuojelu. Juridisoituvat käytännöt sosiaalityön arjessa ja asiantuntijuuden määrittelyssä*. Helsingin yliopisto/koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia. Yliopistopaino: Palmenia-Kustannus.
- Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (2011) *Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen*. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Sinkkonen, Jari (2017a) *Erilaiset liitot, erilaiset erot*. Teoksessa Pruuki, Heli & Sinkkonen, Jari (toim.) *Lapsi ja ero. Eväitä eteenpäin*. Helsinki: Kirjapaja, 11–20.
- Sinkkonen, Jari (2017b) *Vanhempien eron vaikutukset lapsiin*. Teoksessa Pruuki, Heli & Sinkkonen, Jari (toim.) *Lapsi ja ero. Eväitä eteenpäin*. Helsinki: Kirjapaja, 21–35.
- Sinkkonen, Jari (2018) *Lapsen vieraannuttamisella toisesta on kauaskantoiset seuraukset*. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim* 134 (5), 465–470.
- Siracusano, A; Barone, Y; Lisi, G & Niolu, C (2015) *Parental alienation syndrome or alienating parental relational behaviour disorder: a critical overview*. *Journal of Psychopathology* (21), 231–238.
- Sorokin, Marjaana (2014) *Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta lapsen huolto- ja tapaamisriidassa – Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden näkökulma*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.
- Stolbow, Marianna (2014) *Erosta eteenpäin*. Bookwell Oy kirjapaino: WSOY.
- Toikkanen, Jarkko & Virtanen, Ira A. *Kokemuksen käsitteen ja käytön jäljillä*. Teoksessa Toikkanen, Jarkko & Virtanen, Ira A. (toim.) *Kokemuksen tutkimus VI. Kokemuksen käsite ja käyttö*. Rovaniemi: Lapland University Press, 7–24.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Tyvitalo, Jenni (2010) *Huoltajan oikeusasema lastensuojelutarpeen selvityksessä*. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunta.
- Törmä, Sinikka & Pentikäinen, Merja (2016) *Tavoitteena naiseen kohdistuvasta väkivallasta ja perheväkivallasta vapaa Suomi. Naiseen kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelmasta Istanbulin sopimuksen toimenpanoon*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön raportti 2016.
- Valkama, Elisa & Lasola, Marjukka (2008) *Lasten huoltoriidat hovioikeuksissa*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 234.

- Väyrynen, Kristiina (2008) Lapsen tuska huoltoriidassa: elämää vanhempien välissä. Lisensiaatintutkimus. Jyväskylän yliopiston psykologian laitos.
- Wall, James A. & Callister, Ronda Roberts (1995) Conflict and its management. *Journal Of management* 21 (3), 515–558.
- Waller, Vivienne; Farquharson, Karen & Dembsey, Deborah (2016) Qualitative social research. Contemporary methods for the digital age. SAGE publications.
- Warshak, Richard. A. (1996) Gender bias in child custody decisions. *Family and conciliation courts review* 34 (3). SAGE publications, Inc.
- Warshak, Richard A. (2012) *Eromyrkky. Kuinka suojella lasta avioerotilanteessa*. Suomentaja: Ahola, Ari. Helsinki: Gummerus Oy.
- Vassilou, Despina & Cartwright, Glenn F (2001) The Lost Parents' perspective on parental alienation syndrome. *The American Journal of Family Therapy* 29, 181–191.

Virallislähteet

- Hallintolaki 434/2003. Finlex. [online.]
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434>. Viitattu 15.6.2021.
- HE 13/1983. Hallituksen esitys Eduskunnalle lastensuojelulaiksi. Finlex. [online.]
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_13+1983.pdf. Viitattu 23.8.2021.
- HE 155/2014. Hallituksen esitys Eduskunnalle naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymisestä sekä laeiksi yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta, rikoslain 1 luvun 11 §:n muuttamisesta ja ulkomaalaislain 54 §:n muuttamisesta. Finlex. [online.]
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_155+2014.pdf. Viitattu 23.10.2021.
- HE 224/1982. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ja holhouslain muuttamisesta sekä niihin liittyvien lakien muuttamisesta. Finlex. [online.]
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_224+1982.pdfHallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ja holhouslain muuttamisesta sekä niihin liittyvien lakien muuttamisesta. Viitattu 23.9.2021.
- HE 252/2006. Hallituksen esitys Eduskunnalle lastensuojelulaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Finlex. [online.] <https://finlex.fi/fi/esitykset/he/2006/20060252>. Viitattu 15.8.2021.

- HE 164/2014. Hallituksen esitys Eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Finlex. [online.]
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_164+2014.pdf. Viitattu 7.8.2021.
- HE 30/1998. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta ja siihen liittyviksi laeiksi. Finlex. [online.]
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_30+1998.pdf. Viitattu 23.8.2021.
- HE 282/210 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle lasten suojelemista seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymiseksi ja siihen liittyväksi laeiksi. Finlex. [online.]
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_282+2010.pdf. Viitattu 24.8.2021.
- HE 309/1993 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta. Finlex. [online.]
<https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1993/19930309>. Viitattu 24.10.2021.
- HE 184/1999 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi. Finlex. [online.]
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_184+1999.pdf. Viitattu 24.8.2021.
- Istanbulin sopimus 35/2015. Finlex. [online.]
<https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2015/20150053>. Viitattu 13.10.2021.
- Isyyslaki 11/2015. Finlex. [online.]
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150011>. Viitattu 19.8.2021.
- KHO: 2018:13. Korkeimman hallinto-oikeuden päätös. [online.]
<https://www.kho.fi/fi/index/paatokset/vuosikirjapaatokset/1516711514651.html>. Viitattu 23.10.2021.
- Lastensuojelulaki 417/2007. Finlex. [online.]
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Viitattu 22.7.2021.
- Laki lapsen elatuksesta 704/1975. Finlex. [online.]
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1975/19750704>. Viitattu 23.8.2021.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983. Finlex. [online.]
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>. Viitattu 1.8.2021.
- Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta 619/1996. Finlex. [online.]
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19960619#L2>. Viitattu 23.10.2021.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta 190/2019. Finlex. [online.] <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190190>. Viitattu 15.6.2021.

- Laki viranomaistoiminnan julkisuudesta 621/1999. Finlex. [online.]
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990621>. Viitattu 22.8.2021.
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000. Finlex. [online.]
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812#L3P17>. Viitattu 24.8.2021.
- Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista 254/2015. Finlex. [online.]
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150254>. Viitattu 21.9.2021.
- Rikoslaki 39/1889. Finlex. [online.]
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>. Viitattu 24.8.2021.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Finlex. [online.]
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>. Viitattu 1.8.2021.
- Suomen perustuslaki 731/1999. Finlex. [online.]
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>. Viitattu 24.8.2021.
- Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. Finlex. [online.]
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>. Viitattu 20.9.2021.
- Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. Finlex. [online.]
https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2. Viitattu 30.7.2021.
- Äitiyslaki 253/2018. Finlex. [online.]
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180253>. Viitattu 23.8.2021.

Internetlähteet

- Apuaeroon.fi. Vanhemmuus eron jälkeen. Ensi- ja turvakotienliitto. [online.] [Viitattu 6.10.2021.] Saatavissa:
https://apuaeroon.fi/tietoaerosta/vanhemmuus_eron_jalkeen/#1602244021321-cf6d392b-940a.
- Eerola, Juho (2016) KK 417/2016 vp kirjallinen kysymys eduskunnan puhemiehelle huoltokiusaamisesta ja vieraannuttamisesta2 1.9.2016. [online.] [Viitattu 15.9.2021.] Saatavissa:
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kysymys/Documents/KK_471+2016.pdf.
- Ensi- ja turvakotien liiton ero- ja huoltoriitoihin liittyvä suositus (2021) Ensi- ja turvakotienliiton suositukset vaativien ero- ja huoltoriitojen työkäytäntöjen kehittämiseksi. [Verkkodokumentti. Viitattu 27.10.2021.] Saatavissa:
<https://ensijaturvakotienliitto.fi/ensi-ja-turvakotien-liiton-suositukset-vaativien-ero-ja-huoltoriitojen-tyokaytantojen-kehittamiseksi/>.

- EU:n tietosuojatyöryhmä (2007) Lausunto henkilötietojen käsitteestä 4/2007. [online.] [Viitattu 26.9.2021.] Saatavissa: https://ec.europa.eu/justice/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2007/wp136_fi.pdf.
- Forsell, Martta; Kuoppala, Tuula & Säkkinen, Salla (2020) Terveys- ja hyvinvoinninlaitoksen tilastoraportti 19/2021. Lastensuojelu 2020. [Verkkójulkaisu. Viitattu 23.10.21.] Saatavissa: <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/lastensuojelu/lastensuojelu>.
- Günther, Kirsi (2020) Aineiston analyysi. Turun yliopiston Moodleluento. Viitattu 1.6.2021.
- Husso, Marita (2003) Parisuhdeväkivalta, inhimillinen kärsimys ja kerroksellinen subjektius. Naistutkimus/kvinnoforskning 16. (2/2003), 62–66. [Verkkodokumentti. Viitattu 7.10.2021.] Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/56617/parisuhd.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Isät lasten asiassa (2021) Huoltokiusaaminen. [online.] [Viitattu 19.8.2021.] Saatavissa: <https://www.isatlastenasialla.fi/tavoitteemme/>.
- Juhila, Kirsi (2014) Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Teoksessa Kirsi Günther & Kirsi Hasanen (toim.) (2014) Laadullinen tutkimus. Moodleverkkokirja. [Verkkodokumentti. Viitattu 24.8.2021.]
- Jokinen, Arja (2014) Kokemusnäkökulma. Teoksessa Kirsi Günther & Kirsi Hasanen (toim.) Laadullinen tutkimus. Moodleverkkokirja. [Verkkodokumentti. Viitattu 20.9.2021.]
- Kananoja, Aulikki; Lavikainen, Marjo & Oranen, Mikko (2013) Toimiva lastensuojelu. Selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muis-tioita 2013:19. [Verkkodokumentti. Viitattu 22.9.2021.] Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74483/Toimiva%20lastensuojelu%20loppuraportti_final_19062013.pdf?sequence=1.
- Kontula, Osmo (2013) Yhdessä vai erikseen? Tutkimus suomalaisten parisuhteiden vahvuuksista, ristiriidoista ja erojen syistä. Väestöntutkimuslaitoksen katsauksia E47/2013, Perhebarometri. Väestöliitto. [Verkkodokumentti. Viitattu 3.10.21.] Saatavissa: <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/c9037b3b-perhebarometri-2013.pdf>.
- Lahtinen, Elina (2019) Milloin kiusaaminen on rikos? Riku. Rikosuhripäivystys. Tee-ma: Lapset ja nuoret. 3/2019. [online.] [Viitattu 25.9.2021.] Saatavissa: https://www.riku.fi/content/uploads/2019/11/RIKU_3_19.pdf.
- Litmala, Marjukka (2001) Avioero prosessin piirteet. Tutkimus helsinkiläisistä avio-eroista vuonna 2000. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedon-antoja 55. Helsinki: Hakapaino oy. [Verkkodokumentti. Viitattu 3.10.2021.] Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10224/3725/litmala.pdf?sequence=1>.

- Malinen, Saara (2017) Lastensuojeluilmoitus ja huoltoriidat. [Online.] [Viitattu 24.5.2021.] Saatavissa: https://www.youtube.com/watch?v=G4vMmO_TWG8.
- Malinen, Saara. Re: Pro gradu; aiheeton lastensuojeluilmoitus [sähköpostiviesti] vastaanottaja Janette Vesterinen. Lähetetty 16.8.2021.
- Oikeus (2021) Lapsen huoltoa koskevien erimielisyyksien käsittely. [online.] [Viitattu 23.8.2021.] Saatavissa: <https://oikeus.fi/fi/index/laatikot/perheasiatoikeudessa.html>.
- Oikeusministeriö (2016) Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain muutostarpeet. Yhteenvedo verkkokeskusteluista. Mietintöjä ja lausuntoja 36:2016. [Verkkodokumentti. Viitattu 27.9.2021.] Saatavissa: <https://core.ac.uk/download/pdf/198189827.pdf>.
- Oikeusasiaministeriön loppuraportti (2016) Ei niin suurta riitaa, ettei sopu sitä sovita. Asiantuntija-avusteisten huoltoriitojen tuomioistuinsovitteiden seurantaraportti, (12/2016). [Verkkodokumentti. Viitattu 24.10.2021.] Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76639/12_2016_follo_142s.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Oikeusministeriö (2019) Lapsenhuoltolakiin uudistuksia 1. joulukuuta 2019. [online.] [Viitattu 1.7.2021.] Saatavissa: <https://oikeusministerio.fi/-/lapsenhuoltolakiin-uudistuksia-1-joulukuuta-2019>.
- Olof-Nyholm, Jan (2016) Aiheettomat lastensuojeluilmoitukset huoltoriidoissa. [online.] [Viitattu 23.10.2021.] Saatavissa: <https://www.youtube.com/watch?v=M5dNbhVw4bY>.
- Parkkisenniemi, Laura (2017) Sovittelu perhe- ja lapsioikeudellisissa asioissa: kuinka lapsen etu toteutuu? Helsinki Law Review 11(1), 28–50. [online.] [Viitattu 24.8.2021] Saatavissa: <https://journal.fi/helsinkilawreview/article/view/HelLRev-2017-1-Parkkisenniemi>.
- Piispa, Minna; Taskinen, Jukka & Ewalds, Helena (2012) Selvitys perhe- ja lapsisurmien taustoista vuosilta 2003–2012. Sisäasianministeriön julkaisu 35/2012. Helsinki. [Verkkodokumentti. Viitattu 6.10.2021.] Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90812/URN_ISBN_978-952-245-728-8.pdf?sequence=1.
- Pere, Pekka (2013) Vieraannuttaminen. Helsingin yliopisto. [online.] [Viitattu 21.9.2021.] Saatavissa: <https://docplayer.fi/3982834-Vieraannuttaminen-1-pekka-pere-30-8-2013.html>.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2017a) Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelma 2018–2021. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2017:16. [Verkkodokumentti. Viitattu 15.9.2021.] Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160401/16_2017_Istanbulin%20sopimuksen%20tps%202018-21_suomi.pdf.

- Sosiaali- ja terveysministeriö (2017b) Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:5. Helsinki. [Verkkodokumentti. Viitattu 11.9.2021.] Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf.
- Talentia (2017) Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry, ammattieettinen lautakunta. [Verkkodokumentti. Viitattu 27.9.2021.] Saatavissa: <https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>.
- Tjaden, Patricia & Thoennes, Nancy (1998) Stalking in America: Findings from the national violence against women survey. U.S. Department of Justice. Office of Justice Programs. National Institute of Justice. [Verkkodokumentti. Viitattu 23.10.2021.] Saatavissa: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles/169592.pdf>.
- THL (2020) Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Lapsen elatus ja huolto sekä isyyden selvittäminen 2019. Tilastoraportti 20/2020. [online.] [Viitattu 30.7.2021.] Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140117/Tr20_20.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen lastensuojelun käsikirja A. Lastensuojeluilmoitus. [online.] [Viitattu 22.8.2021.] Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluilmoitus#Miten%20lastensuojeluilmoitus%20tehd%C3%A4%20lastensuojeluilmoitus>.
- Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen lastensuojelun käsikirja B. Kiireellinen sijoitus. [online.] [Viitattu 27.9.2021.] Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/kiireellinen-sijoitus>.
- Turvassa -hanke (2019–2021) Ensi- ja turvakotien liitto ry & Viola- väkivallasta vaapaaksi ry, Turun ensi- ja turvakoti ry. [online.] [Viitattu 30.8.2021.] Saatavissa: https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/turvassa_apua_vaativiin_eroihin.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2021. [online.] [Viitattu 27.9.2021.] Saatavissa: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf.
- Valkama, Elisa & Litmala, Marjukka (2006) Lasten huoltoriidat käräjäoikeuksissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 224. Helsinki. [Verkkodokumentti. Viitattu 14.10.2021.] Saatavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152456/224_Valkama_Litmala_2006.pdf?sequence=2.
- Valtioneuvoston julkaisuja (2019) Kohti kansallista lapsistrategiaa 2040. Lapsen aika. Opetus- ja kulttuuriministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki. [Verko-

dokumentti. Viitattu 27.10.2021.] Saatavissa:

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161441/VN_2019_4_Lapsen_aika.pdf.

Vaitomaa, Johanna (2021) Riskisignaalien tunnistaminen -> moniammatillisen riskiarvioinnin kehittäminen. Turvassa hanke. Ensi- ja turvakotienliitto. [Verkkodokumentti. Viitattu 20.10.2021.] Saatavissa: https://ensijaturvakotienliitto.fi/wp-content/uploads/2020/11/Vaitomaa_Riskiarvioinninkehittaminen_Turvassahanke.pdf?x58837.

Vauva.fi (2017) Mitä on huoltokiusaaminen ja vieraannuttaminen? [online.] [Viitattu 14.7.2021.] Saatavissa: <https://www.vauva.fi/keskustelu/2981182/mita-huoltokiusaaminen-ja-vieraannuttaminen>.

Yliruka, Laura & Vartio, Riita & Pasanen, Kaisa & Petrelius, Päivi (2018) Monimutkaiset ja erityistä osaamista edellyttävät asiakastilanteet sosiaalityössä. Valtakunnallisen kyselyn tuloksia. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos työpapereita 16/2018. [Verkkajulkaisu. Viitattu 31.8.2021.] Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136378/URN_ISBN_978-952-343-117-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

LIITTEET

LIITE 1: HUOLTOKIUSAAMISTARKOITUKSESSA TEHTYJEN LASTENSUOJELUILMOITUSTEN HUOLEN-
AIHEET JA NIIDEN TAUSTATEKIJÄT

Alkuperäinen ilmaisu	Pelkistetty kuvaus	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
<i>"En tiedä miksi exä toimii miten toimii. Veikkaan sen johtuvan hänen persoonallisuudestaan, sekä vaimostaan."</i>	Aiheettomien lastensuojeluilmoitusten taustalla isän persoona ja uusi puoliso.	Puolison merkitys	Jusi elämänvaihe	Huoltokiusaamistarkoituksessa tehtyjen lastensuojeluilmoitusten huolenaiheet ja niiden taustatekijät
<i>"Ilmoituksia isä on tehnyt tavoitteenaan saada minut näyttämään huonolta ja vastuuttomalta vanhemmalta. Ilmoituksia on aina edeltänyt jokin tapahtuma (pahoinpitely tai uhkailu, määrätty lähestymiskielto tms.) jonka jälkeen isä on toistuvasti tehtaillut ilmoituksia."</i>	Ilmoitusten tarkoituksena on ollut mustamaalata äidin vanhemmuutta. Ilmoituksia on edeltänyt jokin väkivaltainen tapahtuma.	Jonkin tapahtuman yhteydessä.	Lähisuhdeväkivalta lastensuojeluilmoituksen taustatekijänä	Huoltokiusaamistarkoituksessa tehtyjen lastensuojeluilmoitusten huolenaiheet ja niiden taustatekijät
<i>"Syytä tähän kaikkeen ovat mielestäni isän katkeruus erosta ja joutumisestaan etävanhemman rooliin sekä ajatus siitä, että kun hän kiinnittää huomionsa minuun, hänen omat heikkoutensa jäävät piiloon."</i>	Isän eron jälkeinen katkeruus ja tunteiden käsittelemättömyys. Äiti on ollut eron aloitteen tekijä.	Erotavan merkitys	Eron eriaikaisuus lastensuojeluilmoituksen taustatekijänä	Huoltokiusaamistarkoituksessa tehtyjen lastensuojeluilmoitusten huolenaiheet ja niiden taustatekijät
<i>"Eropäätökseni jälkeen isälle syntyi tarve kohdistaa lastensuojelun epäilykset hänen sijastaan minuun. Ilmoituksia tuli useita."</i>	Äiti on ollut eron aloitteen tekijä, ja tämän jälkeen isä on alkanut tekemään lastensuojeluilmoituksia.	Erotavan merkitys	Eron eriaikaisuus lastensuojeluilmoituksen taustatekijänä	Huoltokiusaamistarkoituksessa tehtyjen lastensuojeluilmoitusten huolenaiheet ja niiden taustatekijät

<p><i>"Ja ilmoituksen viimeinen sivu sisälsi tekstiä siitä, kuinka epäreilua on, että hänen pitää maksaa elatusmaksuja. Koko prosessin tarkoitus oli kiristää minua luopumaan elatusmaksuista."</i></p>	<p>Elatusmaksut aiheettoman lastensuojeluilmoituksen taustalla</p>	<p>Rahaan liittyvät asiat</p>	<p>Uusi elämänvaihe lastensuojeluilmoituksen taustatekijänä</p>	<p>Huoltokiusaamistarkoituksessa tehtyjen lastensuojeluilmoitusten huolenaiheet ja niiden taustatekijät</p>
<p><i>"Isä ei ole pystynyt hyväksymään eroa ja on katkeroitunut"</i></p>	<p>Isä ei ole hyväksynyt eroa, eikä ole käsitellyt asiaa. Äiti on ollut eron aloitteen tekijä.</p>	<p>Erotavan merkitys</p>	<p>Eron eriaikaisuus lastensuojeluilmoituksen taustatekijänä</p>	<p>Huoltokiusaamistarkoituksessa tehtyjen lastensuojeluilmoitusten huolenaiheet ja niiden taustatekijät</p>
<p><i>"Hovissa (hovioikeudessa) asiat eivät juurikaan muuttuneet, joten exälläni ei ollut eväitä viedä asiaa korkeimpaan oikeuteen. Muutama kuukausi kului hiljakseen, kunnes sain postissa kirjeen tulla sosiaalitoimeen keskustelemaan minusta tehdystä lasusta."</i></p>	<p>Lastensuojeluilmoitus tehty huoltoriidan aikana.</p>	<p>Huoltoriidan vaikutus</p>	<p>Huoltoriita lastensuojeluilmoituksen taustatekijänä</p>	<p>Huoltokiusaamistarkoituksessa tehtyjen lastensuojeluilmoitusten huolenaiheet ja niiden taustatekijät</p>

LIITE 2: KIRJOITUSPYYNTÖ TUTKIELMAAN OSALLISTUMISESTA.

Olen Janette Vesterinen, sosiaalityön maisterivaiheen opiskelija Turun yliopistosta. Olen kiinnostunut tutkimaan pro gradu -tutkielmassani äitien kokemuksia ja ajatuksia siitä, miten toisen vanhemman kiusaamismielessä tehty lastensuojeluilmoitus on vaikuttanut äitien tunteisiin ja ajatuksiin vanhemmuudesta ja miten huoltokiusaaminen on vaikuttanut äitien arkeen.

Pidän erittäin tärkeänä, että myös lapsen vanhempien tuen tarve huomioidaan mahdollisen huoltoriidan ja huoltokiusaamiskokemuksen yhteydessä. Tutkimukseni on rajattu äitien kokemuksiin, koska heidän kokemuksiinsa perustuvaa huoltokiusaamista ei ole juurikaan tutkittu. Kirjoita minulle omasta kokemuksestasi ja erostasi vapaamuotoisesti. Toivon kuitenkin, että käsittelet kirjoituksessasi seuraavia kysymyksiä:

- *Miten toisen vanhemman tekemä aiheeton lastensuojeluilmoitus on vaikuttanut vanhemmuuteesi ja millaisia tunteita se on sinussa herättänyt?*
- *Mikä on oma kokemukseesi siitä, minkä vuoksi toinen vanhempi on tehnyt lastensuojeluilmoituksen?*
- *Miten koet tulleesi kuulluksi sosiaalityöntekijän toimesta lastensuojeluilmoituksen selvittämistilanteessa?*

Tutkielmaan osallistuneiden anonymiteetin suojaamiseksi muutan kertomuksissa esiintyviä ihmisten tai paikkojen nimiä. Tutkielmassani en paljasta tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden tarkkoja nimiä, tai muita sellaisia tietoja, joista henkilö voitaisiin tunnistaa. Tutkielmassani suoria lainauksia kirjoituksista, mutta pyrin valitsemaan ne niin, että ne säilyvät. Mikäli tutkija saa tarpeeksi kirjoituksia, tutkielma toteutetaan ja se valmistuu aikanaan ja julkaistaan Turun yliopiston opinnäytetyö arkistossa. Tutkimus on luettavissa internetissä.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Ethän kirjoita omia tai muiden kirjoittamia tarinasi, suostut antamaan tutkijalle luvan käyttää kirjoitustasi osana tutkimusta. Kirjoituksen pääset tekemään anonymisesti [Webropol](#) alustalle, josta se siirretään tutkimuksen ajaksi Turun yliopiston tietoturvalliseen järjestelmään. Kirjoituksesi on tutkijan käytössä. Huomaathan, että lähetettyäsi kirjoituksesi [Webropolin](#) kautta, jälkikäteen palata tai poistaa. Kirjoituksesi on ainoastaan tutkijan käytössä. Tutkimukseen vastaanotettu materiaali tuhoetaan. Kirjoituspyyntö on voimassa 15.7.2021 asti.

Tästä linkistä pääset kirjoittamaan tarinasi:

<https://link.webropolsurveys.com/S/4850970D80B02E93>

Mikäli haluat lähettää kirjoituksesi tutkijan sähköpostiosoitteeseen, niin ota yhteyttä. Otathan huomioon, että täten sähköpostiosoitteesi jää tutkijan tietoon tutkimuksen ajaksi. Sähköpostitse tulleet kirjoitukset poistetaan tutkijan sähköpostista ja siirretään tutkimuksen valmistumisen ajaksi Turun yliopiston tietoturvalliseen järjestelmään.

Tutkijan sähköpostiosoite: janette.m.vesterinen@utu.fi

Pro gradu -tutkielmani ohjaava opettaja Turun yliopistosta on sosiaalityön professori.

LIITE 3: TIETOSUOJASELOSTE.

1 (4)
**TIETEELLISEN TUTKIMUKSEN
 TIETOSUOJASELOSTE**
 EU:n yleinen tietosuoja-asetus
 artiklat 13 ja 14

Päivämäärä: 23.6.2021

Tiedote tutkittaville koskien projektia "Pro gradu tutkielma "Lastensuojeluilmoitus vallan välineenä huoltokiusaamisessa äidin näkökulmasta" (Työnimi)

Olet ottamassa osaa Turun yliopistossa järjestettävään tieteelliseen tutkimukseen. Tämä tietosuojaseloste kuvaa sitä, miten henkilötietojasi tullaan käsittelemään tutkimuksessa.

1. Rekisterinpitäjä

Turun yliopisto

Tutkija: Sosiaalityön opiskelija Janette Vesterinen

Yhteyshenkilö projektia koskevissa asioissa:

Nimi: Janette Vesterinen

E-mail: janette.m.vesterinen@utu.fi

2. Kuvaus tutkimuksesta ja henkilötietojen käsittelystä

Pro gradu -tutkielmassa tutkitaan äitien kokemuksia ja ajatuksia siitä, miten toisen vanhemman kiusaamis-mielessä tehty lastensuojeluilmoitus on vaikuttanut äitien tunteisiin ja ajatuksiin vanhemmuudesta ja miten huoltokiusaaminen on vaikuttanut äitien arkeen.

3. Tutkimusryhmän vastuullinen yhteyshenkilö

Nimi: Pro gradu tutkielman ohjaava opettaja Katja Forssen (Sosiaalityön professori)

E-mail: kafors@utu.fi

4. Tietosuojavastaavan yhteystiedot

Turun yliopiston tietosuojavastaava on tavoitettavissa sähköpostitse osoitteesta: dpo@utu.fi.

5. Henkilöt, jotka osallistuvat henkilötietojen käsittelyyn

Tutkija Janette Vesterinen osallistuu ainoastaan aineiston käsittelyyn. Mikäli ohjaava opettaja Katja Forssen osallistuu aineiston käsittelyyn, on aineistosta poistettu tunnistetiedot.

6. Tutkimuksen nimi sekä tutkimuksen kesto

Tutkimuksen nimi: Lastensuojeluilmoitus vallan välineenä huoltokiusaamisessa äidin näkökulmasta" (Työnimi)

Tutkimus toteutetaan, mikäli tutkija saa riittävästi kirjoituksia kesän 2021 aikana. Tutkimuksen valmistus-ajankohta on 2021–2022 aikavälillä.

Henkilötietojen käsittelyn ajallinen kesto: Tutkijalle vapaaehtoisesti saatettu aineisto on käytössä ainoastaan tutkimuksen ajan. Tutkimuksen valmistumisen jälkeen (v. 2022) aineisto tuhotaan. Tutkimus julkaistaan Turun yliopiston opinnäytetyöarkistossa ja on täten vapaasti luettavissa internetissä.

7. Henkilötietojen lainmukainen käsittelyperuste

Henkilötietoja käsitellään seuraavan, tietosuoja-asetuksen 6(1) artiklassa mainitun, käsittelyperusteen nojalla:

 Turun yliopisto
 20014 Turun yliopisto
 Puhelin 029 450 5000

utu.fi

TIETEELLISEN
TIETOSU
EU:n yleinen tie

Päiväm.

- rekisteröidyn suostumus;
- käsittely on tarpeen sopimuksen täytäntöön panemiseksi;
- rekisterinpitäjän lakisääteisen veloitteen noudattaminen;
- käsittely on tarpeen rekisteröidyn elintärkeiden etujen suojaamiseksi;
- käsittely on tarpeen yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi tai rekisterin van julkisen vallan käyttämiseksi:
  - tieteellinen tai historiallinen tutkimus tai tilastollisia tarkoituksia varten
  - tieteellisten aineistojen tai kulttuurisperinnöllisten materiaalien arkistointi
- rekisterinpitäjän tai kolmannen osapuolen oikeutettu etu.

8. Tutkimusmateriaaliin sisältyvät henkilötiedot sekä suojaustoimenpiteet

Tutkija pyytää, että henkilö ei kirjoittaisi tarinaansa omia tai muiden henkilötietoja. Tutkielmien anonymiteetin suojaamiseksi muutan kertomuksissa mahdollisesti esiintyviä ihmisten tai Tutkielmassani en paljasta tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden tarkkoja iäkiä, tai muita joista henkilö voitaisiin tunnistaa. Käytän tutkielmassani suoria lainauksia kirjoituksista, mutta en ne niin, että anonymiteetti säilyy.

9. Erityiset henkilötietoryhmät (arkaluonteiset henkilötietoryhmät)

Tutkimuksessa käsitellään seuraavia erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia henkilötietoja. Tutkimuksessa käsitellään henkilökohtaiseen elämään liittyviä arkaluonteisia asioita, kuten perheen huoltajuuteen liittyviä asioita. Tutkimukseen osallistuja tekee kirjoittaessaan päätöksen, missä asioita hän tuo tarinassaan esiin.

Erityisiä henkilötietoryhmiä käsitellään seuraavan, tietosuojasetuksen artiklaan 9.4:n mukaisesti käsittelyperusteen nojalla:

- rekisteröidyn suostumus;
- käsittely on tarpeen rekisteröidyn elintärkeiden etujen suojaamiseksi;
- käsittely on tarpeen yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi tai rekisterin van julkisen vallan käyttämiseksi:
  - tieteellinen tai historiallinen tutkimus tai tilastollisia tarkoituksia varten
  - tieteellisten aineistojen tai kulttuurisperinnöllisten materiaalien arkistointi

10. Henkilötietojen keräämisen lähteet

Kirjoitusprosessi on julkaistu 1.6.2021-15.7.2021 aikavälille Narsismin uhrien tuki Ry – nett:

TIETEELLISEN T
TIETOSU
EU:n yleinen tiet
a

Päivämä

11. Henkilötietojen siirtäminen ja jakaminen kolmansille osapuolille

Henkilötietoja ei siirretä Turun yliopiston/tutkimusryhmän ulkopuolelle.

12. Henkilötietojen siirtäminen EU:n tai ETA:n ulkopuolelle

Henkilötietoja ei siirretä Euroopan unionin tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle.

13. Automaattinen päätöksenteko ja noudatettavat suojatoimet

Automaattista päätöksentekoa suoritetaan seuraavien henkilötietojen osalta:

Henkilötietoihin sovelletaan seuraavia suojatoimia:

Aineisto on salassa pidettävää.

Kirjalliseen materiaaliin sovellettavat suojatoimet: Kirjoitukset poistetaan tutkijan sähköpostiosoitteesta heti. Kirjoitukset tallennetaan analyysivaiheen ajaksi Turun yliopiston tietoturvalustaan, jonne on salasana pääsy. Kirjoitukset poistetaan tutkijan sähköpostiosoitteesta heti.

IT-järjestelmissä toteutettava henkilötietojen käsittely:

Kirjoitukset poistetaan tutkijan sähköpostiosoitteesta heti. Kirjoitukset tallennetaan analyysivaiheen ajaksi Turun yliopiston tietoturvalustaan, jonne on salasana pääsy.

Muu:

Suorien tunnistetietojen käsittely:

Suorat tunnistetiedot poistetaan analyysivaiheessa.

Analysoitava aineisto sisältää suorat tunnistetiedot.

Perustelut:

14. Henkilötietojen käsittely tutkimuksen päättymisen jälkeen

Tutkimusaineisto poistetaan.

15. Oikeutesi rekisteröitynä sekä näihin tehtävät poikkeamat

TIETEELLISEN
TIETOSUOJAN
EU:n yleinen tietosuoja

Päivämäärä

Tarve tehdä poikkeamia rekisteröityjen oikeuksiin arvioidaan aina tapauskohtaise suojaselosteen tutkimuksessa on todennäköisesti tarpeen tehdä poikkeamia seuraavien oikeuksiin:

- Oikeus saada pääsy tietoihin (Artikla 15)
- Oikeus tietojen oikaisemiseen (Artikla 16)
- Oikeus tietojen poistamiseen (Artikla 17)
- Oikeus käsittelyn rajoittamiseen (Artikla 18)
- Oikeus siirtää tiedot järjestelmästä (Artikla 20)
- Vastustamisoikeus (Artikla 21)

Perusteet tehtäville poikkeamille sekä tehtävien poikkeamien ulottuvuus:

Voit ottaa yhteyttä tutkija Janette Vesteriseen sähköpostitse (janette.m.vesterinen@utu.fi) olet lähettänyt kirjoituksesi nimellä varustetusta sähköpostistasi ja täten kirjoituksesi viestit tutkijan olemassa olevaan aineistoon. Tutkimuksen analysointivaiheessa (elokuun tutkimukseen osallistumista ei mielellään voi keskeyttää).

Oikeus valituksen tekemiseen

Sinulla on oikeus tehdä valitus tietosuojavaltuutetulle, jos koet, että henkilötietojasi veltuvan tietosuojalainsäädännön vastaisesti.

Tietosuojavaltuutetun yhteystiedot:

Tietosuojavaltuutetun toimisto
Käyntiosoite: Lintulahdenkuja 4, 00530 Helsinki
Postiosoite: PL 800, 00531 Helsinki
Puhelinvaihe: 029 566 6700
Sähköposti (kirjaamo): tietosuoja(at)om.fi